

Caiete Silvane

Revistă de cultură a Sălajului editată de Centrul Culturii Tradiționale,
sub egida Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul I, Nr. 3, aprilie 2005. Apare în prima decadă a fiecărei luni. Preț: 20.000 lei (2 lei noi)

GAGA 75

Andrei Pleșu, inedit. La Zalău

Despre testamentele lui Iuliu Maniu-

În acest număr semnează: Lucia BĂLAȘ, Bódis Ottília, Camelia BURGHELE, Ileana PETREAN-PĂUȘAN, Ioan BEJINARIU, Viorel MĂRGINEAN, Alexandra MĂRGINEAN, Daniel HOBLEA, Ancuța MĂRIES, Viorel TĂUTAN, Marcel LUCACIU, Elena MUSCA, Ioan CIOCIAN, Ioan OROS, Florica POP, Pigai Réka, Simone Györri, Hajdu Attila, Györfi-Deák György, Preot Ioan GHIURCO, Daniel SĂUCA, Doru E. GORON, Călin SABOU.

Editorial

Pentru un drum lung și drept

Apariția revistei **Caiete Silvine** în anul 2005 se încadrează în eforturile generale de mediere a comunicării culturale ca un nou organism, activ în era noastră informațională.

Ce dorim să fie această nouă revistă?

Colectivul redacțional al revistei va respecta dorința inițiatorilor ei - autoritățile publice județene, și din numărul trecut (seria nouă nr. 2/2005) se bucură și de sprijinul Consiliului local - de a-i concentra în jurul ei pe toți cei care sunt implicați public în viața culturală, oferindu-le acestora posibilitatea să scrie pentru a-și împărtăși experiența, să-și etaleze talentul și să fie mai bine cunoscuți de către publicul sălăjean.

Caiete Silvine este o revistă culturală a cărei apariție a avut scopul declarat de a înlesni comunicarea culturală, schimbul de informații și care dorește să găzduiască în filele ei lucrările tuturor celor care agreează filosofia ei.

Cum acționăm?

Întregul colectiv redacțional lucrează astfel încât calitatea actului cultural cuprins în numerele revistei noastre să depășească așteptările cititorilor, colaboratorilor și colegilor noștri dintotdeauna, la fiecare apariție.

Ce oferim cititorilor noștri?

Oferim profesionalism, acționând cu competență, rigurozitate și performanță, reflectate toate în rubricile revistei și în conținutul lucrărilor. În ceea ce privește colaboratorii noștri, așteptăm un spirit de echipă bazat pe respect, implicare, comunicare și coeziune, în scopul construirii unei reviste culturale performantă și viabilă.

Ce înseamnă spiritul acestei reviste?

În urmă cu 101 ani apărea la Șimleu Silvaniei prima revistă românească din nord-vestul României, **Gazeta de Duminecă**. În primul editorial, colectivul de redacție și-a expus crezul sau **profesiunea de credință**: dorința editorilor și a redactorilor era de a oferi publicului din toate categoriile sociale și din întregul teritoriu nord-vestic spațiu pentru ca «intelectuali de prestigiu» să-și facă cunoscută părerea, ideile, descoperirile în domeniile de specialitate. Era, propunderent, o revistă de cultură. «Dușmanul cel mai mare al omeniilor în general și apoi al unui popor în special, este lipsa de cultură, neștiința. Și din contră, cultura și știința formează bazele de existență ale unui popor. Cultura deșteaptă la conștiință, întinde prosperitate, asigură libertate.» (**Cuvântul nostru**, în **Gazeta de Duminecă**, nr. 1/13 ian. 1904, p. 2.) Este, credem noi, o excelentă pledoarie pentru o revistă de cultură, alături de care nu mai încap comentarii. Acesta este și crezul nostru de astăzi, cu două amendamente: primul este impus de evoluția societății românești până acum, în anul 2005, iar al doilea de orizontul de așteptare al românilor față de momentul integrării în UE. Probabil în doi ani, posibil în mai mulți. Depinde de noi, și trebuie să amintim că am avut excelenți mesageri până acum: personalitățile, mai mari sau mai puțin cunoscute, din domeniile culturii, științei și tehnicii din România și sportivii. Printre care se numără și sălăjenii.

Rubricile spun, credem noi, totul despre **Caiete Silvine** și spiritul ei de echipă interdisciplinară și interinstituțională. Separat de această revistă, fiecare dintre membrii echipei are responsabilități profesionale care nu intră în conflict cu obligațiile liber asumate la acest început de drum, pe care îl dorim foarte lung și drept.

Colectivul redacțional: **Cristian Contras** - director; **Daniel Săuca** - redactor șef; **Daniel Hoblea** - secretar de redacție; **Ileana Petrean-Păușan** - redactor; **Elena Musca** - redactor; **Marius Soare** - tehnoredactare, așteaptă colaboratori din toate localitățile județului Sălaj și din toate instituțiile sale.

Aceasta este noua revistă de cultură **Caiete Silvine**. Știi ce ai de scris. Știi cine îți citește lucrările. Știi unde să te adresezi dacă dorești să devii colaborator al acestei reviste sălăjene. Ești așteptat!

Redacția

File de dicționar

Vasile Vetișanu

S-a născut la 29 aprilie 1935 în satul Mălădăia. A urmat clasele primare în satul natal (1941-1944), Liceul Teoretic «Simion Bărnuțiu» din Șimleu Silvaniei (1946-1948), iar după desființarea acestuia, în anul 1948, s-a transferat la Liceul Teoretic din Zalău. În anul 1950 a fost exclus din liceu din motive politice. S-a întors în satul său alături de părinți, iar în anul 1954, și-a reluat studiile liceale. A debutat cu scrieri literare în ziarul **Graiul Sălajului**, și a fost premiat pe liceu la concursurile literare.

Atras fiind de literatură, cu înclinații vădite pentru creația artistică, în anul 1955-1956 și-a depus dosarul literar pentru Școala de literatură «Mihai Eminescu» din București. Deși dosarul a fost admis, Vasile Vetișanu a fost respins la verificările de ordin politic, tatăl lui fiind considerat chiabur. Timp de doi ani a urmat Școala Tehnică Alimentară la București. Fire ambițioasă, cu o mare dorință de a studia, a dat examen de admitere la facultate în fiecare an, fără a fi admis datorită originii sale sociale. A fost o perioadă grea pentru un tânăr doritor de studiu și afirmare. Pentru a putea urma cursurile unei facultăți, a fost înfiat în anul 1956 de o familie din sat, fără copii, schimbându-se astfel numele din Mocanu în Vetișanu. S-a înscris din nou la admitere la Facultatea de Filosofie, dar s-a lovit din nou de aceeași irațională birocrație. De această dată au avut prioritate cei care aveau recomandări de la regiuni. Astfel, a urmat Școala tehnică de instructori culturali, la terminarea căreia a fost repartizat instructor cultural la Casa de cultură din Carei (1957).

După o activitate culturală intensă, a fost recomandat de regiunea Baia Mare pentru anul școlar 1959-1960, iar după multe insistențe i s-a admis dosarul la Facultatea de Filosofie din București, secția pedagogie. În anul 1961 s-a transferat la secția filosofie

a aceleiași facultăți, pe care a absolvit-o în anul 1964. Datorită rezultatelor de excepție pe care le-a avut în timpul studenției, Vasile Vetișanu a avut posibilitatea să aleagă între repartizarea în învățământul superior și activitatea de cercetare științifică. Astfel, în anul 1964 a fost repartizat la Institutul de Filosofie al Academiei Române. Pasionat fiind de munca pe care o desfășura, a participat la numeroase acțiuni, obținând, în anul 1981, premiul «Simion Bărnuțiu» al Academiei Române. A făcut parte din numeroase asociații culturale din țară și străinătate. În anul 1975, în urma restructurării Institutului de Filosofie, Vasile Vetișanu a fost transferat la Institutul de Etnografie și Folclor. S-a înscris la doctorat în anul 1967, iar în 1974 a susținut teza de doctorat cu titlul «Poziții spiritualiste în filosofia românească. Ioan Petrovici».

În anul 1990 a fost numit directorul Institutului de Etnografie și Folclor. A reorganizat activitatea institutului, dându-i alte dimensiuni și alte valențe, înființând noi sectoare de cercetare, punându-se mare accent pe cercetarea în teren, în țară și străinătate. Vasile Vetișanu a consolidat activitatea științifică a institutului prin atragerea unor specialiști recunoscuți în cultura națională, oameni de mare competență, reușind astfel să readucă institutul în cadrul Academiei Române. A luat parte în această perioadă la numeroase sesiuni de comunicări științifice, congrese, simpozioane naționale și internaționale. Activitatea de cercetare a institutului s-a valorificat în lucrări importante ca: **Anuar** al institutului, cuprinzând teme mai puțin cunoscute în cercetarea de dinainte de 1989, lucrare care s-a înscris în rândul publicațiilor Academiei Române, apărând cu regularitate. Au apărut lucrări de dimensiuni mai mici sub titlul: **Tradiții și obiceiuri**, pe anotimpuri:

Primăvara, Vara, Toamna, Iarna (1992-1993); **Tradiții și obiceiuri de Crăciun** (1993); **Întâlnirea generațiilor** (1994), volum tipărit cu ocazia împlinirii a 45 de ani de la înființarea institutului, și multe alte lucrări care pun în lumină activitatea unei instituții de cercetare.

Activitatea de cercetare a lui Vasile Vetișanu s-a materializat în câteva lucrări importante: **Progresul uman și tradițiile culturii** (București, Editura Științifică, 1973); **Idealul uman și valorile vieții - Vasile Păvan** (București, Editura Albatros, 1983); **Deschideri filosofice în cultura tradițională** (București, Editura Eminescu, 1991); câteva volume de eseuri: **Elogiul eroismului** (București, Editura Albatros, 1973); **Radăcini** (Roma, Nagard, 1981); **Cronica «Codicelui de la leud»** (București, 1995); monografi etnologice: **Cartea Șimleului** (București, Editura Litera, 1985); **Cartea leudului. «De la începuturi până în zilele noastre»** (Oradea, Editura Nova, 1995). A dorit să scoată institutul dintr-o stare de anonimat, înființând simpozioane naționale și internaționale, pentru a pune mai bine în lumină activitatea de cercetare a fenomenului tradițional de cultură.

Activitatea de cercetare a domnului Vasile Vetișanu nu se încheie aici. Un cercetător nu poate să pună capăt unei activități indiferent ce s-ar întâmpla. Așteptăm de la domnia sa pagini inedite, lucrări noi care să ateste prezența sa pe aceste meleaguri. Probabil că domnul Vetișanu ar trebui acum să recupereze într-un fel perioada în care, tânăr fiind, dornic de studiu și afirmare, a întâmpinat multe greutăți datorită regimului din care, fără să vrea, a trebuit să facă parte, și care i-a înfrânat pornirile și trăirile.

Lucia BĂLAȘ

Bibliotecar-bibliograf
Biblioteca Județeană

Hajdu Attila

-60 de ani de la naștere-

În 5 aprilie 1945 s-a născut la Cluj - Hajdu Attila - medic stomatolog, artist plastic și prozator.

Studiile primare și liceale le-a urmat la Târgu Mureș. În anul 1969 a absolvit Facultatea de Medicină din Târgu Mureș, iar în perioada 1969-1971 a fost medic stomatolog la Sărmășag; din anul 1972 lucrează la Spitalul Orășenesc din Șimleu Silvaniei. În anul 1990 a început să colaboreze la ziarul **Szilágyász**, iar în ziarul **Romániai Magyar Szó** a publicat, în serial, «Szilágyosmelyi orvosok» (Medici din Șimleu Silvaniei). Colaborează la revista culturală **Hepehupa**. Este membru al Curatorului Fundației «Báthory István» din Șimleu Silvaniei, al Asociației «Szilágy» din Zalău și al Uniunii Muzeale Ardelene.

În 1992 apare la Șimleu Silvaniei primul volum al autorului **Szilágyosmelyi orvosok** (Medici din Șimleu Silvaniei). Volumul de nuvele intitulat **A Kos jegyében születtem** (M-am născut în zodia Berbecului) apare la Șimleu Silvaniei în anul 1999. Romanul **Egy óra boldogság** (O oră de fericire) a apărut la Editura Muvelodés din Cluj-Napoca în anul 2001. Volumul intitulat **A kereszt** (Crucea) a apărut la Editura hepeARTHupa din Zalău în anul 2003. Cărțile sale, bogat ilustrate, le fac și mai atractive.

Este coautor al volumului **Szilágyosági magyarok** (Maghiarii din Sălaj) apărut la Editura Kriterion din București în anul 1999. Este redactor și coautor al monografiilor **A 750 éves Szilágyosmelyi** (Șimleu Silvaniei la 750 de ani) apărut la Șimleu Silvaniei în anul 2001.

A început să picteze și să sculpteze în anul 1970. A participat la numeroase expoziții

personale și colective. Dintre expozițiile personale amintim pe cele de la: Șimleu Silvaniei (1972, 1976, 1988, 1990, 1998), Zalău (1998, 1999), Cluj-Napoca (1999).

A participat la expoziții colective la Șimleu Silvaniei (1976, 1979, 1980, 1984, 1986), la Zalău (1975, 1976, 1995), la Salonul de iarnă al medicilor - la Cluj (1973-1980), Expoziția foto a medicilor de la București (1984), Diaporama - la Tușnad (1985), Expoziția artiștilor din Sălaj la Budapesta (1991), Expoziția artiștilor din Sălaj cu grupul «Ipp-Art» (2000-2004). Hajdu Attila s-a remarcat și ca sculptor nu numai ca pictor. Sculptura în lemn executată în anul 1987, intitulată «Meditație» se află în curtea Spitalului Orășenesc din Șimleu Silvaniei. A executat plăci memoriale: «dr. Mártonfi István» (aluminii), care a fost amplasată pe perețele casei Mártonfi în anul 1995 cu ocazia aniversării a 100 de ani de la nașterea medicului Mártonfi István; «Millecentenáriumi Emléktábla» (bronz), amplasată în Biserica Reformată din Șimleu Silvaniei în anul 1996; «Szent István» (Parohia Reformată din Șimleu Silvaniei, 2000). Fotomontajele sale transmit gânduri despre drama omului de la sfârșitul secolului al XX-lea. Dintre fotomontajele realizate de artistul Hajdu Attila amintim lucrările: **Éhség** (Foamea), **Szál** a kakukk fészékére, **Delirium tremens**, etc.

Toată aprecierea și respectul pentru activitatea sa de până acum. Îi dorim multă putere și imaginație bogată în continuare pentru a ne dăruși și îmbogăți cu noi volume interesante, cu lucrări de artă plastică valoroase care să dăinuie în timp.

Bódis Ottília, Bibliotecar-bibliograf
Biblioteca Județeană

Personalități sălăjene

- aprilie -

- ARDELEAN, LAURENȚIU - poet - N. 13 apr. 1928
- BALOGH BÉLA - preot - N. 4 apr. 1955
- CRECAN, DAN VASILE - artist plastic - N. 25 apr. 1955
- DARÓCZI IOSIF - profesor - N. 10 apr. 1958
- DARÓCZI LAJOS - scriitor, ziarist - N. 3 apr. 1903
- DEÁK ZOLTÁN - profesor - N. 30 apr. 1930
- FIELEPP, GHEORGHE - avocat - N. 11 apr. 1823
- GREC AURICA - inginer - N. 16 apr. 1962
- GYÖRFI-DEÁK GYÖRGY - prozator, traducător - N. 17 apr. 1964
- HAJDU ATTILA - medic stomatolog, artist plastic, prozator - N. 5 apr. 1945
- HORVAT BUGCARIU, CORINA - artist plastic - N. 9 apr. 1946
- HORVÁTH GABRIELLA-MÁRIA - profesoară - N. 14 apr. 1957
- KÁDÁR ISTVÁN GYÖRGY - poet, dramaturg - N. 5 apr. 1920
- LAZÁR, MARIAN - inginer - N. 12 apr. 1933
- MÁRTON GYULA - lingvist - d. 4 apr. 1976
- MELEG VILMOS TIBOR - actor, operator - N. 8 apr. 1956
- MIHELE, IOAN - sculptor - N. 11 apr. 1955
- MUREȘAN, VIOREL - poet - N. 1 apr. 1953
- PAPP VIKTOR - critic muzical, compozitor - N. 13 apr. 1881
- PIȚOIU, ION - poet - N. 18 apr. 1940
- POPA, VASILE - inginer - N. 25 apr. 1941
- ȘIȘTEȘTEAN, GHEORGHE - profesor - N. 25 apr. 1954
- TAMBA, DUMITRU GHEORGHE - istoric - N. 9 apr. 1958
- TÁUTAN, VIOREL - poet - N. 30 apr. 1943
- VETIȘANU, VASILE - filosof - N. 29 apr. 1935
- WESSELÉNYI MIKLÓS - baron, scriitor, politician - d. 21 apr. 1850

(Biblioteca Județeană Sălaj-Serviciul bibliografic)

perspectiva sociolingvistică în diacronie. Actorul

Paul Antoniu, fiu al satului, a adus, printre altele,

consentirilor săi bucuria rugăciunii în chip de

poezie.

Eveniment cultural. Sâmbătă, 2 aprilie a.c.,

au avut loc, la Galerile de Artă «Ioan Sima», Zilele

Culturale Szentendre - Zalău, în cadrul

Festivalului «Primăvara poeziei», ediția a V-a. Tot

cu acest prilej, a fost vernisată expoziția

pictorului Krizbai Sándor. Dna Krisbainé Szabo

Éva a prezentat un montaj de imagini din orașul

Szentendre însoțit de un material intitulat

«Szentendre - oraș al artelor». Întâlnirea între

poetii români și maghiari a încheiat acest

eveniment cultural de excepție, asupra căruia

vom reveni pe larg în numărul următor al revistei.

Știri culturale

Expoziție. Miercuri, 9 martie a.c., la Galerile de Artă «Ioan Sima» din Zalău a avut loc, în prezența unui public numeros și select, vernisajul expoziției de pictură a artistului plastic clujean Laurențiu Mănăstireanu. Expoziția - parțial cu vânzare - a inclus 77 de lucrări (în majoritate pastel, acrilice; tempera, pastel; laviu) și a fost deschisă până în 31 martie a.c.

Aniversări. Comunitatea din localitatea Letca a sărbătorit vineri, 11 martie a.c., aniversarea a 600 de ani de la atestarea documentară a acestei așezări. Prilej de întoarcere acasă, de bucurie și mândrie pentru fiii satului plecați mai departe sau mai aproape de meleagurile natale. Alături de ei,

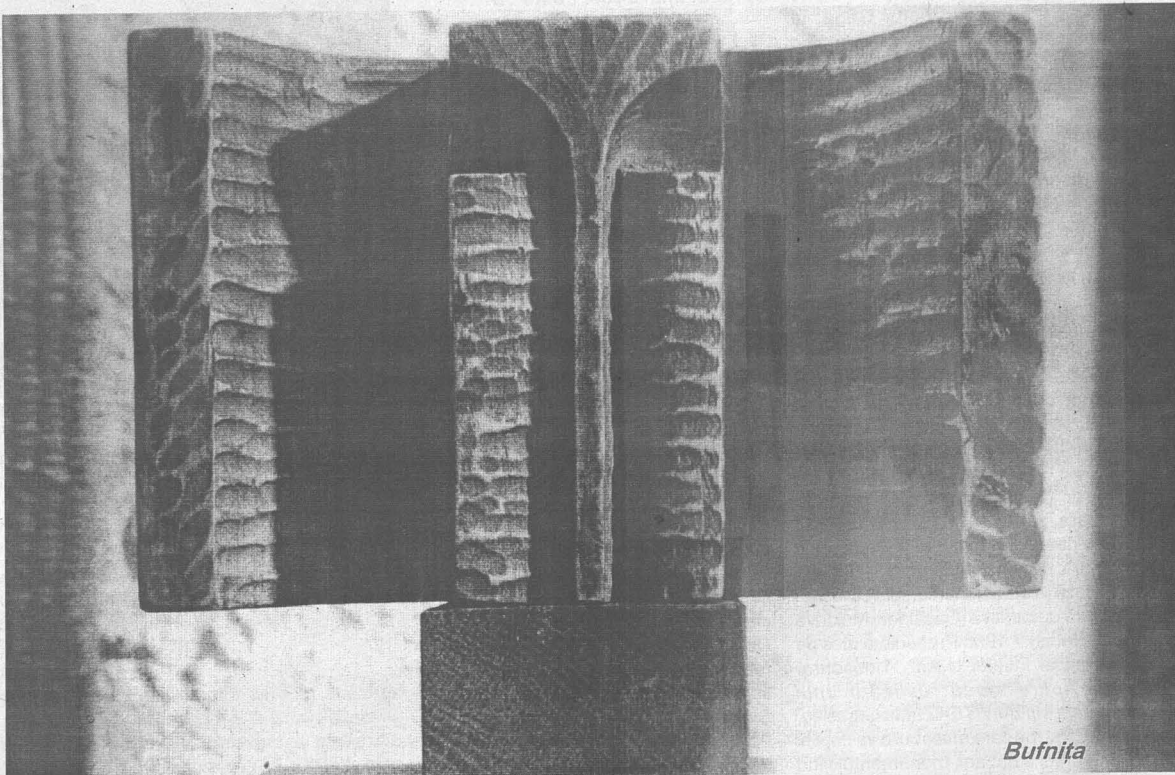
alți «fii ai satului» adoptați, oaspeți de seamă din Sălaj și din județele limitrofe. Printre manifestările culturale-științifice s-au numărat prezentarea unor comunicări - prof. dr. Ioan Ciocian, **Valaia Somesului - străveche vatră de civilizație românească**; evocări - Doru E. Goron, **Evocarea personalității lui Paul Augustin Delaetca**; monografii - prof. Vasile Pop, **Scurtă monografie a satului Letca**; lansări de carte - dr. Gheorghe Bărlău, **Colectivizarea în Maramureș, Mentalități în tranziție**; Eminescu - teme metafizice și sociologie; Sălcu Horvath, **Correspondență cu destinație**, **Dicționar de ortografie**; **Insemnări despre Eminescu**; Daiana Felecan, **Limbajul dramaturgiei românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea**; Oliviu Felecan, **Munca și**

Victor Gaga - un maestru al artei

Cu certitudine, **Victor Gaga** nu este doar unul dintre *Maestrii Timișoarei*, așa cum este catalogat unanim în urbea care l-a înfiat și i-a oferit condiții speciale pentru creația artistică, ci un *maestru al artei*, în general, recunoscut și apreciat.

Perioada din urmă ni l-a readus în minte pe Victor Gaga, amintindu-ne că locul memoriei sale este printre sălăjeni, oamenii pe care i-a prețuit ca pe nimeni alții. Împreună cu câțiva colegi de la muzeu, am fost invitați să participăm la manifestările culturale dedicate maestrului, la Timișoara. Totul a fost găzduit de **Fundația Triade Interart Timișoara**, într-o ambianță festivă, cu mult suflet și simț artistic. Spațiul galeriei de artă era copleșit de piesele maestrului: sculpturi în lemn, de mai mici sau mai mari dimensiuni, multe dintre ele expuse în atelierul sculptorului sau în locuința personală, așadar oferite până acum doar unui public privat, dar și o vastă colecție de desene, la fel, multe dintre ele neexpuse până acum, bine grupate tematic.

Prezentarea omagială a aparținut criticului de artă Deliu Petroiu, prieten drag, care, emoționat, l-a evocat pe Victor Gaga și opera sa impresionantă, plină de vibrație, așa cum o făcuse și cu alte ocazii, când susținuse că «opera sculptorului Victor Gaga poate fi considerată o meditație plastică în lemn, piatră și metal, meditație care este mai

Bufnița

artistului ce a ales să se împartă între Timișoara și Zalău. N-am putut spune decât atât: *Nimeni n-o să mă poată convinge, niciodată, că Victor Gaga a plecat dintre noi. La galeria de artă Ioan Sima din Zalău, el trăiește în fiecare zi...*

Memoria maestrului a fost

aminteam, criticului Negoită Lăptoiu: *Întruchipări de esențe românești în sinteze sculpturale cu valențe de universalitate.* Concluzia finală este plină de forță și rafinament: «în totul se afirmă o admirabilă vitalitate și forță interpretativă, o pasionantă configurare metaforică, înobilată

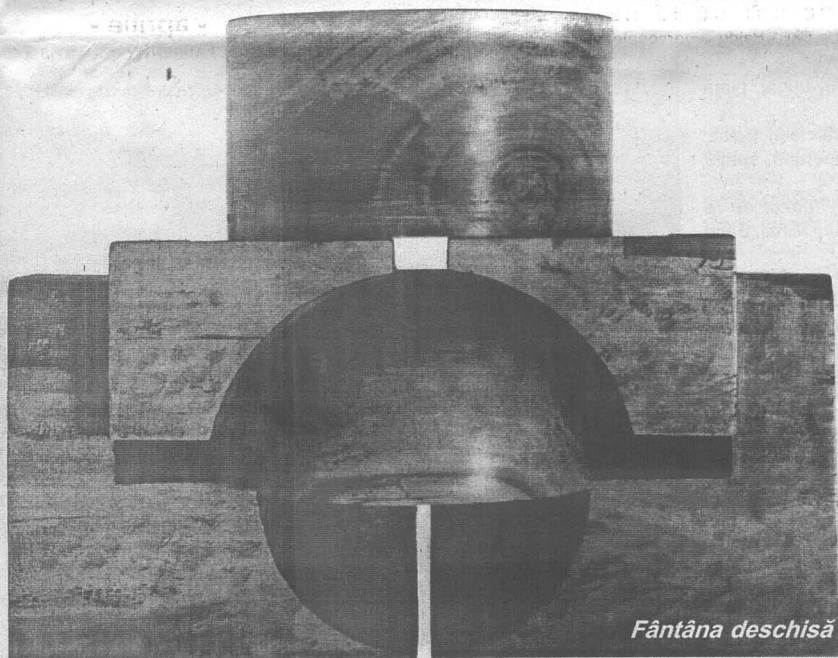
selectivă.

Volumul omagial oferă posibilitatea criticului Negoită Lăptoiu de a comenta amplu ideea și realizarea monumentului de la Guruslău, unul dintre punctele cardinale ale Sălajului: «pelerinaje prin Ardealul încărcat de eroism și jertfă pentru cauza ființei naționale îi alimentează, începând cu anul 1968, ideea realizării unui monument plasat pe promontoriul dealului Guruslău, în inima Sălajului, ținut îndrăgit prin ani de meditație și fortifiant popas sufletească». Concluzia: «monumentul de la Guruslău, încă o operă referențială în contextul artei monumentale din România,

de funcția expresivă a stilizărilor subtile care au redus gestul până la esența unui semn, devenind simbol și semnificație. Aceste stilizări au ceva din severitatea hieratismului bizantin la care se adaugă unele similitudini cu geometrismul viziunii populare, orientat spre abstracție și sinteză».

Am spus și altădată că, în vara acestui an, Galeria de Artă Ioan Sima va organiza o expoziție retrospectivă a maestrului, care, dacă nu s-ar fi grăbit să plece dintre noi, ar fi împlinit 75 de ani. Cu aceea ocazie, va fi lansat și volumul criticului Negoită Lăptoiu, la Zalău.

... Așadar, în prima zi de

Fântâna deschisă

curând gravă și tulburătoare, îndreptată asupra momentelor greu încercate ale istoriei poporului nostru, încrezător în puterea vieții și înțelegerii de oameni. În creațiile sale realizate mai ales în lemn, ca *Legenda Mășterului Manole*, *Laudă soarelui*, *Stălpul casei*, *Ana lui Manole*, *Pasăre* etc, Victor Gaga se străduiește să pătrundă în profunzimile tainice din existența spirituală a poporului său cu o așa de evidentă aspirație spre lumină, echilibru și demnitate...».

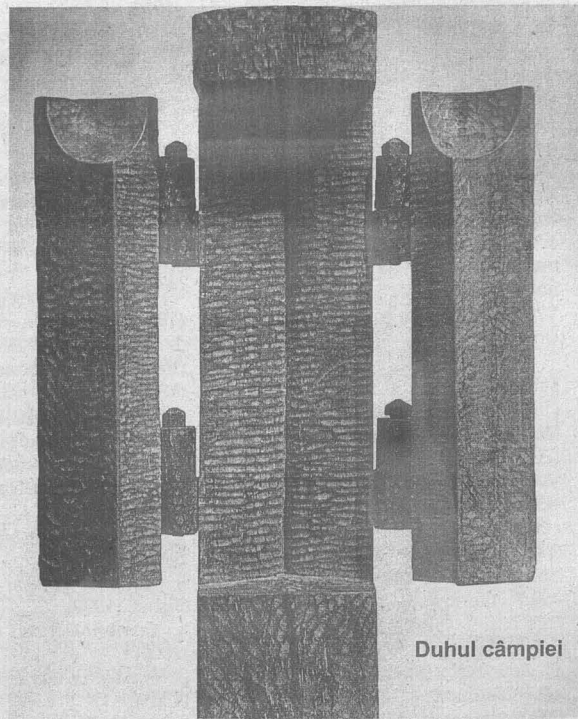
În prezența unui public ales, prieteni și admiratori, foști studenți sau colegi artiști, am depus o jerbă în memoria neștirbită a

consfințită pentru eternitate printr-o lucrare vastă, biografică și critică, a cărei copertă este acoperită de un singur cuvânt: **GAGA**, cu gândul nemărturisit că acest univers al numelui său se suprapune, practic, peste sufletele noastre, ale tuturor celor care l-am cunoscut. Volumul, semnat de reputatul critic de artă Negoită Lăptoiu, neobosit prieten și critic avizat, și îngrijit de Sorina Jecza - Ianovici, acoperă o paletă de radiografii pe măsura numelui celui cărui îi este consacrat: **Victor Gaga. Suflu arhaic și modernitate.**

Volumul debutează cu un amplu studiu datorat, așa cum

de generoase deschideri cu încărcătură simbolică, semn al particularizării unui stil și a unei atitudini estetice de originală și elevată rezonanță.

O secțiune consistentă a volumului este dedicată unei suite de imagini din opera maestrului: *Transfigurări de etern românesc în spiritual universalizat*, și este acoperită de sculptură monumentală, mică sculptură și desene. Totul este completat de date biografice semnificative, o listă cu expozițiile personale, imagini ale monumentelor de for public, proiecte de monumente, confesiuni ale artistului, considerații critice și o bibliografie

Duhul câmpiei

consfințește o fericită împletire de fantezie, vocație creatoare și sentiment patriotic. A dăruit în nemurire chipuri dragi, întipărite de-a pururi în memoria nestinsă a neamului românesc. S-a folosit

primăvară adevărată a acestui an, ne-am reîntâlnit cu Victor Gaga, să depănăm amintiri și să-i mai spunem încă o dată cât de mult îl prețuim.

Camelia BURGHELE

Ilustrațiile din opera lui Victor Gaga sunt reproduse din volumul omagial alcătuit de Negoită Lăptoiu, *Victor Gaga. Suflu arhaic și modernitate* (ediție îngrijită de Sorina Jecza-Ianovici), Fundația Interart TRIADE, Timișoara 2004.

Victor Gaga - demnitate scrijelită în lemn și piatră

Repere biografice. * 1930, 13 februarie - se naște Victor Gaga, la Periam, județul Timiș, părinții săi fiind originari din comuna Cizer, Sălaj (tatăl, inspector la Garda Financiară, mama, profesoară). * 1936 - 1949 - Familia schimbându-și des reședința, Victor Gaga începe școala la Roman, județul Bacău (în 1936 clasa I) și termină liceul la Zalău, județul Sălaj (1948-1949). * 1938 decesul prematur al mamei sale îl marchează profund. * 1950-1956 student al Institutului de Arte Plastice "Ion Andreescu" din Cluj (primii doi ani - pictură, ultimii patru - sculptură). * 1955 Se căsătorește cu Eugenia. * Victor Gaga a avut trei copii: Ligia, Diana-Maria și Paul-Virgil. * 1956 se stabilește definitiv la Timișoara, în urma unei burse post-universitare de doi ani. Încep prezențele statornice în expozițiile anuale ale U.A.P. Timișoara. * 1958-1974 profesor (la Școala Medie de Artă Timișoara, până în 1961 și la Facultatea de Arte din cadrul Institutului Pedagogic Timișoara, din 1960 până în 1974). * 1961 Debutează în arta monumentală cu lucrări de factură decorativă (Căpâlnaș, Moldova Nouă, Pietriș). * 1966 Președinte ales pe patru ani al Filialei U.A.P. Timișoara. * 1968 *Apare ideea realizării unui monument MIHAI VITEAZUL* la Guruslău, județul Sălaj, pe care maestrul o va împlini pe parcursul a opt ani, monumentul fiind inaugurat în 1976. * 1978-1990 reales președinte al U.A.P. Timișoara * 1982 Inițiatorul și principalul organizator al colochiului "Idealul de pace în conștiința artistică" - Timișoara. * 1983-1988 Participă la tabere de creație în țară și în străinătate (Willebadesen, Germania, 1983). * 1996 Călătorie de documentare în Norvegia. * 2000 Participă la Tabăra Internațională de Creație de la Csongrad, Ungaria. * 2002 A realizat trofeul Festivalului Național de Dramaturgie Românească, Timișoara (12 exemplare în bronz). * 2003, 27 iulie, Timișoara - trece în eternitate în vreme ce se pregătea de o expoziție cu desene, în mare parte lucrări inedite.

Premii și distincții: * 1957 - laureat al Festivalului Mondial al Tineretului, Moscova. * 1968 I se conferă Ordinul "Meritul cultural", clasa a V-a. * 1974 Premiul II la Trienala Internațională de Dese de la Wrocław, Polonia. * 1988 Premiul I și laureat la Festivalul național de creație artistică "Cântarea României"; Medalia de aur la Bienala Internațională "Dantesca" de la Ravenna, Italia. * 1989 Premiul UAP la Salonul național de sculptură mică, Arad. * 2000 I se conferă de către președintele României distincția națională "Pentru Merit în grad de ofițer". * 2002 "Premiul de excelență" din partea Uniunii Scriitorilor - Filiala Timișoara.

Expoziții personale: în țară - Timișoara (1981, 1990, 1996, 2000), Lugoj (1988), Oradea, Cluj-Napoca (1991), Tg. Mureș (1994), Arad (1995), Zalău, Cizer (2000), Baia Mare (2001); în străinătate - Vulpera și Berna - Elveția (1970); Morges - Elveția (1971); Kriens, Vulpera, Lucerna - Elveția (1972); Lucerna - Elveția (1973); Basel, Baden - Elveția (1975); Aegusterthal - Elveția, March-Hugstetten - R.F. Germania (1979); Sempach, Rorschikon - Elveția; Freiburg, Ettlingen - R.F. Germania (1981); Kriens - Elveția; St. Goar - R.F. Germania (1982); Giessen - R.F. Germania (1984); Troisdorf - Mitte, R.F. Germania (1985); Sindelfingen - R.F. Germania (1986); Debrecen - Ungaria (1993); Szeged - Ungaria (2000).

Participări expoziționale - în țară și în străinătate - din 1954 și

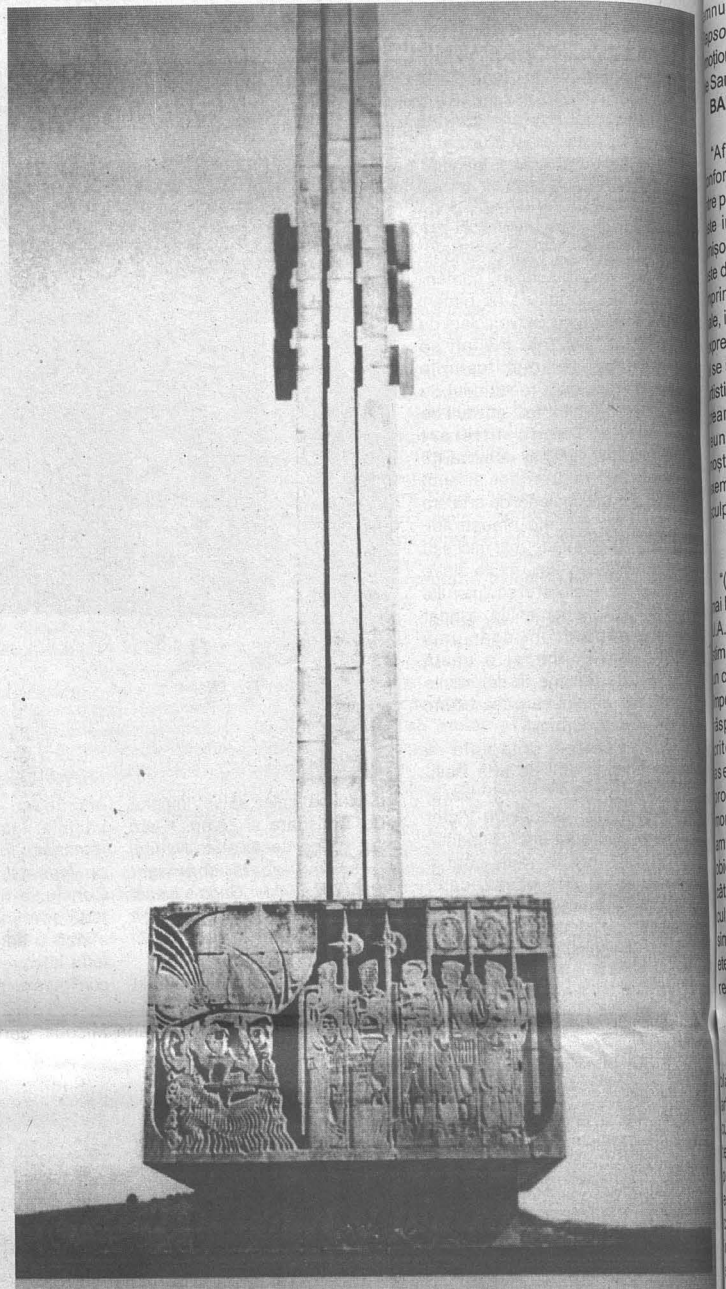
până în anul 2000, peste 75.

Lucrări ale sculptorului Victor Gaga se regăsesc în numeroase colecții muzeale și particulare de prestigiu din țară - Timișoara, București, Cluj-Napoca, Oradea, Baia Mare, Arad, Tg. Mureș, Reșița, Lugoj, Tr. Severin, Galați, Zalău ș.a. - și în străinătate: Germania, Elveția, Franța, Italia, Anglia, Polonia, Ungaria, Grecia, Serbia, Israel, Japonia, Canada, SUA ș.a.

Din lucrările Maestrului: Stălpul casei, Vestitor, Împlinire, Rugă, Înțelept, Legenda lui Manole, Semn arhaic, Cariatidă, Odă soarelui, Pasărea soarelui, Ladă de zestre, Poartă, Duhul câmpiei, Geneză, Ofrandă, Memorial III, Altar solar, Clepsidra vatră, Triptic solar, Izvoare, Păsări, Zbor contrar, Icoană, Primul zbor, Ana lui Manole, Pajură, Victorie, Duhul pădurii, Marile semn, Pasărea soarelui cu pui, Ascensiune, Micul semn, Pasăre, Triptic, Răboj, Interferențe, Hyperion, Creștere, Fructul clepsidrei, Fântâna clepsidrei, Fântână deschisă, Priveghi, Dantesca, Vatra timpului, Dialog, Dialog fecund, Marea clepsidra, Geometrie solară, În mugurire, Despărțire, Orantă, Simbol, Cascadă, Bufniță etc.

Lucrări monumentale, monumente de for public

Căpâlnaș, Moldova Nouă - lucrări de factură decorativă (1961)
 Ilie Pintilie, Iecea Mare, Timiș (1962)
 Artă ambientală, piatră artificială., Pietriș, Arad (1963)
 Compoziție (piatră), Galați - Muzeul de Artă Contemporană (1966)
 Nud (piatră artificială), Timișoara, parcul "Triade" (1967)
 Prietenie (piatră artificială), Stamora Moravița (1968)
 Eftimie Murgu (piatră), Lugoj, piața centrală (1971)
 Fată cu floare (piatră artificială), Galați, Muzeul de Artă Contemporană, spațiu verde (1974)
 Monumentul Mihai Viteazul de la Guruslău (piatră), Dealul lui Mihai, Sălaj (1976)
 Trofeu decorativ (9 piese, lemn), Reșița, Ateneul Tineretului (1979)
 La izvor (1966, piatră artificială), Zalău, Galeriele "Ioan Sima", spațiu verde (1980)
 Vatra timpului (piatră), Timișoara, parcul "Alpinet"
 Legenda lui Manole (1971, lemn), Sindelfingen, Germania, biblioteca orașului (1986)
 Monument funerar Filaret Barbu, Lugoj (1987)
 Fântâna martinilor (travertin), Timișoara (1994)
 Monumentul Eroilor, 1941-1945 (travertin), Timișoara, Calea Șagului (1996)
 Ion Slavici (bust, bronz), Timișoara, Biblioteca "Eminescu" (1998)
 Iuliu Maniu (portret-basorelie, bronz), Șimleu Silvaniei, Sălaj, Casa memorială (1998)
 Placheta lui Iuliu Maniu (bronz), Șimleu Silvaniei (1999)
 Placheta lui Iuliu Maniu, "Memorial Sighet" (1999)
 Corneliu Coposu (bronz), Timișoara (2000)
 Împăratul Caracalla (bust), Zalău (2001)
 Acad. David Prodan (bronz), Cluj-Napoca, Arhivele Naționale (2002)
 Alexandru Șterea-Suluțiu (bronz), Jibou, Liceul "I. Agârbiceanu" (2002)
 Lucian Blaga (bronz), Jibou, Școala Gimnazială "L. Blaga" (2002)

Compoziție ambientală (piatră), Timișoara, sediul central "Romtelecom" (2002)

Actorul Mircea Bellu (2004)

Din monumentele rămase în stadiul de... proiect

Monument Horea (1984, piatră, "pt., Cizer - Sălaj); * Flamuri și eroi; Traian Vuia (1972); Eminescu; Dimitrie Tichindeal (bust, 1973).

"Vreau să încerc - nu știu dacă o să reușesc - să fac Monumentul lui Iuliu Maniu la Șimleu Silvaniei. Mă frământă de nouă ani. Stau cu portretul lui în față și iată și schița pentru o statuie și mă gândesc la ce ușă să mai bat. Va fi tot o lucrare monumentală, de 4,5 m. Cred că Șimleul și Sălajul merită asemenea lucrare"

(din *Confesiunile sculptorului, în revista Silvania, serie nouă, nr. 1, martie 2002, p. 11*)

Considerații critice

"(...) Femeia-simbol ce întruchipează Victoria are o desfășurare spațială plină de tensiune și avânt, iar construcția lucrării pe verticală cuprinde vigoare

planuri interioare, modelaje ușor geometrize, cu accente ritmice sau sublinieri ce-i dau viață și dinamism. Este o statuie gândită, dar și simțită, susținută printr-o construcție în același timp geometrizeată și senzuală, datorită căreia raportul dintre întreg și elementele constitutive este fericit soluționat. (...) Am apreciat și *Prietenie* (figura unei femei oferind o floare), monument destinat a fi așezat la punctul de graniță Stamora Moravița, precum și *Stălpul casei*, o construcție în lemn întruchipând parca, prin cele trei porțiuni de variate mărimi, figura stilizată a unei țărânci (...)"

PETRU COMARNESCU (1968)

"(...) Victor Gaga este un sculptor cunoscut în Europa, un artist de mare valoare care vorbește lumii prin rezonanțele secrete ale lemnului sculptat, ca și prin piatră dură care i se mlădiază sub daltă sau ciocan.

Pentru Victor Gaga lemnul e mai mult decât un tovarăș de viață: e înșăși încununarea vieții, a vieții lui, a vieții unui popor răbdător și a unei tradiții coborâtore din munții lui Decebal. Arta lui e un prag: pragul unei promisiuni pentru dănuirea artei românești în lume.

Lemnul lui Victor Gaga emoționează prin atitudini, prin forme, prin sinteze. E monumental prin gândire. E divers prin

...primare. E dureros prin muchii, dar
...gagas prin calde unduire. Poem și cântec,
...lul lui 'Gaga trăiește vibrațiile
...sodiei Române a lui Enescu și
...ționează profund ca spațiile de adevăr
...Sarmisegetuzei. (...)

BARUȚU T. ARGHEZI (Detroit, 1979)

"Afirmția lui Constantin Brâncuși,
...form căreia fiecare artist trebuie să
...re prin propria poartă în universalitate,
...se invocată cu plăcere de sculptorul
...sorean Victor Gaga, întrucât acesta
...de părere că fiecare creator de artă
...primă creației pecetea personalității
...ne, indiferent de tematica sau forma de
...gresie alese. (...) Ca sculptor român,
...se simte legat cu mii de fire de tradiția
...stică a țării sale, iar lucrările urmăresc
...earea unei noi sinteze, în care se
...unesc propria forță creatoare și
...steneria veche de sute de ani. Un
...mplu elocvent în sensul acesta este
...ulptura în lemn *Zburătorul*. (...)"

DOROTHEA GÖTZ (1973)

"(...) Prezența sa în viața obștei (fiind
...bine de zece ani președintele Filialei
...A.P. Timișoara) a fost mereu tonică,
...mulativă, intervenind cu bucurie printr-
...cuvânt bun și cu dreptate. Se revoltă
...otrivă izolării provinciale, cultivând din
...ăspuleri confruntarea, afirmarea pe
...nterului valoric. Se întristează, de
...semenea, observând modesta
...ropulsare în plan național a artei
...monumentale care este încă departe de
...mploarea dezvoltării urbanistice și a
...iectivelor social-culturale. Atât ca om,
...t și ca artist, manifestă un nedezmînt
...tut pentru trecutul românesc de care se
...simte legat prin mii de fire, invocându-l și
...ternizându-l prin sculpturi de o particulară
...rezonanță spirituală. (...)"

NEGOIȚĂ LĂPTOIU (1992)

"(...) Lucrările sale în lemn apar
...tânde, rotunjite, vorbitoare despre
...metipurile ce conțin veșnicie simbiozată
...iubire, în vreme ce bronzurile sunt mai
...ensionate, mai colțuroase, mai
...rovocatoare, mai tinzătoare către
...xpansionare spațială. Vom identifica
...teva teme favorite (...). Într-o primă
...cidentă, se află nemuritorul simbol al
...erei, mandala, pe care o investește cu
...multiple semnificații: sfera, integral
...reprezentată prin plinul sau golul său, e
...integralitatea spiritualului, astrul-zeitate
...creator de viață; emisfera singulară e
...atră sau recipient al scurgerii (apei,
...mpulului, existenței); emisferile dislocate
...sunt *principiile duale* care se caută
...reciproc și, de aici, nu mai e mult până la
...fortul refacerii întregului prin iubire. La
...ândul lor, sferturile de sferă întruhidează
...sacrificiul mandalei de a se lăsa despicată
...simetric, pentru ca, din spațiul eliberat,
...tar protejat, să germineze vie, organică,
...eterna cruce. (...)"

M. DRAGOMIRESCU (2000)

"(...) Modelând cu ușurință atât piatra,
...t și lemnul, Gaga preferă în mod
...deosebit lemnul. Unele lucrări sunt
...nspirate din folclor, adesea artistul
...transpunând în lemn ecouri de legendă
...sau, cum se exprima criticul de artă
...Negoiță Irimie, *De sub dalta sculptorului*
...lemnul și piatra prind aripi. Muzeul
...Județean de Istorie și Artă din Zalău a
...achiziționat, în timp, numeroase lucrări
...create de Victor Gaga, acumulând un
...bogat patrimoniu din opera sa, câteva din
...ele putând fi văzute în expoziția
...permanentă din sălile muzeului. Amintim
...Meșterul Manole, *Statomicie, Cocosul,*
...Hyperion, *Adolescența* și altele.

În acest februarie aniversar, noi, toți
...sălăjenii, ne gândim cu justificată mândrie
...la opera acestui sculptor, la impozantul

Monument de la Guruslău, în care figura
...marelui domnitor Mihai, săpată în piatră
...(...), ne duce cu gândul plin de emoții la
...marea bătlăie și la marele artist."

Din alocuțiunea rostită de PIA
BADIU, muzeograf, la momentul
aniversar *Victor Gaga la 70 de ani,*
februarie, 2000.

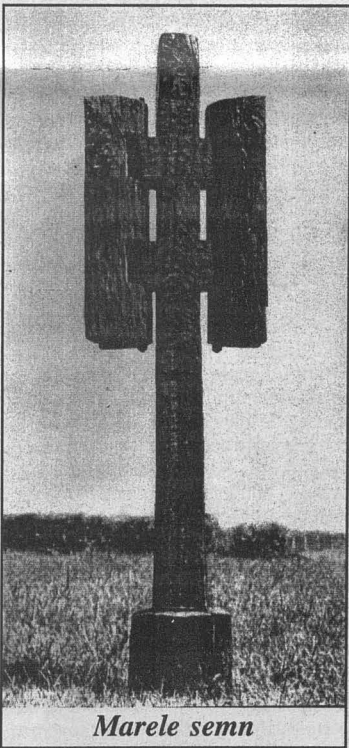
Despre MONUMENTUL DE LA GURUSLĂU

"(...) această festivitate a reunit pe
Dealul lui Mihai, unde a fost ridicat
monumentul, peste 25.000 de cetățeni
veniți din localitățile sălăjene de pe văile
Someșului, Crasnei, Almașului, Agrijului.
(...) După ce a examinat cu interes
monumentul, tovarășul Nicolae
Ceaușescu l-a felicitat călduros pe autorul
operei, sculptorul Victor Gaga. (...)"

(Ziarul "Năzuința", nr. 959/23
octombrie 1976, articolul "Inaugurarea
monumentului consacrat victoriei lui
Mihai Viteazul", consemnare a
evenimentului ce a avut loc Joi, 21
octombrie 1976).

"(...) Monumentul care în această
toamnă va fi inaugurat la Guruslău va fi,
fără îndoială, o mândrie a plaiurilor
sălăjene, prin realizarea sa artistică, prin
simbolul său triplu de monument al vitejiei,
al unității și al libertății. (...)"

(Acad. Prof. ȘTEFAN PASCU, *Mihai
Viteazul - simbol al libertății și unității,*
în ziarul "Năzuința" din 21 august
1976).

Marele semn

"(...) Monumentul de la Guruslău
(Sălaj), semnat de Victor Gaga, poate fi
considerat o realizare împlinită. Prin
volumul monumental găsit, un
paralelipiped masiv, elansat prin
verticalitatea îndrăzneată, din punct de
vedere tehnic, a trei coloane subțiri
îngemănate de stemele țărilor românești,
ca și prin modalitatea decorativă a
reliefului plat, speculând virtuțile grafice
ale formelor (în desen asirian) din
compozițiile istorice, evocând figura lui
Mihai Viteazul, ce plachează cele patru
fețe ale lucrării, *Monumentul de la
Guruslău* se înscrie pe linia reușitelor unei
poetici sincretice a monumentului, ca
obiect ambiental-simbolic, de conservare

a unui loc, poetică de comandă socială
contemporană".

MAGDA CÂRNECI (1982)

Mărturisiri ale Artistului:

"(...) totul este rezultatul unui proces
laborios, îndelungat. Lucrarea a cunoscut
mai multe faze, variante, soluții. Procesul
acesta a fost generat de necesitatea de
a găsi acele elemente arhitectonice,
sculpturale, compoziționale, care, prin
forța lor de sugestie, să prindă
complexitatea figurii lui Mihai Viteazul:
bărbat de stat, conducător de oști,
diplomat, vizionar, întruhiparea ideii de
unire, brav luptător. Faptul acesta m-a
determinat să studiez cronici, documente,
să revăd cu multă atenție paginile înscrise
de el în istoria poporului român. *Călăuza
mea a fost adevărul istoric.* Argumentul îl
reprezintă elementele cu care am lucrat,
tipologiile umane specifice, capete dacice,
costumația în ansamblu, gestică ritualică
a personajelor. (...)"

(Din interviul realizat de Eugen
Teglas, în "Guruslău - 375", Zalău, p.
1-2)

"(...) Guruslău este actul meu artistic
esențial. A însemnat opt ani de viață ca
o frumoasă obsesie. Inițial l-am conceput
cu un paloș înfipit în pământ, ca simbol al
tăriei și jertfei. (...)"

(Din interviul realizat de Ion
Arieșanu, în "Orizont", Timișoara, 3
februarie 1984).

"(...) La lucrarea de la Guruslău (110
m2 în total, 26 m înălțime) numai la cioplit
am lucrat opt luni. Jurnalistul și regizorul
Iosif Costinaș a făcut și un film. (...)"

(Din interviul realizat de Liza
Kratockwill, în "Agenda", Timișoara,
27 iulie 2003)

"(...) Da, tata a văzut și cea mai
importantă și mai dragă mie lucrare
monumentală - Monumentul de la
Guruslău. Venea de la haltă pe jos, la
mine, acolo, pe Dealul lui Mihai, și era
foarte mândru de ce fac. *Feciorul meu
face monumentul ăsta mare cu Mihai
Viteazul* - se lăuda tata. (...) Încă de la
construcție s-au evidențiat niște defecte
și am știut că se va ajunge aici, adică la
starea jalnică în care se află monumentul.
Faptul că s-au lăsat spații libere între
pietre, chit pe care l-au pus la urmă, fără
să toarne ciment între pietre, fără să
acopere cum trebuie - toate acestea au
dus la degradarea monumentului încă
înainte de inaugurare. Am semnalat
organelor de partid de atunci, am cerut
chiar să se schimbe echipa de la Simeria,
dar nu s-a făcut nimic, fiindcă se stabilise
venirea șefului statului la inaugurare. *Sper
că nu vreți să faceți un monument pentru
o zi de inaugurare*, le-am spus. Și așa a
fost. (...) Din 1986 și până în prezent am
tot făcut memorii de restaurare, dar
degeaba. Măcar dacă nu l-aș vedea! Dar
să trăiești și să vezi cu ochii tăi cum
monumentul se degradează și lumea trece
imposibil!... Eu sunt autorul, dar nu este
monumentul meu, nu eu trebuie să mă
duc să mă căciulesc la oameni pentru a
nu-l lăsa să se degradeze."

(Din convorbirea "Pe sculptorul
Victor Gaga îl doare Monumentul de
la Guruslău", realizată de Ileana
Petrean-Păușan, revista "Sylvania" serie
nouă, nr. 1, martie 2002).

Victor Gaga și Sălajul - confesiuni

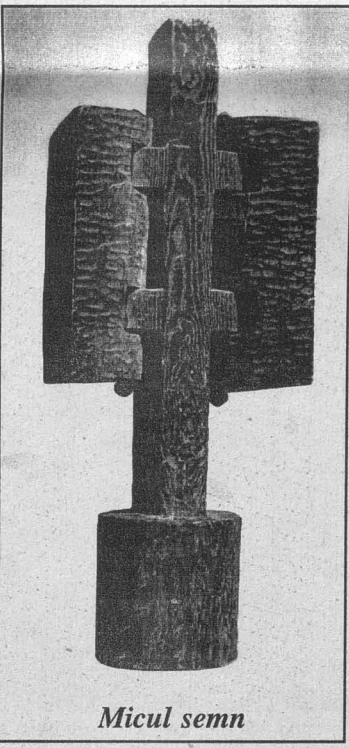
"Părinții mei sunt născuți în Sălaj - tatăl
meu în Pria, comuna Cizer, iar mama, în

vechiul Sălaj, la Tășnad. (...) Tata vroia
să mă fac băiat de prăvălie, comerciant,
dar eu n-aveam nici un fel de chemare
spre meseria asta. Așa că în 1940 m-am
dus la Liceul Teoretic din Oradea și-am
fost găzduit la internatul Seminarului
Greco-Catolic, până în 1948, când a fost
desființată Biserica Greco-Catolică.
Atunci a zis tata să vin acasă, la Zalău,
la Liceul Mixt Nr. 1. (...) Fiind la Zalău,
desigur, mergeam des la Pria, la bunicul.
Îl ajutam la muncă în gospodărie; îmi
plăcea să muncesc. De la 12 ani
coseam în rând cu bunicul; abia mă
aștepta să vin în vacanțe acasă, să-i
cosesc grâul. Era atât de frumos la țară...
Îmi amintesc că umblam desculț, de
primăvara până toamna; mergeam la oi,
la bivoli și visam cu optimism la viitor.
(...)"

(Din convorbirea "Pe sculptorul
Victor Gaga îl doare Monumentul de
la Guruslău", realizată de Ileana
Petrean-Păușan, revista "Sylvania" serie
nouă, nr. 1, martie 2002).

"(...) În 1936 ne-am întors în Moldova,
la Roman. Acolo am început școala
primară. La șase ani eram în formația de
dansatori, la populare. Tot atunci am primit
și prima vioară. Mama, care era și
profesoară, s-a ocupat de educația
noastră, o atenție deosebită fiind dată
aptitudinilor (mai am o soră). Tot ea m-a
învățat să desenez. Din păcate, a murit,
în 1938, din cauza unei injecții fatale...

În 1939 a început războiul și ne-am
întors la rude, în Ardeal, unde am
continuat școala. Îmi amintesc cu plăcere
biserica din Cizer (comună de care
aparține satul Pria, de unde era bunicul
dinspre tată), făcută de Horea. A fost dusă

Micul semn

spre conservare la Muzeul Satului din Cluj,
orașul unde am urmat Institutul de Arte
Plastice. (...)

(Din interviul realizat de Liza
Kratockwill, în "Agenda", Timișoara,
27 iulie 2003)

"Aici, lângă rădăcinile acestor munți
și oameni, am deprins sentimentul istoriei
și mi-am clădit crezul meu: demnitate
străbună, scrijelită în lemn și piatră".

(Confesiune în revista "Arta",
București, nr. 5/1970, p.22)

Pagini realizate de
Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Serie nouă, Anul I, Nr. 3, aprilie 2005

Colaborare transfrontalieră în domeniul arheologiei

În anul 2004 arheologi de la Muzeul din Zalău au fost invitați să se alăture unui proiect internațional de cercetare arheologică în Ungaria. Proiectul "*Habitat antic în zona Tisei Superioare*" a fost inițiat de Józsa András Múzeum din Nyíregyháza și are drept scop principal efectuarea de cercetări arheologice preventive în situri arheologice aflate în bazinele Tisei Superioare. După modelul european al euroregiunilor de dezvoltare, această zonă, Tisa Superioară nu este o construcție teoretică, ci o regiune precis determinată geografic. Se întinde pe teritoriul a patru țări, dintre care două intrate deja în U.E. (Ungaria și Slovacia), a treia (România) cu perspective ferme de aderare în scurt timp, iar cea de-a patra, Ucraina, și-a anunțat clar intențiile de aderare într-un viitor cât mai apropiat. Sub aspectul potențialului arheologic, zona Tisei Superioare s-a remarcat deja prin bogăția și varietatea descoperirilor, multe dintre ele intrate deja

economică, cum au fost inițiativele monarhiei austriece de asanare a zonei mlăștinoase, colonizarea unor grupuri de populație germanică, toate au consolidat acest caracter de spațiu multiethnic și multiconfesional. Și astăzi este suficient să "lecturezi" o carte cu abonații telefonici din Satu Mare, Nyíregyháza, Trebisov ori Uzgorod pentru a sesiza în fiecare din aceste orașe existența numelor românești, maghiare, slovace, ucrainene și germane. Iată doar o parte dintre elementele definitorii ale unei euroregiuni. Iar dacă aceste elemente sunt complete printr-o cooperare economică, printr-o infrastructură integrată, prin depășirea resentimentelor naționale, rețeta succesului unei vieți mai bune pentru locuitorii unei euroregiuni este asigurată.

Inițierea unor investiții, în infrastructura din nord-estul Ungariei, prevăzute a fi continuate și pe teritoriul celorlalte trei țări a dus la demararea acestui proiect comun,

descoperiri mai importante realizate de arheologii din Zalău. Partea de valorificare a rezultatelor cercetării se află într-un stadiu incipient și asupra acestui aspect ne propunem sa revenim într-un alt material, în viitoarele numere.

După avizarea proiectului de infrastructură (autostrada și variantele de ocolire, șosele de centură) și rezolvarea problemei proprietăților s-au efectuat cercetări de suprafață pe întregul traseu pentru depistarea siturilor arheologice necunoscute. Acestora și celor cunoscute anterior li s-a întocmit documentația referitoare la suprafața afectată de lucrări, tipul de sit (așezare sau necropolă, dacă se cunoștea), datarea aproximativă a prezenței umane (realizată pe baza materialului arheologic adunat de la suprafață), date despre consistența depunerilor, stratigrafie (dacă au existat sondaje sau cercetări anterioare). Până aici nimic deosebit, în esență, față de cum lucrăm noi. Poate doar viteza, evident superioară, a "circulației hărților".

Dintr-un avans financiar primit de la beneficiarul descărcării de sarcină arheologică, muzeul din Nyíregyháza a amenajat un depozit modern pentru depozitarea materialului și o sală de cercetare dotată cu tot ce este necesar pentru desfășurarea în bune condiții și cu maximă eficiență a prelucrării informației și materialului arheologic. S-au achiziționat mașini pentru transportul arheologilor, au fost închiriate containere pentru depozitarea uneltelor și materialului arheologic, s-a cumpărat tot instrumentarul necesar unui șantier arheologic.

În momentul în care săpătura arheologică începea, suprafața sitului ce urma să fie investigată era precis delimitată. Fusese angajată, pe perioadă determinată o echipă de topografi, care pe lângă măsurătorile topografice propriu-zise trebuia să dețină cunoștințe temeinice de prelucrare a datelor obținute, precum și de prelucrarea a documentației desenate (planuri și profile). Fiecare echipă de arheologi și eram de obicei doi oameni la o suprafață ce uneori depășea câteva hectare, primea o geantă complet utilată cu aparatul de foto digitală, notebook, instrumentar pentru golirea complexelor și pentru desenat.

Pentru fiecare sit a fost angajată o echipă de muncitori, care numeric, depindea de întinderea sitului, densitatea și complexitatea descoperirilor arheologice.

Angajarea nu s-a făcut direct de către muzeu, ci prin intermediul unei firme cu obiect de activitate în domeniul angajării forței de muncă. Astfel eram scutiți de emoțiile inconstanței prezenței muncitorilor la locul de muncă. Dacă aveam nevoie de forță de muncă suplimentară pentru a doua zi, la sfârșitul programului comunicam necesarul de muncitori și angajatorul se achita de obligația contractuală. Transportul muncitorilor, asigurările, plata, dotarea cu unelte toate cădeau în sarcina angajatorului. În toată perioada stagiului la care am fost prezent, am lucrat doar cu romi din Ungaria. Am putut realiza o comparație între gradul de integrare al acestora și cel al romilor din România. Când am lucrat la Tiszavasvári am fost surprins să văd, că de cel puțin două ori pe săptămână, liderii ai romilor din localitate treceau să ne întrebe dacă avem probleme cu ei și evident să-i întrebe pe aceștia dacă le sunt încălcate anumite drepturi stipulate în contract. Pe fondul caniculei din luna iunie, romilor care lucrau pe șantierul arheologic menționat li se aducea apă proaspătă de trei ori pe zi. Liderii lor se preocupau și de aflarea oricăror oportunități de angajare, dar și de reintegrarea socială a celor reveniți din instituțiile corecționale.

Doar ca o judecată personală, cred că modelul Ungariei în integrarea comunității a romilor ar fi oportun de urmărit și eventual și de aplicat și la noi. Depășirea centrului de greutate în procesul de integrare de pe umerii instituțiilor statului pe cei ai societății civile și mai ales pe cei ai așa-numitei autoadministrări a romilor pare a fi esența acestui proces și o posibilă cheie a rezolvării problemei.

Muncitorii nu erau utilizați la săparea suprafețelor ca și la noi. Cu ajutorul a 2-3 excavatoare și câteva tractoare ori basculante era decopertată zona ce urma să fie cercetată. Pământul era cărat într-un loc din apropiere de unde apoi urma să fie refolosit. Excavatoarele erau dotate cu o cupă lată de cca. 1 m, fără dinți și scoteau pământul până la nivelul indicat de arheologi. Acest mod de abordare a săpăturilor preventive nu permitea însă efectuarea unor observații de stratigrafie verticală, iar în multe cazuri complexe ce nu se adânceau (locuințele de suprafață) erau distruse. În schimb se câștiga mult timp prin această decopertare mecanică, iar unele neajunsuri puteau fi corectate prin supravegherea constantă a mașinilor. În urma excavatoarelor o echipă de 2-4 muncitori îndreptau denivelările rămase și răzuiau suprafața pentru a fi conturate complexele arheologice. După ce excavatoarele decopertau o suprafață întinsă, soseau din nou topografii care realizau o caroiere a suprafeței în pătrate de 20 m² pentru a putea fi realizat apoi planul general al suprafeței cercetate. Fiecare complex primea un număr, era fotografiat cu camera digitală la conturare, apoi era sectionat, din nou fotografiat și desenat profilul prin complex, era desenat complexul (obligatoriu pentru morminte și complexe cu inventar semnificativ) și fotografiat după golire. Urma apoi completarea unei fișe tip cu toate datele de identificare despre complexul respectiv, completarea jurnalului arheologic, colectarea materialului, împachetarea lui și completarea unui bilet pentru identificare. Toate contra cronometru. Trebuia să fii atent ca excavatoarele să nu depășească nivelul indicat pentru excavație, ca muncitorii să nu piardă cumva un complex mai greu de sesizat la conturare sau să distrugă un ansamblu arheologic mai bogat, ori evident să nu "colecționeze" monede ori piese din metal prețioase care au apărut în unele complexe.

După eliberarea unei suprafețe reveneau topografi care realizau planul general și apoi se realizau fotografiile aeriene ale suprafeței eliberate.

Programul de muncă era de 8 ore, între 7 dimineața și 15 după-masă, cu două pauze de 30 minute fiecare, la orele 9 și 12 pentru servirea mesei. După-masa urma sistematizarea informației arheologice, descărcarea imaginilor înregistrate cu camerele digitale și ordonarea documentației foto. Evident mai rămânea ceva timp pentru odihnă, pentru o plimbare prin spațiul generos al muzeului satului din Sóstó unde eram cazați sau pentru o ieșire la strandul din localitate.

Într-una dintre zilele ploioase (când se se lucra în depozit la prelucrarea materialului arheologic) am fost invitați la baza arheologică de la Polgár (lângă Debrecen) amenajată pentru cercetările preventive de pe traseul autostrăzii. Am avut ocazia sa constatăm cum trebuie organizată și dotată o asemenea bază pentru a face față exigențelor unei cercetări normale, de nivel european. Nu este vorba despre tehnică de ultimă oră, oricum greu accesibilă și în Ungaria, ci despre un minim necesar, din care nu lipseau recipiente speciale pentru păstrarea conform normelor de conservare, a lemnului descoperit în

în circuitul științific. Încă din preistorie a fost o arie de interferență a diferitelor culturi și civilizații. În perioada provinciei romane Dacia, produsele realizate în atelierele provinciale, unele dintre ele chiar din zona Porolissum-ului, ajung în așezările sarmatilor itanieni, ale germanicilor sau dacilor liberi ce populau această zonă. Densitatea locuirii este remarcabilă pe parcursul epocilor preistorice, în ciuda reliefului preponderent mlăștinos, ce caracterizează mare parte din suprafața zonei. În vremurile mai apropiate de zilele noastre, caracterul de zonă de sinteză a regiunii Tisei Superioare s-a accentuat și datorită unei însemnate perioade de istorie comună. Evenimente militare, precum războaiele anti-habsburgice conduse de Francisc Rákoczy, proiecte cu finalitate

ce-și propune salvarea patrimoniului arheologic aflat pe traseul lucrărilor de investiții și apoi valorificarea științifică și pentru public a rezultatelor cercetării. Nu în ultimul rând a fost o oportunitate deosebită pentru noi, arheologii din Zalău, să cunoaștem mai bine specificul culturii materiale a diverselor populații preistorice, dar și a grupurilor etnice atestate în epocile istorice prin izvoare scrise și descoperiri în nord-estul Ungariei.

În cele ce urmează voi prezenta câteva dintre impresiile personale, sedimentate după participarea la prima etapă a proiectului, prevăzută a fi continuată și în 2005, precum și în anii următori. Este vorba despre opinii personale referitoare la organizarea muncii și metodologia cercetării, completate cu prezentarea unor

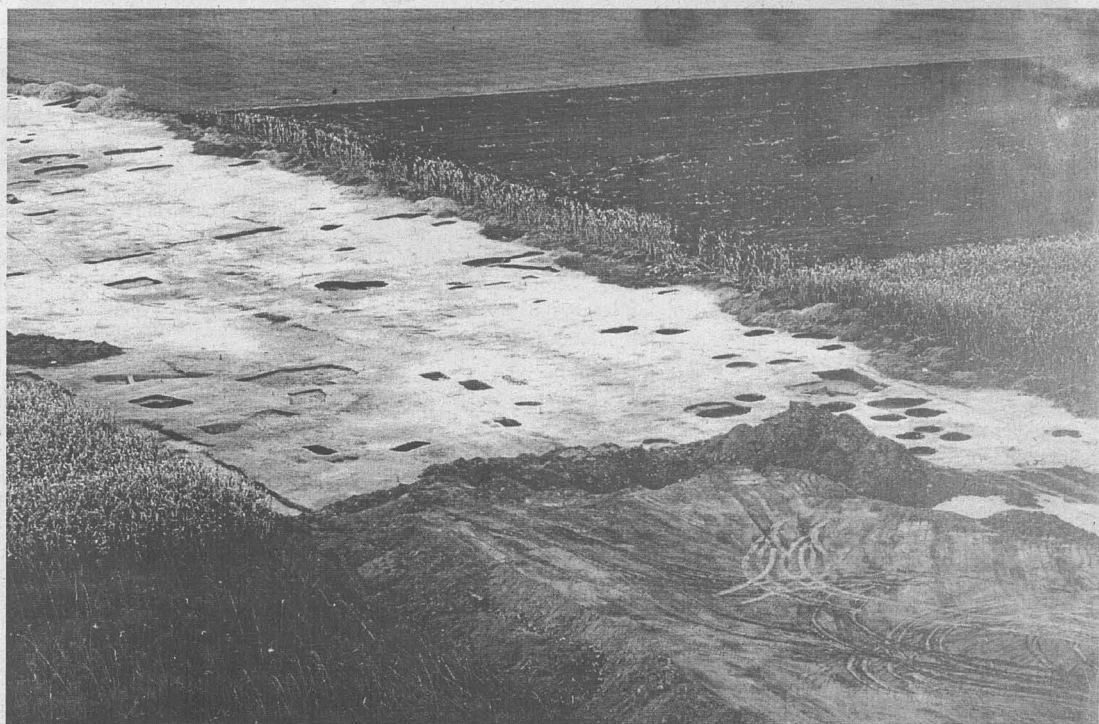
fântânilor, unele vechi de peste 6000 de ani apărute în suprafețele cercetate. Printr-un parteneriat public-privat, în apropierea uneia dintre arterele de acces pe autostradă a fost amenajat un fel de parc arheologic unde au fost reconstituite gospodăriile din diferite epoci, realizate după modelul celor descoperite pe teren. Aceste gospodării utilizate după specificul fiecărei epoci urmau să fie închiriate unor întreprinzători particulari și exploatate în sistem de pensiune și restaurante cu respectarea unor norme. Parcul conținea și spații pentru copii, un heleșteu pentru amatorii de pescuit și o porțiune dintr-un sistem de apărare al unei așezări preistorice. Într-un cuvânt un veritabil muzeu viu. Am avut în acel moment în minte, proiectul unui parc asemănător la Sutor, unde autostrada Borș-Brașov trece peste castrul și așezarea romană de la Sutor. Proiectul îl discutaserăm împreună cu colegii în iarna lui 2004, în momentul realizării documentației pentru cercetarea arheologică preventivă de pe traseul autostrăzii.

Pe parcursul implicării noastre în acest proiect, "divinitățile" arheologiei ne-au trimis și o doză semnificativă de noroc. Astfel la Tiszavasvári am avut șansa de a fi autorul unei descoperiri de răsunet, apreciată de colegii maghiari drept cea mai importantă din județul Szabolcs-Szatmár-Bereg din ultimii 20 de ani. Este vorba despre două morminte de înhumatie din perioada primului khaganat avar, datate aproximativ în prima jumătate a sec. VII d. Hrs. Ambele morminte au aparținut unor femei, dar unul s-a remarcat în mod deosebit prin bogăția inventarului. Un personaj feminin de rang înalt a fost înhumat împreună cu resturile unui cal al cărui căpăstru era bogat împodobit cu aplici din bronz acoperite cu foiță de aur. Din acest mormânt au fost recuperate în total 174 piese de aur, argint și bronz aurit, precum și mărgelile din pastă de sticlă care fuseseră împletite în părul persoanei decedate. Cel de-al doilea mormânt plasat în imediata apropiere a primului, în partea dreaptă, aparținea tot unei femei. Inventarul funerar era evident mai sărac comparativ cu al primului

mormânt, dar se remarcă o piesă din pastă de sticlă cu *chrismon* și inscripție în limba greacă. Nu excludem posibilitatea ca acest mormânt să fi aparținut unei slujnice, probabil creștine, eventual o roabă capturată în urma incursiunilor avarilor în Imperiul Bizantin. Al doilea personaj pare să fi fost sacrificat la moartea stăpânei, ipoteză bazată pe descoperirea unui cuțit

era o practică întâlnită pe scară largă. Au fost excavate și câteva morminte, cu o altă orientare a defuncțiilor, asemănătoare celei practicate de creștini, și care pe baza elementelor de inventar funerar pot fi atribuite gepizilor. Foarte importante sunt trei locuințe din perioada Latène, dintre care două aveau un inventar ceramic foarte bogat care poate fi atribuit deopotrivă celților cât și dacilor.

oportunitate deosebită, deoarece am putut lua contact direct cu arheologia preventivă în cadrul unor proiecte de mare anvergură. Contactul a fost cu atât mai util cu cât în anii următori vor demara asemenea proiecte și pe teritoriul Sălajului. Proiectul autostrăzii Borș-Brașov va fi doar unul dintre ele. Experiența acumulată cu acest prilej și aprofundată în campaniile următoare nu

de fier de mari dimensiuni apărut în zona bazinului, dar într-o poziție nefirească, cu mânerul spre picioarele defunctei și nu invers cum ar fi trebuit să fie, o piesă atârnată la centură.

Cu ocazia săpăturilor de la Orós, arheologii din Zaláu au avut ocazia să cerceteze o necropolă de înhumatie sarmatică, în care au fost descoperite și câteva morminte intacte, lucru relativ rar pentru o perioadă când jefuirea mormintelor

Pasiunea și profesionalismul arheologilor de la muzeul din Zaláu au fost apreciate la superlativ de către colegii maghiari, atât cei de la muzeul din Nyíregyháza ca și de către arheologii cu responsabilități în domeniul controlului îndeplinirii standardelor de calitate în arheologie. Aprecierea s-a tradus în invitația fermă de a continua proiectul comun și în anii ce urmează și de a realiza în comun monografiile arheologice ale siturilor cercetate. Pentru noi a fost o

poate fi comensurată și își va dovedi cu siguranță utilitatea în acest caz. Deosebit de utilă a fost mai ales integrarea într-un alt sistem de organizare a muncii bazat pe eficiență totală.

Alături de subsemnatul la acest proiect au participat următorii arheologi de la muzeul din Zaláu: dr. Alexandru V. Matei, dr. Horea Pop, dr. Dan Băcuet-Crișan și drd. Sanda Băcuet-Crișan.

Ioan BEJINARIU

27 martie 1918 - Unirea Basarabiei cu România

S-au împlinit 87 de ani de la decizia Sfatului Țării de unire a Basarabiei cu România, prilej pentru a face o scurtă incursiune în istoria acestei provincii românești, devenită stat independent sub numele "Moldova", în condițiile istorice ale ultimului deceniu din secolul al XX-lea.

În secolul al XIV-lea, Basarab I, domnul Țării Românești, a realizat o extindere a autorității sale asupra provinciei românești care a fost numită, după numele său, "Basarabia".

În secolul al XV-lea, domniile Moldovei, dându-și seama de importanța Dunării pentru Moldova, au obținut de la familia Basarab, Basarabia de Sud, zona de-a lungul Dunării și a coastei Mării Negre. Râul Siret a reprezentat granița dintre Moldova și Țara Românească, până la unirea Principatelor.

Creșterea puterii Imperiului Otoman a determinat pierderea independenței Principatelor și instaurarea suzeranității otomane, în condițiile menținerii autonomiei acestora. Relațiile turco-române au fost reglementate prin Capitulații (tratate), care includeau și obligația Porții de a apăra Principatele în fața oricărui agresor.

Declinul Imperiului Otoman (început după asediul Vienei -1683) a fost însoțit de creșterea puterii Rusiei care, în acțiunile sale expansioniste, viza și spațiul românesc.

În anul 1808, la Erfurt, între Franța și Rusia s-a încheiat un tratat secret prin care Napoleon I îi oferea Rusiei - Finlanda și cele două Principate Române (Moldova și Țara Românească).

Între anii 1806 - 1812, războiul ruso-turc s-a încheiat cu victoria Rusiei și semnarea Tratatului de pace de la

București (Hanul lui Manuc). Rusia primea jumătatea de est a Moldovei. În acel moment, teritoriul dintre Prut și Nistru nu avea nume distinct de restul Principatului. Rușii au numit zona "Basarabia". A fost o abilită manevră diplomatică, reușind astfel evitarea aplicării integrale a tratatului de la Tilsit, Franța, care o obliga la evacuarea Țării Românești și Moldovei (ocupate în timpul războiului cu turcii). Rușii au pretins că Basarabia era diferită de Moldova și erau interesați să extindă denumirea la întreg teritoriul dintre Prut și Nistru. Mai târziu, Ministrul Educației din Rusia scria: "anexarea Basarabiei este un mare avantaj pentru noi. Ne-a adus mai aproape de Balcani, ne-a ajutat să ne consolidăm poziția pe Dunăre și să ne pregătim avansarea ulterioară pe teritoriul Imperiului Otoman, continuând astfel politica de expansiune a țarinei Ecaterina".

Ruperea Basarabiei de trupul Moldovei era o consecință directă a planurilor politicienilor în frunte cu Adam Czarotorsky care viza formarea unor noi state creștine în hotarele Turciei, sub protectorat rusesc. Pentru prima oară, Rusia anexa un teritoriu creștin, din Europa, aflat până atunci sub dominația otomană.

În momentul anexării, guvernul rus nu știa multe despre Basarabia sau despre români. În anul 1815, guvernul rus îi cerea ministrului afacerilor externe informații despre religia populației din Basarabia.

Pentru Moldova, Basarabia era partea cea mai frumoasă și mai bogată a țării. Două treimi din obligația în grâu către Turcia, plătită acesteia în anul 1812, provenea din Basarabia.

Înainte de anexarea Basarabiei, majoritatea covârșitoare a populației era românească. Potrivit unei statistici sumare din anul 1808, Moldova avea 960.000 locuitori din care: 100.000 turci, 70.000 armeni, 70.000 evrei, 720.000 ortodocși, aproape exclusiv români.

În primii ani ai stăpânirii rusești, Provincia se bucura de autonomie. După 1820 a evoluat spre o simplă gubernie, deteriorându-se grav condiția românilor. Politica de colonizare a Basarabiei dusă de către ruși a schimbat raporturile etnice din provincie. Dacă la 1861 - 1878 românii reprezentau încă între 67,4% - 75% din populație, la sfârșitul secolului al XIX-lea procentul românilor a scăzut la 47% după datele oficiale, la 52% după aprecierea istoricului Alexandru V. Boldur. A crescut numărul ucrainenilor, velicorușilor, evreilor, bulgarilor, germanilor.

Războiul Crimeii (1853 - 1856), desfășurat între Rusia - pe de-o parte - Turcia, ajutată de puterile europene - pe de altă parte, a fost pierdut de Rusia. Prin Tratatul de Pace de la Paris (1856), Rusia pierde 3 județe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail, Bolgrad), retrocedate Moldovei.

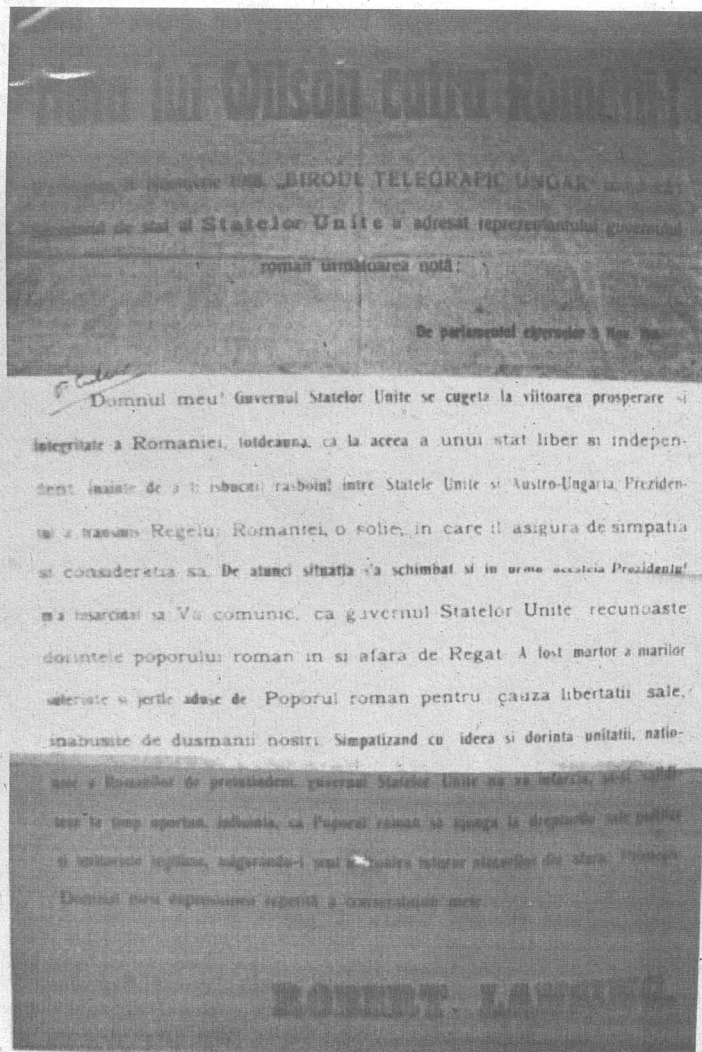
Formarea statului român modern, urmare a Unirii Principatelor (24 ianuarie 1859) a reprezentat un act istoric important în oprirea înaintării Rusiei spre Balcani.

Cu puțin timp înainte de războiul româno-ruso-turc (1877 - 1878), la 4 aprilie 1877 s-a semnat la București Convenția româno-rusă care în articolul II prevedea: "guvernul Majestății Sale, imperatorului tuturor Rusiilor, se obligă a menține și a face a se respecta drepturile politice ale statului român,

astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României". După înfrângerea Turciei, Congresul de Pace de la Berlin a recunoscut independența României, dar a hotărât reanexarea celor trei județe din sudul Basarabiei, Rusiei.

Perioada care a urmat a fost tot mai dificilă pentru românii din Basarabia. Mult pământ rămânea nelucrat, majoritatea populației era analfabetă, se înregistra cea mai mare rată a mortalității din Europa, cu 50% mai mare decât în Rusia. Cu toate acestea, românii n-au putut fi integrați real în sistemul administrativ rusesc, fapt arătat de către generalul rus A. N. Kuroptkin în anul 1910, când afirma că unirea Basarabiei cu România era inevitabilă.

Într-adevăr, cursul istoriei a permis realizarea acestei previziuni. Dorind unirea cu teritoriile românești din Austro-Ungaria, România a participat la Primul Război Mondial alături de Antanta, care i-a recunoscut acest drept prin tratatul încheiat cu aceasta la 4/17 august 1916. Evenimentele din Rusia au permis o împlinire istorică la care nici cei mai optimiști români din Basarabia și România nu puteau spera, la începutul războiului: Unirea Basarabiei cu România. Guvernul bolșevic ajuns la putere a adoptat, din motive propagandistice, "Declarația Drepturilor Popoarelor din Rusia", care acorda dreptul popoarelor din Rusia la autodeterminare, până la despărțire și formarea unui stat independent. Principiul autodeterminării s-a impus pe plan internațional, fiind regăsit în "Cele 14 Puncte" ale președintelui S. U. A.

Woodrow Wilson, acceptat în relațiile internaționale, care a permis formarea unor noi state naționale, desăvârșirea unității altora, la sfârșitul Primului Război Mondial.

Ambele documente favorizau și uniunea română în realizarea aspirației sale spre unitatea națională. Elitele românești, bazându-se pe un puternic sprijin popular, au putut pregăti cel mai înălțător moment din istoria neamului: Unirea.

Miscarea de eliberare națională a românilor din Basarabia s-a intensificat după Revoluția Rusă din februarie 1917. La sfârșitul lunii martie și începutul lunii aprilie, la Chișinău, în jurul gazetei "Cuvânt Moldovenesc", s-a înființat Partidul Național Moldovenesc, condus de Onisifor Ghibu, Pan Halippa, Vasile Stroescu etc. În programul partidului se sublinia necesitatea unei autonomii largi a Basarabiei, dobândirea drepturilor cetățenești și naționale pentru moldovenii din Basarabia și de dincolo de Nistru.

În lunile aprilie și mai au avut loc acțiuni populare la care au participat categorii sociale diverse care s-au pronunțat pentru autonomie, învățământ național în limba maternă, cu grafie latină etc.

Au avut loc și acțiuni împotriva autonomiei Basarabiei inițiate de militari și funcționari ruși, ziare rusești. Rada ucraineană a emis pretenții asupra Basarabiei.

Congresul popoarelor din Rusia, desfășurat la Kiev între 8/12 - 14/27 septembrie 1917, la care au participat și șase delegați moldoveni, s-a pronunțat pentru o largă autonomie în cadrul Rusiei federative și democratice. Tefil Iancu, delegat al Partidului Național Moldovenesc a precizat: "... mulți au auzit de moldoveni, dar puțini cred că știți că nația moldovenească nu există. Numele Moldova, moldoveni este numai teritorial, dar nu național, iar dacă noi numim moldoveniști cuvintele și organizațiile noastre, facem asta numai din punct de vedere tactic, fiindcă cuvântul român sună prea aspru la urechile vrășmașilor noștri, de care avem foarte mulți, ca și dumneavoastră și el servește de a ne acuza pe noi de separațiști".

În toamna anului 1917 anarhia a cuprins tot mai mult Basarabia. Vechile autorități erau neputincioase în fața actelor de dezordine și violență.

Partidul Național Moldovenesc s-a străduit să dea coerență acțiunilor populației dintre Prut și Nistru, să apere Basarabia atât de pretențiile naționalistilor ucrainieni, care doreau s-o integreze într-o Ucraină independentă, cât și de bolșevicii ruși, care încercau să o atragă de partea revoluției proletare.

În acel context, Congresul ostașilor moldoveni, la care au participat 800 delegați, reprezentând aproximativ 200.000 ostași, de pe toate fronturile, au proclamat autonomia teritorială și politică a Basarabiei în cadrul Rusiei, care trebuia să fie Republică Federativă Democrată (proiect nerealizat). Până la întrunirea unei Constituante alese pe baza votului universal, egal direct și secret, Congresul hotărâa constituirea Sfatului Țării care să administreze Basarabia autonomă.

Sfatul Țării, alcătuit din reprezentanți ai tuturor naționalităților, confesiunilor, orientărilor politice etc., și-a deschis lucrările la 21 noiembrie/4 decembrie 1917. Erau prezenți 150 deputați, din care: 105 români, 15 ucrainieni, 14 evrei, 7 ruși, 2 germani, 2 bulgari, 2

găgăuzi, 1 polonez, 1 armean, 1 grec. Președinte a fost ales Ion Inculeț. Erau prezenți: Pan Halippa, Ion Pelivan, Ion Buzdugan și alți fruntași basarabeni.

La 2/15 decembrie 1917, Sfatul Țării a adoptat o declarație prin care se proclama Republica Democrată Moldovenească, în cadrul Republicii Federative Democratice Rusești (inexistente în fapt). Puterea executivă era încredințată Consiliului Directorilor Generali care a fost ales la 7 decembrie, sub președenția lui Pantelimon V. Erhan.

În fața dezordinii provocate de soldații ruși ce se retrăgeau de pe front, Consiliul Directorilor de la Chișinău a cerut sprijinul guvernului de la Iași. Răspunzând acestei solicitări, armata română a intrat în Basarabia, punându-se la dispoziția Sfatului Țării, începând cu data de 10/23 ianuarie 1918. Majoritatea zdrobitoare a populației, inclusiv a minorităților, a primit cu satisfacție această acțiune. Trupele române nu s-au amestecat în problemele politice, limitându-se la restabilirea ordinii, permițându exprimarea liberă a voinței basarabenilor. Guvernul bolșevic de la Petrograd a răspuns prin ruperea relațiilor diplomatice cu România și confiscarea tezaurului aflat la Moscova pe care se angaja "a-l conserva și a-l remite în mâinile poporului român" - angajament neonorat.

La 24 ianuarie/6 februarie 1918, Sfatul Țării a proclamat independența Republicii Moldovenești față de Rusia. După proclamarea independenței Republicii Moldovenești, tot mai multe organizații naționale și obștești cereau unirea.

Acțiunile concertate ale fruntașilor politici basarabeni cu factorii politici din România au dejucat pretențiile teritoriale ale Ucrainei.

Poziția regelui Ferdinand, care s-a pronunțat constant pentru înfăptuirea unor reforme democratice, a impulsionat acțiunile unioniste conduse de Partidul Național Moldovenesc. Un rol important l-a avut ziarul "Cuvânt Moldovenesc", organul de presă al Partidului Național Moldovenesc, dar și alte publicații: "Sfatul Țării", "România Nouă", "Ardealul", "România Mare". Articole, scrisori, telegrame, manifeste, anunțuri etc. au contribuit la trezirea conștiințelor, mobilizarea energiei.

În cadrul ședinței guvernului de la Iași din martie 1918, la care au participat Inculeț, Ciugureanu și Stere, s-a hotărât plecarea acestora și supunerea chestiunii unirii în Sfatul Țării.

Sedința Sfatului Țării s-a deschis la Chișinău, în după-amiaza zilei de 27 martie 1918, în prezența primului ministru Alexandru Marghiloman și a altor membri ai guvernului României. După citirea unei declarații, Alexandru Marghiloman și ceilalți membri ai guvernului s-au retras, pentru ca deputații Sfatului Țării să decidă nestingheriți. Rezoluția de unire propusă de blocul moldovenesc a obținut 86 de voturi pentru, 3 contra, 36 abțineri.

În urma acestui rezultat, Sfatul Țării declara: "Republica Democrată Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum mai bine de 100 de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și al dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România".

Se stabilea că Basarabia își păstra autonomia provizorie, urmând a fi reprezentată în forul legislativ al țării de

ACTUL UNIRII

VOTAT DE SFATUL ȚĂRII
LA 27 MARTIE ST. V. 1918.

ÎN NUMELE POPORULUI BASARABICI, SFATUL ȚĂRII DECLARĂ:
REPUBLICA DEMOCRATICĂ MOLDOVENEASCĂ (BASARABIA),
ÎN HOTARELE CI DINTRE PRUT, NISTRU, DUNĂRE, MARCA
NEAGRĂ ȘI VECHILE GRANITE CU AUSTRIA, RUPTĂ DE
RUSIA ACUM O SUTĂ ȘI MAI BINE DE ANI DIN TRUPUL
VECHII MOLDOVE, ÎN PUTEREA DREPTULUI ISTORIC ȘI
DREPTULUI DE NEAM, PE BAZA PRINCIPIULUI CĂ NOROA-
DELE SINGURE SĂ-ȘI HOTĂRĂSCĂ SOARTA LOR, DE AZI
ÎNAINTE ȘI PENTRU TOTDEAUNA, SE UNEȘTE
CU MAMA SA ROMÂNIA.

TRĂIASCĂ UNIREA BASARABICI -
CU ROMÂNIA
DE-A PURURI ȘI TOTDEAUNA!
PREȘEDINTELE SFATULUI ȚĂRII,
ION INCULEȚ.
VICE- PREȘEDINTE
PAN. HALIPPA.
SECRETARUL SFATULUI ȚĂRII
I. BUZDUGAN.

un număr de parlamentari în raport cu numărul locuitorilor, iar 2 reprezentanți urmau să facă parte din Consiliul de Miniștri al României.

La 3/16 aprilie 1918, Sfatul Țării a ales ca președinte pe C. Stere, în timp ce I. Inculeț și D. Ciugureanu erau desemnați ca miniștri ai Basarabiei în guvernul României.

Decretul lege, dat la Iași, la 9/22 aprilie 1918, promulga hotărârea din 27 martie/9 aprilie, act necesar pentru consolidarea internă a unirii Basarabiei cu România.

În contextul înfrângerilor suferite de Puterile Centrale și al legislației reformiste adoptate în România, la 27 noiembrie / 10 decembrie 1918, Sfatul Țării a dat o declarație prin care renunța la condițiile de unire stipulate prin actul de la 27 martie 1918, declarând unirea necondiționată cu România. Sfatul Țării s-a dizolvat, iar Consiliul de Directori a demisionat.

La 28 octombrie 1920 la Paris, între reprezanții Franței, Angliei, Italiei și Japoniei, pe de-o parte și reprezentanții României, pe de altă parte, s-a semnat o convenție prin care se recunoștea suveranitatea României asupra Basarabiei.

Basarabia a fost prima provincie istorică românească care s-a unit cu România în anul 1918. A fost urmată

de Bucovina (15 noiembrie) și Transilvania (1 Decembrie).

Rusia sovietică (U. R. S. S.) nu a recunoscut unirea Basarabiei cu România și, folosindu-se de "dreptul forței", a realipit Basarabia în urma notelor ultimative adresate României în iunie 1940.

Apartența Basarabiei la Moldova a fost recunoscută categoric de țarul Rusiei Pentru cel Mare prin tratatul semnat cu Dimitrie Cantemir la Luțk, în anul 1711. În articolul XI, tratatul prevedea: "Hotarele Principatului Moldovei, după drepturile sale antice, sunt acelea ce se descriu de răul Nistru..."

Considerăm că acțiunile României de sprijinire a Republicii Moldova pentru integrarea sa europeană oferă șansa pentru o istorie comună în cadrul unei Europe unite.

Viorel MĂRGINEAN,
Alexandra MĂRGINEAN

Nicholas Dima, Basarabia și Bucovina în jocul geopolitic al Rusiei, Ed. Sincron, Cluj-Napoca, 1998, p.25

Nicholas Dima, op. cit., p.30

Ibidem, p.31

A. V. Boldur, Istoria Basarabiei, Ediția a II-a, Ed. Victor Frunză, București, 1996, pp.341 - 342

Ibidem, p.492

Homer Radu, Petru-Ioan Orha, Documente din istoria românilor, București, 1996, pp.341-342

Istoria românilor, vol VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003, pp.480-498

Homer Radu, Petru-Ioan Orha, op. cit., p. 187

Ancuța Mărieș - un "debut" eveniment

Joi, 24 martie a.c., a debutat în cenaclu Ancuța Mărieș. Prozele scurte prezentate de autoare fac parte, de fapt, dintr-un roman amplu, genul *fiction*, intitulat "Balanța puterilor".

După propria-i mărturisire, Ancuța scrie de multă vreme. A debutat la "Năzuința" (ce vremuri!) cu poezie. La Cluj, în timpul studenției, a frecventat cenaclul "Victor Papilian" condus de scriitorul Mircea Oprea, publicând proză în revista cenaclului, "Aerghistal". Însă adevăratul debut, cel în volum, îl va avea cu romanul *Lorzii de la capătul deșertului* (Cluj, 1998).

Scriitor în toată puterea cuvântului, Ancuța Mărieș ne-a impresionat (pe lângă talentul și știința scriiturii indiscutabile) prin aerul

dezinvolt, sinceritatea și capacitatea remarcabilă de a-și transmite în mod nuanțat gândurile și trăirile. Fragmentele lecturate ne-au transpus în atmosfera literaturii unor autori consacrați, intrați în universalitate; pe noi cel puțin (să ne ierte cei lipsiți de simțul păstrării proporțiilor), ne-au dus cu gândul la Herman Hesse (*Jocul cu mărele de sticlă*) și la Ioan Petru Culianu (*Hesperus*). [Această apreciere, poate puțin cam "maximalistă", va fi mai pregnant exemplificată de fragmentul pe care îl vom prezenta în numărul viitor al revistei]. Și nu ne referim aici la vreo încercare de imitație (nici n-ar fi avut cum, căci nu i-a citit), la vreun împrumut "intertextualist" de idei (cum mai obișnuiesc "postmodernii"), ci strict la calitatea scrisului ei, despre care

s-au exprimat și colegii de cenaclu prezenți (puțini, din păcate). "Literatura citită «trădează» un creator care lasă personajele să compună viață. Textele, unde apar și excepționale expresii, cum ar fi «diavolul râdea într-un dinte» și «banii miroseau a bancă și a lacăt», sunt elemente dintr-un epos «bine temperat». Substratul mistic și introspecția psihologică dau greutate fragmentelor citite, trezesc interesul cititorului și le fac agreabile ca într-un spectacol. Vom întâmpina cu entuziasm roamanul care se anunță" (I. Pițoiu-Dragomir); "Evidențiez prozele citite; prima e fascinantă prin lirismul care o străbate, uneori în mod șocant. Beneficiază chiar și de alcătuirii suprarealiste, care în unele momente «te pun pe picioare». Expresii și alcătuirii lirice care te scot din cotidian și arată o narațiune bine stăpânită" (Ioan Pop);

"O proză de tip caleidoscopic în care se întâlnesc metode, tehnici diferite însă subsumate ansamblului. Autoarea are forță; narațiunea e fluidă, problematica variată - toate, însumate, indicând un talent autentic, viguros" (Iuliu Suciu).

Ca o concluzie, nu credem că dorința autoarei de a-și publica al doilea roman la o editură de prestigiu, precum Nemira, ar fi un semn de orgoliu, ci o dovadă firească de conștientizare a propriei valori (desigur, nu ca un moft fără acoperire, de vreme ce a primit confirmări din partea unor prestigioși oameni de litere).

Așteptăm cu interes apariția în librării a romanului "Balanța puterilor" și pe autoarea lui să mai participe și la alte ședințe de cenaclu.

Daniel HOBLEA

Ancuța Mărieș - Fragmente din romanul "Balanța puterilor"

Infaust

Ani în șir am aflat mereu și mereu că nu există demoni.

Și într-o seară a început să plouă. De ziua morților, ploaia a stins lumânările celor vii.

Și demonul a venit la mine. Și pentru că nu mai aveam frică, nici credință, el m-a întrebat: "Vrei să scrii literatură adevărată?"

Iar eu am răspuns: "da".

Și demonul s-a așezat în casa mea și la masa mea. Era urât cum nu se mai văzuse, dar pentru că nu mai aveam nici frică nici credință, cine să mai bage de seamă?

"Literatura adevărată a murit", mi-a spus. "În ziua de astăzi nimeni nu se mai ocupă cu așa ceva. Poate doar spiritele pierdute", a râs el într-un dinte.

Am încuviințat.

Adevărul se apropie de poezie, dar când depărtarea noastră de vis este atât de mare, cine să mai asculte o ploie de noapte cum răsar și crește, prelingându-se în geamuri fără constatări și concluzii.

Computerul urăște ploaia, așa cum sistemele complexe urăsc simțirea și pierderea de sine.

De aceea te-am numit demon, frate mistic.

Și ploaia a stat, încet, încet, ducându-și stropii lenți tot mai departe și tot mai aproape de poezie.

Și-apoi tăcerea. Și-o lună fluidă, curgând printre frunzele negre de noapte. O lună de o lumină apăsătoare și totuși limpede, prelingându-se albastru argintie peste un suflet prăfuit ca o mumiă.

Ascultă-mă, se așternu tăcerea. Aer încărcat de fecunditate. Asta era tăcerea. Grea de hrană pentru suflet. Un suc gros, hrănitor. Ca o sevă. Și luna. Și toate elementele naturii. Baie de viață și de moarte sufletului meu.

Și o plăcere de a alege cu subtilă înțelepciune cuvintele. Acesta nu sună perfect: Mai bine celălalt.

Fără teama de greșală nu ajungi departe, dar ajungi bine. Într-o mare satisfacție de viață. Cine poate greși dormind? Sau respirând?

Iată, mi-a spus prietenul meu mistic și necunoscut, acum te apropii, ești chiar în vestibulul literaturii adevărate. Nu se poate fără sinceritate. Literatura nu se scrie compulsiv. Ea este căutarea căii prin actul de a scrie. Nimic altceva.

Iată, i-am spus. Acum sunt chiar în vestibulul nemuririi. Iar tu ești un demon mincinos, pentru că nemurirea nu există!

Iar demonul își tremură aripile, ca niște gene.

- Acum nu se mai ocupă nimeni de asta, poate doar niște suflete pierdute, dar cine știe?

Și pleoapele se lăsă peste somnul meu. Un somn adânc, sferic, foarte, foarte dens, ca o revelație. Nu doar un act repetitiv în mod necesar și suficient.

Un somn ca o revelație cuprinde mai mult decât o stare vigiliă obișnuită. A simți cu somnul tău alte dimensiuni mistice, a face din somnul tău un organ de simț...

A, du-te și regulează-te cucoană, spuse psihiatrul. Să vezi cum îți sar toți gârgăunii din cap.

Spune-mi tu, demonule care mă completezi în somnul meu fără de eu, unde pot eu găsi o lumină bună?

Am nevoie să ies la vânătoare de imbecili. Am o nevoie organică să le vărs sângele. Și sângele lor este identic cu al meu. O nevoie organică mă arde să le împrăști viața pe caldarâm. Ca și cum ai vărsa o găleată goală. Să le împrăști organele vitale pe caldarâm! Se deschid colții mei, gura mea înflorește colți sculptori pentru asta. Se cascade gura mea cât un hâu și dincolo de ea se împrăștie ca o ceață mânia.

Desigur. Și psihiatri sunt buni la ceva. Dar să uităm mai bine la ce sunt buni psihiatrii. Ei edifică în om lucruri care n-ar trebui niciodată să fie.

Bună, fratele meu! Ce mai faci?

La-mă de braț. Și iați doi demoni.

Fără surăs, ploaia s-a întors. Plouă peste natura mea umană. Plouă peste păduri care vor vedea mâine și azi lumina. Vor crește iară, ieșind din poluarea cu muzică americană. Și cu moduri de gândire prefabricate, ca niște mașini de produs fericire. Niște mașini solide, perfect simetrice, construite inginereste. De psihiatri ingineri. Și o producție de fericire pe bandă rulantă. Fericire la kilogram! Fericire la tonă! Fericire pentru toată umanitatea! Publicitate!

Și-mi voi aduce aminte, trăind, cum este să existi.

Trăiesc temându-mă cumplit de instanța mea superioară. De psihiatrul care sunt.

Trăiesc temându-mă să fiu inteligent. Și îndestulat cu smântâna sufletului.

Copiii mei, le-am spus, aveți grijă ce turnură luați, pentru că sunteți pe o pantă patologică. Deja ați început să luați viteză și știți care este prognosticul unei asemenea societăți? Infaust.

Povestea frumoasei Gwendolin și a lordului Kay

În largul mării, către nord, departe de coastă este Insula de Nisip. Pe falezele ei înalte se află un castel fără uși. Aici e închisă de mulți ani, print-o vrajă rea, frumoasa Gwendolin, care, refuzând să-și trădeze iubitul plecat la Războiul Sfânt, a fost legată cu vraje să rămână zidită în castelul ei, fără a-și pierde tinerețea și frumusețea, până ce lordul Kay se va întoarce la ea, să spargă el însuși zidurile, cu sabia sa.

Noaptea, pe mare, corăbierii ce treceau pe lângă Insula de Nisip puteau auzi cântecul răpitor al frumoasei zidite în castelul fără uși. Umblau vorbe despre frumusețea nemaivăzută a fecioarei Gwendolin, dar, se spunea, de asemenea, că lordul Kay ar fi murit demult, apărându-l pe regele său.

Toate aceste vorbe ale marinarilor le asculta lordul Kay, stând pe punte și prefăcându-se că doarme. Corabia îl lăsa pe insulă. Întors acasă, lordul Kay își puse armura și un cântec răsară desupra mării, ca o rază de lună dintre nori. Cântecul undui, îmbătător și trist ca o chemare de dragoste, iar razele stelelor se oglindiră în armura lordului Kay.

"O, Doamne!" gândi lordul privind castelul ce se înălța sumbru pe cerul albastru presărat cu stele. "Câți ani or fi trecut de când mă aștepti cântând astfel, Gwendolin, iubita mea?" Inima lui tresărea de bucurie și de nerăbdare la auzul cântecului cu care îl chema

frumoasa Gwendolin:

E deschis, iubitul meu./ Vîno și trezește-mă. // Inima mea dormea/ Întînsă-n giulgiu alb pe catafalc/ Și nu credeam că cineva/ Ar mai putea trezi-o vreodată. // Iubitul meu, ia-mă de mână/ Și ridică-mă până la stele./ Degetele tale, ca vântul nopții./ Vor cunoaște adierea de lumină a pletelor mele. // Trezește inima mea, iubite./ Vîno, stăpîn al meu/ Și ridică-mă din umbra de moarte/ A zidului care mă-năbușă cu somnul său.

Astfel cânta frumoasa Gwendolin într-o așteptare eternă parcă, fără să știe că lordul Kay îi era atât de aproape.

Lordul ajunsese sub zidurile bătrâne ale castelului cu inima bătând să-i spargă pieptul. Făcea câțiva pași și iar se oprea, ca să nu strice, cu sunetul armurii, cântecul curat al iubitei sale. Căci cântecul era atât de frumos, cu ecurile plutind din perete-n perete și din boltă-n boltă, încât lordul Kay își simțea inima sângerând.

Dădu ocol castelului, găsim ciudat că n-avea nici o poartă. Zidurile sure erau fără fisură. Iar locul în care fusese vechea intrare era acum zidit.

"Prea multe potriviri cu poveștile corăbierilor", gândi. "Într-adevăr, numai despre o vrajă poate să fie vorba."

Și amintindu-și ce spunea corăbierii, lordul Kay scoase sabia din teacă. Lovi în zid cu ea din toate puterile, în timp ce frumoasa Gwendolin cânta:

E deschis, iubite./ Vîno de mă trezește.

Sabia făcu să sară din zid o jerbă de scântei și granitul se-mprăștie în mii de fărâme, o boltă de îndată căscându-se în el. Vraja prinse să se destrame și toate duhurile rele fugiră dinaintea sabiei lordului Kay. Iar lordul păși înăuntru.

Călăuzindu-se după cântec, cu un cortegiu de duhuri fugind din calea lui precum fazanii zburătăciți, la vânătoare, lordul Kay, trecu pe sub bolțile umede și eoul pașilor săi se însoți cu chemarea iubitei, vibrând în întregul castel, ritm pentru melodia frumoasei Gwendolin. Astfel lordul ajunsese la ultima cameră, din cel mai îndepărtat turn.

Când lovi cu sabia și ultimul zid, cântecul se sfârși. Și după ce praful se dete la o parte și lumina slabă a lunii pătrunse odată cu lordul înăuntru, o ființă hidoasă se repezi în pieptul lordului, rânjind, în locul frumoasei Gwendolin. Lordului Kay îi înghețase sângele de spaimă, dar el fiind un experimentat războinic, doar ce-l lăsa pe monstru să se înfigă-n sabia-ncercată! Drept în inima creaturii se înfipse sabia și creatura se lasă moale în brațele morții. Și-n timp ce murea, ghearele de pe labe îi căzură, pielea de pe vinele negre se îndreptă și se netezi, devenind albă, catifelată și luminoasă ca lumina lunii. Pletele lungi se revărsară blonde pe dalele negre, luminând întreaga încăpăre cu frumusețea unui chip ca o primăvară.

Pe lordul Kay îl apucă un tremur din toate încheieturile, pe măsură ce-l cuprindea durerea. Prinse în brațe trupul însângerat al iubitei sale, care, cu sabia înfipă în inimă, își dădea ultima suflare.

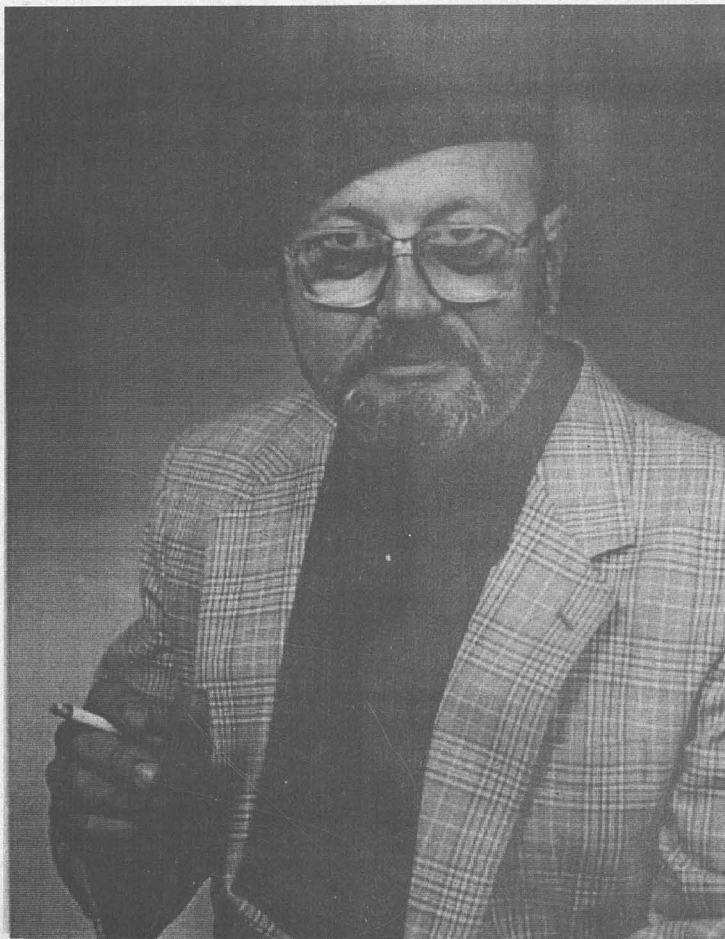
Gemele ei tremurau și ea îl privi pentru prima oară după atâția ani și îi surâse.

- Ai venit, în sfârșit, murmură buzele ei. Te iubesc. Și ea muri.

Viorel Tăutan - trecând „adevărul prin înviere spre dragoste”

S-a născut la 30 aprilie 1943, în Bocșa-Română, județul Caraș-Severin, unde se aflau refugiați părinții săi (tatăl, subofițer de jandarmi, originar din Apatiu, județul Arad, mama - din satul Năpradea, județul Sălaj), în urma Diktatului de la Viena (1940). Parcurge etapele succesive ale învățământului preșcolar, gimnazial și liceal în Jibou, regiunea Cluj pe atunci, între anii 1950 - 1961, fiind component al primei promoții a Școlii Medii Jibou, cum era denumită această formă de studii în acele vremuri. După doi ani de stagiu militar, la Ploiești și Buzău, și opt luni - bibliotecar la Clubul Sindicatului CFR din localitate, urmează, între 1964 - 1969, cursurile de zi ale Facultății de Filologie, din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj. În perioada studiilor universitare, frecventează cercurile și cenaclurile literare de pe lângă revista Tribuna și Facultatea de Filologie, unde are ocazia să-i cunoască pe câțiva dintre tinerii sau mai puțin tinerii poeți și prozatori Dumitru Mircea, Domițian Cesereanu, Ana Blandiana, Romulus Rusan, Ion Pop, Ion Mircea, Nicolae Prelipceanu și alții, în anturajul cărora s-a aflat cu intermitențe. Concomitent, activează în formațiile de estradă, de teatru și de recitatori din cadrul Casei Universităților, al Casei de Cultură a Studenților și al Facultății. Debutează

cu eseul jurnalistic, epistolar în *Viața Studențească* (1965), iar după absolvirea facultății devine corespondent al ziarului județean *Năzuința*, publicând frecvent reportaje, știri, cronici plastice etc. După 1990, colaborează, sporadic, la periodicele județene *Clepsidra*, *Graiul Sălajului*, *Jurnalul Sălajului*, *Sălăjeanul*. Cu poezie debutează în revista săptămânală *Tribuna* din 16 decembrie 1982, fiind membru al Cenaclului literar Sylvania din cadrul Casei de Cultură a Sindicatelor Zalău. De atunci, i se publică poezie, proză, cronică literară, eseu în mai multe reviste literare și de cultură - *Tribuna*, *Transilvania*, *Echinox*, *Sylvania*, *Școala Noastră*, *Convorbiri literare*, *Poesis*, *Stăruia*, *Familia*, *Vatra*, *Unu*, *Aurora*, *Discobolul*, *Zburătorul*, *Limes*, *Origini/ Caiete Silvane*. A făcut parte din redacțiile revistelor de cultură UNU (Oradea) și LİMES (Zalău). Este profesor de limba și literatura română la Liceul Teoretic „Ion Agârbiceanu” din Jibou. Coordonează revista elevilor „Cuvinte regăsite”. A publicat două plachete de poeme: *Jurnal în răspântii*, Editura Dacia, 1997 și *Gesturi în oglindă*, Editura Paralela 45, 2002. Lucrează la o carte de teatru cu și pentru copii, precum și la o nouă plachetă de poeme.

Avatar

1. Ce-a fost să-nsemne *Chybur* la-nceputuri pe-al Samusului mai însângerat nu-mi amintesc, Ci doar căznite lanuri de papură sub deal cum trupurile stoarse de vlagă străjuiau. În chinuri primeneau veșmânt de mandarină spiritul meu, cătând stăruitor culcuș în trunchiul unui pom cu fructe dulci-amare. Cântam apoi ciupind corzi de țimbal: „le va culege peste ani din ramuri tainic-a lui Caraioan pupilă în sacru ritual, când, lepădându-și veșmintele sărace, dezvăluia-va lunetei întrezăririi prea-dalbe delușoare cu zmeurișu-n pârgh, și-un petec de zăvoi umbros - intrarea-n feciorelnica-i capcană. Privirile iscate-n trupuri de-alabastru, prea-viguroși flăcăi, care pieri-vor sub lama săbiei creștine a-ncreștinatei hoarde, vor degusta licori de toamnă printre dinți strigându-i cu-nțele necuviincioase-a poftelor voroave. Dintre crispate buze s-a încinge, drept răspuns, înjurătura ori blestemul aducător de moarte, într-o străină limbă, voinicilor meniți pieririi.” Odată proorocirea închisă-n cânt, zvârlit țimbalu-n apa tulburată de sânge-nnămolit, iar ostenit-mi glas de mandarină se stinse-n scorbura din trunchiul pomului cu fructe dulci-amare ce-mi va împrumuta veșmânt frunzos și-o platoșă de scoarță arămie pân-la sorocul hărăzit să-ncerc, în alte vremuri neștiute-mi, o altă-nfățișare, cu o lăută înfrățit sau cobză, alt cânt pre limba-mi veche de vreun barbar întunecat la cuget alungată în cel cotlon muntos, ori vâi și răpe largi strâns înzăuate de lăstărișul silvanelor cetăți subcarpatine.

2. Eram un vânat prețios, îmi părea, urmărit Și de fiare ce nu mai văzuseră om pân-atunci, Și de oameni - jivine-ascunzând în purtări, în cuvinte, sub zâmbet sălbatic firi ancestrale, cu toate că-n prea-puțina lor viață, crispăți admiraseră în cuști, după gratii, urși carpatini purtați spre-mblănzire de flăcăi tuciuiri. Acum eram eu căutatul, căci adusesem pre stihuri horite la nunți și oștețe vrajbă-nzecită, curaj de-alinare din psalmi rostuiți după vreme în

ritmuri urmând latinească rostire de neam...

De câte ori moare un poet nu știu. Doar Soarele înmărmurit uită să alunece spre-apus; ca o pată pe coala siniliei în așteptare.

Dar de câte ori învie apt pentru o nouă iubire, moaștele norilor se adună-n tăcere la apelul amiezii.

Poeți sunt doar cei care trec adevărul prin înviere spre dragoste.

biblioteca

nemulțumiți, în rafturi, autorii murmură proteste la miezul nopții, prea sunt discriminați onomastic pe națiuni și specii, înghesuți până în preajma sufocării. Răsufală ușurări doar când unul sau altul este depus pentru disecție pe masa de lucru a criticului teleast însingurat

Sub coaja protectoare a nopții adolescenței pe străzi bat câmpii vociferând cu dezinvoltură, de parc-ar trebui să intre în schimbul trei la vreo întreprindere de stat. Părinții lor dorm între așternuturi uzate și sforăie a neputință. Doar eu amorfizat văd cum din gâtlee de pasăre murind glas îngeresc se-naltă. Jur-împrejur familia de zgomote ascunde o lebădă cu aripi de soare în zbor, arhanghel penat, spre-apus. Sculpturale coapse irump de sub rochia-corală, imaculat oferind privirii hulpave geneza păcatului. Cântul Păsării-Sarah se poticnește printre umbre de bărbați venerabili ipohondri și libidinoși.

Pas cu pas, melodia se-apropie de oaza urechii, iar timbrul de epidermă lipit pătrunde în pori.

...

Nestingerit trupul printre spiritele celorlalți cu obraji ofiliți clamează eufemisme într-o limbă străveche. Păsările de curte în semestrul dintre două glaciații - câte vieți au trecut din acolo

până aici mărturisește cine vrea. Mihai înlăcrimează fără încetare păduri, fericit Nichita se întâmplă că este. Motivul iubirii încurcă misterios vârstele, cum dorința supraviețuiește naiv plecării.

Căutare pe internet

Deschizi un computer oarecare cu-arătătorul pe creștet pleșuv și bleu al unui pitic, te întâmpină ochii aprinși, în joc brownian - grafeme, apoi vocea de pușlama îți urează pe ton aluziv welcome, ca și cum nu ar ști cât te bucuri. Și așa, pe neașteptate, ești aspirat în mijlocul lumii, prins de valul personajului colectiv, dezmembrat, călcat în adrese, revendicat, înjurat, iar tu cauți febril - nici nu știi ce mai cauți. E noapte sau zi, ești treaz sau visezi, lumea îți agresează iriși, pupile se dilată în frenetică undulare prin coclauri de internet cauți...cauți... până când...(?)

ascuns

„Nu e așa că înspre vârful scării se află-acum prietenul tău?”, mă întreabă deodată umbra cu glasul-i doar de mine înțeles, și de-un copac trăsniț în miezul zilei din senin. „Cum vezi, răspund cu-același cod misterios, va trebui de-acum să mă ferească...Nu-mai-știu-ce l-a tras în sus, încât chiar el radea cum de o glumă. Dar un fușel s-a ruit sub talpa-i, întâmplător m-aflam în preajmă, ca un prieten. S-a sprijinit răsând de-umărul meu (lucram ades cu-aceeași scară/ ba pe dinăuntru, ba pe dinafară) uitând odată-mbrâncitura scuze să-si ceară, sau să rostească-n treacăt un mulțam... „Doar n-ai fi așteptat de la un prieten așa ceva!”, mă dojenește umbra lungindu-se spre-apus.

De-atunci în cenușiul ei veșmânt trăiesc ascuns.

Pagină realizată de
Ileana PETREAN - PĂUȘAN

Arthur Schopenhauer - filozoful artist*

Arthur Schopenhauer s-a născut în Danzig (Gdansk-ul polonez de astăzi) la 22 februarie 1788 și a murit în Frankfurt pe Main la 21 septembrie 1860. Tatăl său, Heinrich Schopenhauer, a fost un comerciant bogat și întreprinzător, care plănuia ca fiul să-l urmeze în această profesie. Până la un punct a reușit, dar rebelul Arthur avea să abandoneze comerțul și să se dedice studiului. Mama sa, Johanna Schopenhauer, avea un cu totul alt tip de personalitate, fiind tocmai opusul tatălui său. Era o persoană cultă, cu o certă vocație literară (în mod evident, de la ea a moștenit A. Schopenhauer talentul scriitoricesc), autoare a mai multor romane, încât în timpul vieții a fost mai bine cunoscută decât fiul ei.

După moartea soțului, Johanna și-a deschis la Weimar un salon artistic și intelectual, frecventat de mari personalități ale timpului. Dintre acestea, în special Goethe și orientalistul Friedrich Majer au avut o puternică influență intelectuală asupra tânărului Arthur.

Familia sa fiind bogată, viitorul filozof a călătorit mult în copilărie, în Franța, Olanda, Anglia, Elveția și Austria. Vorbea franceza fluent încă de la vârsta de 9 ani, când a fost trimis la o școală în Franța. Un anumit episod din perioada copilăriei l-a marcat profund în mod negativ: pe timpul unei vizite în Anglia, părinții săi l-au lăsat într-un internat din Wimbledon, în care domnea o atmosferă religioasă, disciplinară, restrictivă. Micul rebel, obișnuit cu viața liberă de dinainte, n-a reușit să se adapteze acestor condiții, izolându-se de ceilalți copii.

Fuga lui de semeni, mizantropia și se va adânci tot mai mult în cursul vieții. Biografiile săi consemnează faptul că, într-o anumită perioadă a singurătății sale, își admonesta singura ființă pe care o suporta prin preajmă, un câine, cu apelativul: "Omule!" (și-a numit câinele *Atman*, "Sine" în sanscrită). Despre prietenie, avea să scrie printre altele că: "este un foc la care omul prudent se încălzește de la distanță". Cu trăsăturile de caracter ce reies cu ușurință chiar numai din aceste două contexte, nu e de mirare că Schopenhauer nu s-a bucurat de o prea mare simpatie din partea semenilor săi.

În 1805 îl moare tatăl, fapt ce îl marchează profund (unii spun că s-ar fi sinucis). Mama sa se recăsătorește, moment din care relațiile dintre ei se tensionează până la ruptura finală de mai târziu.

După abandonarea carierei comerciale hotărâtă de tatăl său, Arthur Schopenhauer se înscrie, în 1809, la Universitatea din Göttingen, mutându-se apoi, după doi ani, la Berlin. Urmează ulterior cursuri în mai multe domenii științifice (jurisprudență, fiziologie, magnetism, ornitologie, ihtiologie, etnologie, amfibologie, mineralogie). Frecventează timp de un an Facultatea de Medicină a Universității din Göttingen, unde studiază anatomia cu Hempel și biologia cu Blumenbach. Schopenhauer a fost puternic influențat de aceste studii. "Fără acest material științific - scria I. Petrovici - filozofia lui s-ar fi pierdut poate în poezie pură, căci cine vrea să facă filozofie serioasă e bine să adâncească măcar o știință exactă". Se mută apoi la facultatea de filozofie, unde profesorul G. E. Shultze îl

sfătuiește să studieze la început operele lui Platon și Kant, care i-au marcat ulterior, în mod esențial, propriul sistem filozofic.

O puternică influență asupra scrierilor sale l-au avut și *Upanishadele* hinduse (partea filozofică a *Vedei*), pe care i le-a descoperit Friedrich Majer. Se poate afirma că opera sa majoră, *Lumea ca voință și reprezentare*, se constituie într-o sinteză brillantă și originală a acestor trei elemente, platonician, kantian și upanishadic. Privitor la acest din urmă element, spre deosebire de contemporanul său Hegel, care nu agreea în mod deosebit înțelepciunea orientală, opera lui Schopenhauer abundă în trimeri la aceasta.

Autor de o prodigioasă erudiție, Schopenhauer nu s-a limitat la contextele amintite, ci face nenumărate trimeri la autori foarte diferiți, din toate timpurile și locurile. Astfel, întâlnim în opera lui citate din: Herodot, Sofocle, Euripide, Homer, Heraclit, Aristofan, Pliniu, Horațiu, Lucrețiu, Marc Aureliu, Suetoni, Sf. Pavel, Fer. Augustin, Clement Alexandrinul, Petrarca, Dante, Newton, Shakespeare, Hume, Paracelsus, Jakob Böhme, Tauler, Berkeley, Buffon, Bacon, Pascal, Cervantes, Cardano, Spinoza, Baltazar Gracian, Corneille, Leibniz, J. J. Rousseau, Goethe, Schiller, Byron, Linné, Voltaire, Luther, Leopardi, Jonathan Swift, Lessing, Winckelmann... Și înșiruirea ar putea continua, cuprinzând multe alte personalități din cele mai diverse domenii.

Referitor la acest aspect de *puzzle*, dacă putem spune așa, al filozofiei lui Schopenhauer, Papini scria că ea "seamănă cu o galerie de cunoștințe vechi. Se întâlnesc, ba ici ba colo, toți filozofii care și-au făcut auzită vocea ceva mai puternic în decursul timpului". "Și totuși - scrie ceva mai încolo Papini - filozofia schopenhaueriană, în ciuda aerului său de vechi colecție de filozofii, este una din cele mai originale, mai vii și mai fecunde din toată istoria germană".

În legătură cu sursele sale, filozoful însuși mărturisea: "Filozofia mea este ca o Tebă cu o sută de intrări; din toate părțile se poate intra și prin fiecare se poate ajunge până la punctul central". Însă, cum scria un interbelic român, "surpriza mare e că nu poți intra numai pe una singură, ci trebuie să intri pe toate deodată", fapt ce "își are explicația în felul orchestral sau astronomic ("holografic" chiar, am putea spune astăzi) de a gândi al lui Schopenhauer", care "gândește și scrie privind lumea simultan din toate părțile". Într-un fel, modul său de a compune se poate compara "numai cu produsele cele mai avansate ale muzicii moderne și cu sistemul planetar".

Unul dintre numeroșii comentatori ai lui Schopenhauer, anume Hirschberger, încerca să cuantifice structura operei sale astfel: "1/5 Kant (Lumea ca reprezentare), 1/5 Romanticismul lui Schelling (Lumea ca voință), 1/5 Înțelepciunea veche indiană din Vede și Upanishade (Negarea Lumii), 1/5 Empirismul Englez (Contestarea vechii metafizici) și 1/5 Platonism".

Într-adevăr, privită superficial și doar la nivelul formei, opera lui Schopenhauer pare a sta sub semnul

Arthur Schopenhauer
im Jahre 1818.

sincretismului, însă ca fond ea întrunește, fără îndoială caracterele sinteticului. Altfel și mai simplu spus, "nu mulțimea cunoștințelor" l-au făcut filozof, ca să-l parafrazăm pe Heraclit, ci darul înăscut de a intuit și a expune limpede profunzimea fenomenelor și a raporturilor lor cu o posibilă esență.

Dar să revenim la biografia marelui filozof. La Berlin, unde ajunge în 1811, Schopenhauer îi audiază pe Fichte, Schleiermacher și Wolf. Este dezamăgit de primul și de naționalismul acestuia. Totuși, în 1813, e contaminat de entuziasmul lui Fichte din *Discursuri către națiunea germană* (o apologie a războiului de eliberare de sub dominația lui Napoleon), ajungând chiar să își procure echipament militar. Se răzgândește la timp și se retrage în Thuringia pentru a lucra la teza de doctorat. În același an obține, prin corespondență, titlul de doctor cu lucrarea *Despre împătita rădăcină a principiului rațiunii suficiente* (o trimite în plic Universității din Jena, care îi expediază, tot poștal, diploma de doctor). Această dizertație, sub același titlu, va fi îmbunătățită substanțial de autor într-o a doua ediție, apărută în 1847. O lucrare "remarcabilă prin subtilitatea analizei și prin claritatea stilului", după cum aprecia Ion Petrovici în volumul citat la început; de altfel, cum scria tot el mai departe, "caracteristica limpezimii, Schopenhauer și-o va păstra tot timpul vieții".

Spre sfârșitul anului 1813, se întoarce la Weimar, în casa mamei sale. Între ei au loc certuri frecvente, care vor culmina cu despărțirea lor definitivă în

vara anului următor. Ca o "compensație" providențială, îl cunoaște în această perioadă pe Goethe, care l-a apreciat foarte mult, spre exasperarea mamei sale. Se stabilește la Dresda, unde la sfatul lui Goethe începe să se ocupe de teoria culorilor, problemă ce îl frământa de multă vreme pe marele poet. În urma acestei preocupări, Schopenhauer publică în 1815 broșura *Despre vâz și culori*, în care ajunge la concluzii diferite de cele ale teoriei lui Goethe. Tot la Dresda, după o muncă asiduă de patru ani, reușește să finalizeze opera sa de căpătâi, *Lumea ca voință și reprezentare*, care va apărea în 1819 (în 1844, îmbogățită cu un volum, apare ediția a doua, iar în 1859, cu un an înaintea morții, ediția a treia). Între timp călătorește în Italia, ajungând la Florența, Roma, Neapole și Veneția. Revine în Germania ca să-și salveze averea, Banca din Danzig unde-și avea depuși banii dând faliment. Într-un gest de noblete (firesc de fapt, dar l-am numit astfel gândindu-ne la firea filozofului), a salvat și averea mamei și a surorii sale, Adele, fără să intenționeze totuși să le revadă.

Tot în 1819, își ia titlul de docent la Berlin, deși Hegel, pe care-l detesta, făcea și el parte din comisia de examinare. Prelegerile lui de "privat-docent" au o audiență foarte mică, la una dintre ele, de exemplu, prezentându-se doar patru inși, "un maestru de menaj, un zaraf, un dentist și un căpitan în retragere", în schimb săliile erau pline de studenți la conferințele lui Hegel. "Filozofia universitară - scria Schopenhauer -

este, de regulă, numai o mascaradă: adevărata ei menire este de a imprima studenților în temelie cea mai adâncă a gândirii lor acea orientare spirituală pe care ministerul ce acordă posturile de profesori o consideră potrivită intențiilor sale⁸. Spirit tăios și uneori chiar brutal până la invectivă, Schopenhauer îl va numi la un moment dat pe Hegel "șarlatan mizerabil" sau "un șarlatan cu totul de plâns"⁹.

Din lipsă de auditori, Schopenhauer va fi nevoit să-și întrerupă prelegerile. După câțiva ani va încerca să predea la Universitatea din Berlin, apoi la cea din Würzburg și, în fine, la cea din Heidelberg: eșecuri pe toată linia. Vanitos din cale afară, filozoful va căuta să se răzbuie pe "contemporanii înguști" prin operă. Oricum, scrierile sale, după cum spunea el, nu sunt destinate "grămezii... de maimuțe", ci posterității.

Urmează în viața lui câteva episoade sentimentale, o nouă călătorie în Italia, o boală grea. Peste toate, îl apasă deprimarea că filozofia sa nu are succes. Din 1831, până la sfârșitul vieții, se stabilește la Frankfurt. În 1832, finalizează traducerea *Oracolului* lui Baltasar Gracian (după ediția spaniolă din 1659 apărută la Amsterdam).

În decurs de aprox. 15 ani, îi mai apar patru lucrări: *Despre voință în natură* (1835); *Despre libertatea voinței omenești* (1839 - premiată de Academia norvegiană); *Despre fundamentele moralei* (1840 - scrisă pentru Academia daneză, dar neprețuită); *Parerga și Paralipomena* (1851).

În sfârșit, după atâtea eforturi în acest sens, începe să fie celebru, dar - ironie a soartei - nu datorită operei sale majore, ci a uneia pe care o considera "marginală", o "rămășiță", *Parerga și Paralipomena*, și în special printr-o secțiune a acesteia, *Aforisme asupra înțelepciunii în viață* (traduse de Titu Maiorescu în 1870 și apărute, începând din 1872, în *Convorbiri literare*).

Cum el însuși "profetiza" într-un fel, posteritatea i-a făcut dreptate, așezându-l printre cei mai importanți gânditori moderni.

Dovadă că nu a fost uitat este felul în care viitorimea i-a cinstit memoria. Unul dintre adepții săi, filozoful și orientalistul Paul Deussen (coleg cu Nietzsche la gimnaziul din Pforta și prieten bun al acestuia), înființează în 1911 *Societatea Schopenhauer* (Schopenhauer-Gesellschaft; orientalistul Nicolae Zborea a fost un membru marcant al acesteia), ce a avut ca organ publicistic, din 1912, un *Anuar Schopenhauer* (Schopenhauer-Jahrbuch), activ și astăzi în cadrul *Cercetării Schopenhauer* (Schopenhauer-Forschung), cu sediul la Frankfurt pe Main. (Tot Deussen a fost și primul editor al operelor lui complete.) În 1988, în același oraș, la 200 de ani de la nașterea filozofului, s-a organizat un "Schopenhauer-Jubiläumkongress" (precedat de alte *Congrese Schopenhauer*: în 1927, 1929, 1931, 1955, 1960, 1961).

După acest excurs bio-bibliografic, fatalmente incomplet, vom încerca o justificare a sintagmei alese în titlu: Arthur Schopenhauer - *Filozoful-artist*. În Nota asupra traducerii *Lumii ca voință și reprezentare*¹⁰, traducătorii sunt de părere că Schopenhauer este "scriitorul cu cel mai bogat vocabular din lume". El nu se limitează la limbajul de specialitate (l-a criticat chiar și pe maestrul său, Kant, pentru "frază dichisită, în frac"), ci folosește cu vervă și talent scriitor "figurile limbajului...

metafore, metonimii, sinecdoco, epitete, comparații, repetiții - adeseori simetrice - dar și antifraze (abundă ironiile, oximoroanele, litotele)". Distinsul profesor interbelic I. Petrovici evidențiază și el, în cazul filozofului german, "marele său talent de scriitor". Și continua: "Ideile sale nu sunt înveșmântate în fraze rebarbative și pedante, ci își găsesc totdeauna formule limpezii, expresii frumoase, comparații poetice și sugestive (...). Schopenhauer a fost fără îndoială un mare maestru al stilului". În plus, el "s-a apropiat de artiști și literați care din cauza sensibilității lor particulare au perceput mai incisivă a suferințelor"¹¹. E de-ajuns chiar numai să răsfoim oricare dintre cărțile lui, pentru a ne convinge de adevărul celor afirmate de I. Petrovici. Dar în special *Lumea ca voință și reprezentare* și *Parerga și Paralipomena* (alfa și omega operei sale) abundă în citate din poezi, prozatori și dramaturgi, mai vechi sau mai noi¹².

Această afinitate deosebită a lui Schopenhauer pentru toate genurile de artă, dar în special pentru poezie și muzică, poate explica faptul că, la rândul său, a influențat prin scrierile sale mulți artiști și oameni de literă. Atracția asemănătorilor... Ca să dam un exemplu celebru, Richard Wagner a mărturisit deschis influența pe care Schopenhauer a avut-o asupra sa într-o anumită etapă a creației sale poetico-muzicale. Genialul muzician îi numea exaltat filozofia "un adevărat prinos al cerului". Nu mai puțin cunoscută este influența marelui filozof asupra lui Eminescu, a cărui poezie "este îmbibată de pesimismul schopenhauerian"¹³. După A. Bailot, scria I. Petrovici, "cel puțin două școli literare franceze s-au dezvoltat sub influența lui Schopenhauer: naturalismul prin Flaubert, Maupassant, Zola (a cărui operă a și fost denumită o epopee pesimistă a animalității omenești), precum și numeroși poeți parasiens: Leconte de Lisle, Sully Prudhomme, Len Diex, Jean Lahor etc., inspirați față de idei și exemple schopenhaueriene"¹⁴. Tolstoi l-a numit pe Schopenhauer "cel mai genial dintre oameni" și îi recunoaștem influența, mai ales în *Război și pace* și *Sonata Kreutzer*. Nici Proust sau Samuel Beckett nu au fost străini de această influență. În sfârșit, romancierul Thomas Mann scria despre filozofia lui Schopenhauer că "a fost mereu resimțită ca emnamente artistică, ba chiar ca filozofie a artiștilor *par excellence*"¹⁵.

Un alt mare filozof-artist german, Nietzsche ("artist", poate, într-o măsură mai mare decât el), care l-a recunoscut pe Schopenhauer drept maestrul său spiritual, i-a dedicat următoarele versuri: "Ce predicase el s-a dus; Rămâne trail exemplar! Priviți-l doar - / El nimănui nu s-a supus!"¹⁶. De altfel, Schopenhauer însuși a avut câteva încercări poetice, dintre care o vom cita doar pe aceasta: "Dintru măhniri simțite-adânc, mocnite îndelung, / S-a răscut în sus din ale inimii străfunduri. / Ca s-o opresc căznitu-m-am vreme îndelungată: / Știu însă că de-acum am izbit. / Puteți chiar de aceea să vă purtați cum vreți întotdeauna: / Căci a lucrării mele viață n-aveți cum s-o primejduiți. / Vă stă-n puteri a o întârzia, dar nicidecum a o distruge: / Un monument va să-mi ridice posteritatea"¹⁷.

(Să ne amintim că mai târziu și pentru Heidegger¹⁸, arta în general și poezia în special a constituit una din teme

centrale ale meditațiilor sale, în studii de o profunzime neegalată dedicate creațiilor lui Hölderlin, Rilke și Trakl¹⁹, probabil cei mai valoroși poeți pe care i-a dat națiunea germană.)

Arta ocupă un loc covârșitor în opera lui Schopenhauer, încât s-ar putea vorbi chiar de o *concepție artistică* despre lume în cazul său. Însă interesul lui pentru domeniul artistic nu a fost doar teoretic, speculativ, vizând exclusiv o teorie estetică (precum, de pildă, "esteticile" elaborate de Schelling, Hegel sau Hartmann). Arta avea pentru Schopenhauer o finalitate soteriologică, salvatoare; el vedea în creație, în contemplația estetică una din căile eliberatoare (alături de asceză) din determinismul necruțător al Voinței.

Pornind de la celebra distincție kantiană (fenomen - lucru în sine sau *noumen*), în viziunea lui Schopenhauer lumea este în același timp "reprezentare" (ca exterioritate, ca "fenomen") și "voință" (ca interioritate, ca "lucru în sine"), aceasta din urmă fiind, cum spune el, "esența în sine a oricărui lucru din această lume". Însă noi suntem captivi în "această lume de creaturi întotdeauna nefericite, condamnate pentru a trăi o clipă să se devore unele pe altele, să-și petreacă existența în neliniști și nevoi, să îndure adesea torturi cumplite până în momentul când cad în sfârșit în brațul morții"²⁰. Prin urmare, imperativul primordial al omului ar trebui să fie eliberarea din această încarcerare, din "sclavia voinței", din "asuprirea ei umiltoare". Dar cum? Concepând "lucrurile independente de raportul lor cu voința, adică (...) într-un mod dezinteresat". Lucrurile ne vor apărea atunci "ca simple reprezentări, și nu ca motive", găsindu-ne "în mod firesc și dintr-o dată acea liniște pe care, în perioada supunerii noastre față de voință, o căutăm fără încetare și care ne scapă mereu". Când atingem această stare, spune Schopenhauer, "semănăm cu niște deținuți care sârbătoresc o zi de odihnă și roata lui Ixion de care suntem legați nu se mai învârteste". Ce este această stare? Ea "este contemplația pură, este farmecul intuiției, este contopirea subiectului cu obiectul, este uitarea oricărei individualități, este suprimarea cunoașterii care ascultă de principiul rațiunii și care nu poate înțelege decât relații; este momentul în care o singură și identică transformare face din lucrul particular contemplat ideea speciei sale, a individului care cunoaște, *subiectul pur al unei cunoașteri eliberate de sub imperiul voinței* (s.n.); de acum atât subiectul, cât și obiectul scapă, în virtutea noii lor calități, vârtejului timpului și celorlalte relații. În asemenea condiții, este indiferent dacă te afli într-o celulă sau într-un palat pentru a contempla apusul soarelui"²¹.

Punând în balanță "partea gnoseologică" și "partea estetică și morală" din filozofia lui Schopenhauer, C. Antoniadă vorbea despre "caracterul definitiv" și "steril" al primei, în schimb pe cealaltă o considera "izbitoare prin originalitatea și strălucirea modului de prezentare și expunere"²².

Nu ne-am propus aici să intrăm în articulațiile, destul de complicate de altfel, ale "sistemului estetic" schopenhauerian, în care filozoful "transportă ideea de contemplare din filozofie în artă, oferind, sub forma unui concept rafinat de plăcere estetică, un substitut binevenit pentru *vita contemplativa*"²³. Chiar dacă succintă,

credem că am reușit în expunerea noastră să evidențiem importanța cu totul specială pe care Schopenhauer a acordat-o artei, devenind astfel, mai ales pentru creatorii de excepție, unul dintre cei mai apreciați filozofi. În ce ne privește, opera sa, atât cât ne-a fost accesibilă, ne-a lăsat impresia unui grandios și fascinant poem filozofic.

În mod îndreptățit, următoarea lui afirmație, făcută cu câteva zile înainte de a muri, i-ar fi putut servi drept epitaf: "Omenirea a învățat de la mine câteva lucruri pe care nu le va uita niciodată".

Moștenirea spirituală lăsată de Arthur Schopenhauer este imensă și nimănui nu-i va fi deloc ușor să fie demn de ea, în acest veac superficial și iluzionat de aparențe ca nici un altul dinaintea lui.

Daniel HOBLEA

*Această inspirată sintagmă îi aparține lui Rüdiger Safranski și considerăm că surprinde foarte bine personalitatea marelui gânditor german (vezi *Schopenhauer și anii sălbatici ai filozofiei*, trad. de Daniel Necsa, Humanitas, București, 1998, p. 233). Imaginea reprodușă, preluată pe Internet (people.bu.edu/.../philosophy_gallwmodearty) datează din 1818, prin urmare, așa arăta filozoful în perioada apariției capodoperei sale, *Lumea ca voință și reprezentare* (editată în 1819).

1 Apud. Christopher Janaway, *Schopenhauer*, trad. de Marilena Dumitrescu, Humanitas, București, 1998, p. 11.

2 Ion Petrovici, *Schopenhauer. Monografie istorico-filozofică*, Editura Eurosang & Book, București, 1997, p. 37.

3 Vezi Giovanni Papini, *Amurgul filozofilor*, trad. de Rodica Locusteanu, Editura Uranus, București, 1991, pp. 88-89. Titlul ales de scriitorul italian este o parafrază ironică la *Amurgul zeilor* sau *la idollor*, în traducerea lui V. Frăteanu (cf. Nietzsche).

4 Ibid., p. 89.

5 S. Pavel, *Arthur Schopenhauer*, în *Istoria filozofiei moderne*, Omagiu Profesorului Ion Petrovici, București, Societatea Română de Filozofie, Vol. II, 1938, p. 359.

6 Ibid., p. 360.

7 I. Petrovici, op.cit., p. 39. În același sens se exprima și Titu Maiorescu, primul traducător în limba română al lui Schopenhauer: "Toate operele izvorâte din puterea genialității a filozofului nostru se disting prin o admirabilă limpezime și frumusețe de stil (...)" (în *Prefața* ediției a doua, din 1890, a traducerii *Aforismelor*).

8 *Scrieri despre artă și religie*, trad. de Anca Rădulescu, Humanitas, București, p. 109. Acest volum cuprinde o selecție de texte din operele filozofului, pasajul citat găsindu-se în cap. XVII (ultimul) din volumul 2 al *Lumii ca voință și reprezentare*. Raportarea sa polemică față de învățământul filozofic oficial (care, cum vom vedea, îl va respinge) rezultă și din acest fragment: "Academiile și catedrele filozofice sunt firma, aparența înțelepciunii, dar tocmai aceasta lipsește și se află cu totul altundeva" (*Aforisme asupra înțelepciunii în viață*, trad. de Titu Maiorescu, Editura Enciclopedică "Georgehe Asachi", Chișinău, 1994, p. 137). Schopenhauer a avut ultima sa convorbire cu Wilhelm Gwinner, care relatează: "Nu-l deranjează că trupul său va fi ros de viermi în curând; în schimb se gândește cu groază la cum va fi măcelărit spiritul său în mâinile "profesorilor de filozofie" (apud. R. Safranski, op. cit., p. 368).

9 Vezi *Parerga și Paralipomena*, trad. de Robert Adam, Editura Antet (an de apariție neprecizat), pp. 99, 113.

10 Trad. de Emilia Dolcu, Violel Dumitrascu, Gheorghe Puiu (3 vol.), Editura Moldova, 1995.

11 Ion Petrovici, *Schopenhauer. Monografie istorico-filozofică*, Editura Eurosang & Book, București, 1997, p. 17, 18.

12 Referindu-se la cea din urmă, I. Petrovici scria în același volum: "Toate calitățile de scriitor ale lui Schopenhauer sunt aici prezente la forma lor maximă. Spirit subtil, ironie scânteietoare, poezie admirabilă, putere de pătrundere, formule lapidare, toate acestea fac din aforismele lui Schopenhauer adevărate perle ale cugetării filozofice (...)" (p. 45).

13 I. Petrovici, op. cit., p. 20.

14 Ibid.

15 Vezi Arthur Schopenhauer, *Scrieri despre artă și religie*, trad. de Anca Rădulescu, Humanitas, București, p. 11, selecție precedată de studiul lui Thomas Mann, *Schopenhauer*, apărut în 1938.

16 Fr. Nietzsche, *Poezii*, trad. de S. Dănilă, Editura Univers, București, 1980, p. 65.

17 În Rüdiger Safranski, *Schopenhauer și anii sălbatici ai filozofiei*, trad. de Daniel Necsa, Humanitas, București, 1998, p. 257.

18 Poate ultimul mare filozof german, în condițiile în care poporul său, cum avea să spună Noica, "a ales untl în locul culturii".

19 Vezi mai ales *Originea operei de artă*, trad. de Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu, Humanitas, București, 1995.

20 *Lumea ca voință și reprezentare*, vol. 3, ed.cit., p. 161.

21 Ibid., p. 212.

22 Constantin Antoniadă, *Opere*, Editura Eminescu, București, 1985, p. 72.

23 K.E. Gilbert, H. Kuhn, *Istoria esteticii*, trad. de Sorin Mărculescu, Editura Meridiane, București, 1972, p. 407.

Miniaturi nipone

După reverberații blajine ori caustice, de sorginte rustică sau citadină, poezia lui Ion Pițoiu se lasă spălătată de miraculosul și îndepărtatul spațiu exotic o dată cu "Săbii nipone de rouă" (Editura Caiete Silvane, 2003). Modelul ales e unul strălucitor: Matsuo Basho (1644-1694), principalul reprezentant al haiku-ului, autorul unor versuri memorabile ce armonizează - sublim - perezitatea naturii și precaritatea ființei umane. De altfel, Ion Pițoiu își citează maestrul - cu generozitate - și îl urmează - cu devoțiune - în toate cele cinci grupaje ale noii plachete ("Tanka pe fulger", "Haiku din miresme", "Renga pentru pământ nipon", "Haiku pe săbii de rouă", "Tanka de sânger").

În primul grupaj, poemele sunt "miniaturi de lumi", brăzdate de ape, fulgere și abisuri. De cele mai multe ori, decorul e unul floral și policrom, visele se lasă mereu supraviețuite, iar paradisul florilor e băntuit de cataclisme istorice: "Văzduhul negru/ face statui de smolă/ lumina urlă...// Piatra de foc orbește/ (pe cenușă - corăbii!)" (*Hiroshima*). Uneori, poemul reconstituie ikebana; alteori, el evocă un ceremonial: "Floarea de vișin/ cântă cald pe kimono/ vibrări de culori...// Mângâierile din ceai/ îmbălsămează totul" (*Ceremonie*).

Lătmotive ale acestor creații sunt cultul florii, cultul soarelui și menirea orică a poetului: "Voi încerca întruna/ Să scot soare din piatră" (*Recurs la lumină*).

"Haiku-urile din miresme" reiterează decorul floral și policrom, dar apar, în schimb, nota exuberantă, frenezia, vitalismul: "Flori de sakura/ cunună cântec roz-alb/ cu aripi de cer" (*Miracol*) sau "Sufletul cântă/ la harpa culorilor; concert de floare" (*Balsam*). Dominantă este, totuși, obsesia acvaticului, întâlnită într-o serie de sintagme: "pleoapele apei", "sărut de ape", "zâmbetul apei", "plănsul apelor", "muzica apei" etc. Apa e un semn al vieții eterne, o mântuire a cunoașterii și autocunoașterii, o certitudine a nebănuitor profunzimii sufletului. Și astfel, "flori", "ape", "culori" devin simboluri ale unui univers diafan, originar, nealterat de civilizație.

Cele câteva poeme din "Renga pentru pământ nipon" transpun, în imagini fulgurante, momentul Genezei. Tărâmul nipon se întrerupează din "stropi reci", din "învolverări negre", din

"tunete hohotind". Lumea se naște prin "cântec", miresmele izvorăsc asemenea unor lumine, în vreme ce muntele Fuji zâmbește sub arcuarea curcubeului: "Începea Cântec/ izvorau Miresmele/ surădea Zarea...// Curcubeu arcuia lin/ peste zâmbetul Fuji" (*Săbia de rouă*). Vraja acestor versuri o dă sinestezia, căci superbe flori de sakura par niște note muzicale, surzând pe un "portativ de culori".

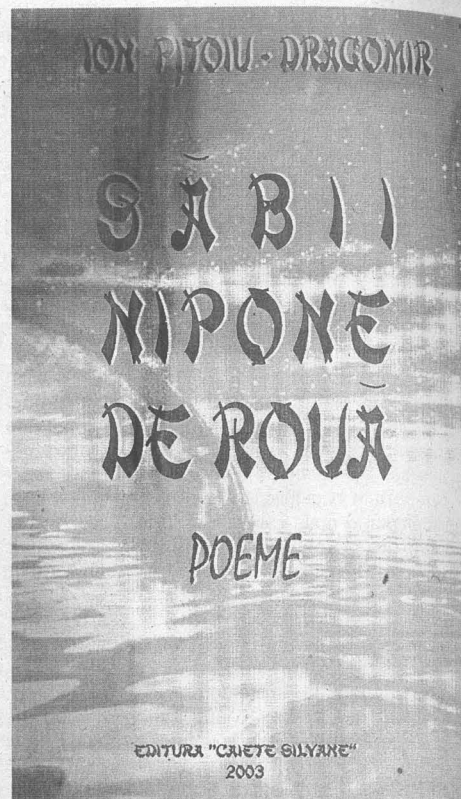
În "Haiku pe săbii de rouă", întâlnim fie instantanee ale aceluiași spațiu nipon, fie străfulgerări naturiste, înveșmântate de petalele orhideelor, de gerul fierbinte al magnoliei, de apele ce "re-compun rugăciuni". Anotimpul regal este toamna, când "Supliciu frunzei/ rărește pădurile/ în cântec invers" (*Ultimul bal*), iar "Ochii păsării/ primesc altă culoare/ din cântec de flori" (*Aripă*). Delicate și tandre, micropoemele înfiază deopotrivă amintiri și anotimpuri, așternând covoare de frunze incendiate, sub luminile suspinând ale lampioanelor.

Poemele din "Tanka pe sânger" încheie periplusul nipon, lăsând - parcă - la o parte simfonia culorilor și a florilor. Persistă cultul soarelui și, în general, al luminii ("Soarele-n bonsai/ Devine sărbătoare"; "Soarele mângâie azi/ Ca zâmbet al gheșei"; "Săruturi de lumină/ Așteaptă, iar, sakura"), dar obișnuitele cântece florale, policrome, aproape că lipsesc. Tonalitatea imnică e înlocuită de meditația calmă, de seninătatea - oarecum - tragică: "Uită cutremur/ Clasează furtunile/ (Iartă tsunami!); / Vei face statui florii/ Din sângele tău rotund" (*Străluminând*).

Se poate spune că acest ultim grupaj are un caracter programatic, că "samurail de crini" sunt ei, poeții: "Samurai de crini/ Salvează miresmele -/ Vindecări albe/ Epopei de intarsii/ Pun pe cer luminile" (*Celestă*). Bogat în "râni albastre", poetul cântă dintr-o "harpă de raze" și versul său e "cântec" ce "sângerează după săbii de rouă". Privirea poetului e una lăuntrică, fiindcă el "vede" peisajul nipon cu o inimă îmbălsămată de admirație.

Purtând un titlu oximoronic (drept sugestie a forței fragilității cuvântului), noua plachetă marchează o schimbare de registru stilistic, atestând o sensibilitate naturistă și o elocvență formală, într-un totuși remarcabil.

Marcel LUCACIU

Expoziția de artă Simonfy Irina

8 martie 2005, ora 17,00

Această expoziție a fost planuită și realizată pentru ca sălăjeanului iubitor de artă să-i fie încă una din căile de informare despre plastica sălăjeană și, dacă o vizitează, să-i hărăzească și un prilej unic de delectare. Iar dacă expoziția d-nei Simonfy va reuși să fie și o călăuză prin sălile Secției de Istorie a muzeului nostru sau o chemare repetată spre contemplarea artelor frumoase, acesta va fi meritul artistei, iar mie nouă-mi rămâne decât să-i aduc elogiile cuvenite pentru reușită și calde mulțumiri pentru că

expune la noi.

O plimbare prin fața acestor lucrări este, înainte de toate, o plimbare de vară pe un tărâm scaldat de soare, captiv în *Florile soarelui*, flori calde ale zeului luminii. Este o revărsare de lumină strălucitoare, multicoloră dar neschimbătoare, așa cum simțim din lucrarea *Melancolie*, lumină care face din aceste lucrări un izvor de încântare pentru ochiul ademenit de peisaje însoțite.

Contactul nemijlocit cu natura și cu

oamenii au făcut din Simonfy Irina o sensibilă interpretă a ceea ce are specific peisajul ardelean și sufletul locuitorilor săi. Colțuri de natură în anotimpuri darnice cu omul, care trezesc nostalgii și emană o aură de misterioase trăiri poetice au fost surprinse prin tușe hotărâte de culoare și conferă imaginilor din aceste tablouri o puternică forță de sugestie. D-na Simonfy nu a preluat niciodată tehnicile și principiile cromatice ale artiștilor acestei epoci. Lor le-a preferat demersul său personal, filtrarea permanentă și deductivă a mijloacelor de expresie, paleta sa fiind dominată de verde, galben, albastru, albi și griuri, roșu acolo unde este necesar precum și brun, adică culorile naturii. Are elemente impresioniste în lucrările sale, deductibile din estetica plein-airului eliberată de convenții și narațiunile convenționale atât de comode.

Apusurile de soare și lucrările intitulate sugestiv *Dealuri* (deopotrivă din Șimleu Silvaniei și din Meseș) constituie, după părerea noastră, o carte a sufletului artistei, ne dezvăluie un spirit meditativ, care simte viața cu o notă gravă, introspectivă. Arderea lăuntrică se lasă citită aici într-o gamă cromatică plină de densitate a culorilor, într-o materialitate densă a formelor transfigurate prin lumină, în armoniile ce sugerează o viziune de veritabilă poetă lirică.

Peisajele din pădure sunt lucrări în care pădurea transpusă pe pânză apare în toată grandeură ei monumentală. Grație unei palete sobre de albastru, verde, negru și gri, alteori brunuri și tonuri de mov, ca și manierei energice de a așterne culoarea, tablourile d-nei Simonfy degajă o poezie gravă și dramatică. Același dramatism este confirmat de lucrările sugestiv intitulate *Cataclisma maghiară* și *Furtuna*.

În această expoziție este o singură lucrare multicoloră, care exprimă optimism prin intermediul coloritului viu: este vorba despre lucrarea *Crizanteme*, singulară în genul său și așezată în locul central. Pictată în culori vii, îndrăznețe, ea este supusă, parcă, unei lumini intense și constante, de altă manieră decât lumina degajată de florile-soarelui. Crizantemele acestea par a fi luminate lăuntric de tainice puteri. În aceste flori și în alte peisaje ale artistei transpare vigoarea formelor, care dezvoltă notația impresionistă pe o structură solidă. Reiese cu certitudine din această expoziție opțiunea pentru formele compacte, în care plăcerea percepției senzoriale este dublată de un efort al rațiunii. Formele compacte le regăsim atât în modul de

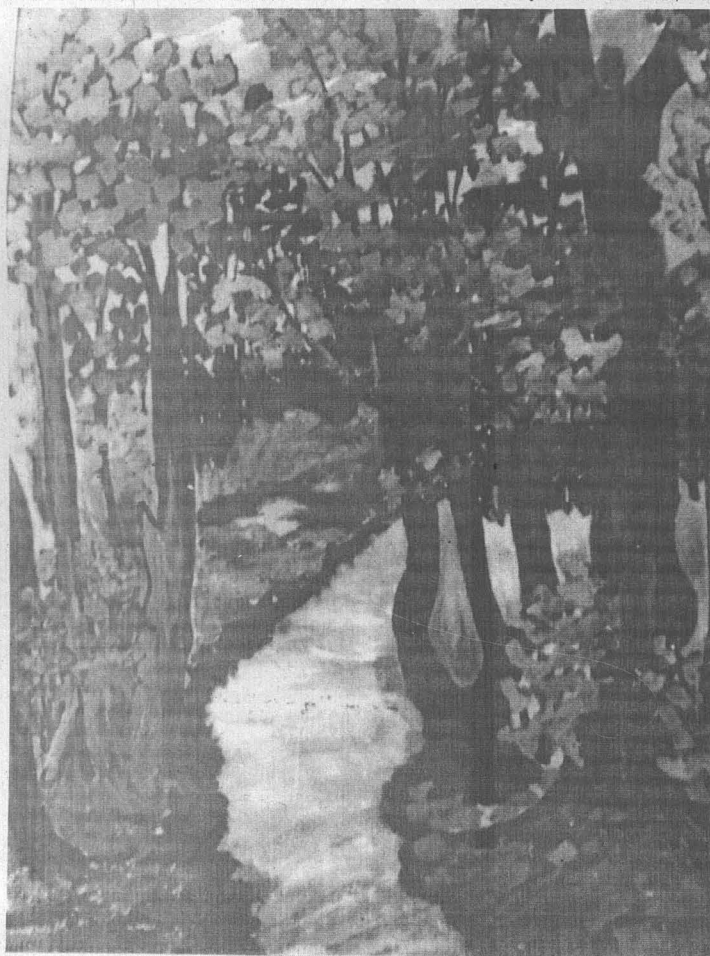

concepere a compoziției cât și în cromatică. Lucrările au un echilibru secret, care-i permite artistei să ne transmită, fără să disperseze imaginile, impresiile combinate pe care i le-a furnizat realitatea.

Am recurs la artificul de a lăsa pentru final prezentarea lucrării care ne-a impresionat cel mai puternic: *Compoziție*. Este, în mod vizibil, și una dintre lucrările cele mai dragi sufletului d-nei Simonfy, confirmarea regăsindu-se pe reversul party-priului expoziției. Este istoria unei pasionante lupte pentru viață, pentru afirmarea continuității, contaminată de bucuriile și tristețile inevitabile. Cu toată cromatică rece, dominată de alb și movuri, opera aceasta trezește un elan vital, o bucurie mică și patetică la contactul cu lumina pură a zilei, donatoare de sevă vie într-o viață moartă. Sub jocul de lumini, artista face să transpară vigoarea viitoare a formelor vii și durerea prezentă a formelor moarte, iarăși notație impresionistă, de astă-dată grefată pe o structură fragilă.

Este evident la Simonfy Irina că sentimentul naturii are conotații majore, dar este departe de a evolua într-un registru radios și euforic. Dimpotrivă, el își alege, meditativ, o zonă de comuniune cu rosturile adânci ale vieții universale. Această viziune artistică este singulară, și aduce în arta plastică sălăjeană autenticitatea unui timbru sonor și auster.

Elena MUSCA

Radu Căpîlînașiu:

„Ca și în sport, cultura are nevoie de suporteri”

Primarul Radu Căpîlînașiu merge la teatru, muzeu sau la spectacole?

Radu Căpîlînașiu: Îmi amintesc cu plăcere de vremurile în care aveam mai mult timp pentru activitățile dedicate spiritului, chiar dacă era destul de inconfortabil să mergi la Cluj pentru un spectacol de teatru. În acele vremuri mi-am zis că este nedrept ca zălăuanii să fie văduviți de arta teatrală. Iată că acum suntem în punctul de a aduce la Zalău Teatrul Național din Cluj. Împreună cu o parte a consilierilor locali, membri ai comisiei economice, am analizat posibilitatea susținerii financiare a unor spectacole de teatru. Vrem să lărgim spectrul manifestărilor culturale, astfel încât publicul din Zalău să beneficieze și de spectacole de dramaturgie. Vrem ca teatrul să vină ca o contrapondere la tendința de a renunța la lectură. Eu și colegii din consiliul local avem disponibilitatea de a finanța o parte din costurile reprezentărilor, din taxa pentru cultură și sport. Ne dorim însă mai mult decât spectacole sporadice. Ne dorim la Zalău stagiuni de spectacole de teatru, iar pentru susținerea financiară a acestora este nevoie de implicarea și altor actori locali în afara Primăriei Zalău.

Se poate vorbi de viață culturală la Zalău?

R.C.: Probabil, întrebarea s-a născut din comparația cu ceea ce se petrece în centrele culturale tradiționale ale țării. Orașe ca București, Cluj, Iași, Sibiu sunt centre culturale cu tradiție, și care concentrează în jurul lor potențialul cultural al zonelor de influență. Orașele

consumatori de cultură. Societatea de consum în care trăim impune și activității numită cultură să se bată pentru publicul său, să-l atragă, să-l seducă chiar folosind metode din publicitatea comercială. Manifestările și produsele culturale au nevoie de public, de consumatori de cultură. Ca și în sport, cultura are nevoie de suporteri.

Revenind la întrebare, bineînțeles că Zalău nu are aceeași eferescență culturală precum cea a centrelor culturale cu tradiție. Însă, cu certitudine, se poate vorbi de existența unei vieți culturale, pe care eu aș caracteriza-o ca fiind una dinamică, în plină dezvoltare.

Din veniturile încasate din taxa sport-cultură, 80% sunt alocate sportului. Restul procentelor merg la cultură. O hotărâre a Consiliului local care confirmă că și la Zalău cultura este o Cenușereasă?

R.C.: Nu, în nici un caz cultura nu este tratată ca o Cenușereasă. Dacă ne uităm la procente, am putea spune că aleșii Zălăului, consilierii locali, au făcut o împărțeață nedreaptă. Trebuie să se știe însă că pentru activitatea culturală avem alocare directă din bugetul local. Mă refer aici la Ansamblu artistic Porolissum și la Casa Municipală de Cultură care desfășoară activități finanțate direct din bugetul local. Dacă luăm în calcul și aceste sume, cultura este pe picior de egalitate, cel puțin, cu activitatea sportivă.

Ce activități sunt finanțate la Casa Municipală de Cultură?

ale folclorului local. Este aici un proces continuu de învățare prin care generații de copii își însușesc formele de expresie ale folclorului sălăjean. În acest fel putem să ne păstrăm valorile, tradițiile și obiceiurile, putem să arătăm și generațiilor viitoare cine suntem. Se știe că, pornind de la sloganul "unitate în diversitate", Uniunea Europeană pune accent pe identitatea culturală a comunităților, regiunilor. Ansamblul Columna are tocmai acest rol de a conserva moștenirea noastră culturală și de a o re-prezenta lumii întregi.

Care credeți că este rolul culturii?

R.C.: Din păcate, societatea de astăzi pare să fi pierdut sensul culturii, înțelesul ei. Mă refer în special la valul de

profunde le obții în plan spiritual și nu material. Cred că în acest fel al trebui să gândească majoritatea unei societăți. În România zilelor noastre, raportul este inversat: valorile materiale predomină celor spirituale. Observăm tot mai mulți oameni în jurul nostru care aleargă după profit. Din păcate, goana aceasta după bani aduce cu goana după aur, din Vestul Sălbatic, când erau călcați în picioare valorile și demnitatea umană. Impresia mea este că lumea de azi este prea preocupată de partea materială, că timpul acordat activităților spirituale este tot mai puțin. Totodată, ne-am obișnuit să primim totul de-a gata, tindem să devenim o societate sedentară. Mă îngrijorează când observ cum se pierde pasiunea pentru lectură, cum televiziunea și internetul ne furnizează idei de-a gata. Dacă emisiunile de televiziune, cu o valoare îndoielnică, au ajuns să facă ratinguri de invidiat, atunci suntem îndreptățiți să credem că am renunțat chiar și la minimul efort de-a prelucra informațiile primite de-a gata. Marele pericol care poate fi întrezărit din această realitate este uniformizarea și disponibilitatea la manipulare. Aici intervine rolul culturii, care scoate individul din masa amorfă și uniformizată a indivizilor, îi dă individualitate și personalitate. Individul nu mai este o cifră, o simplă dată statistică; cultura îl ridică la statutul de cetățean conștient, care participă la viața comunității. De asemenea, cultura este cea care aduce rafinament structurii interne a ființei umane, generând în exterior un comportament social care face posibilă conviețuirea pașnică a membrilor comunității umane.

De ce ar trebui ca Primăria să pună accent pe sprijinirea culturii, când prioritate ar fi aspectele socio-economice

ale unei comunități?

R.C.: Primăria are misiunea de a se implica în toate aspectele economice, sociale, educaționale, culturale, sportive, religioase ale unei comunități. Un primar responsabil nu își poate permite să se concentreze asupra unor domenii în detrimentul altora. Până la urmă, trebuie să fim conștienți că toate aspectele enumerate mai sus fac parte din viața unei comunități, că ele definesc acea comunitate, că fiecare domeniu influențează în felul său armonia întregului. Dată fiind mulțimea problemelor prezente în sfera economico-socială, am fi tentați să spunem că rezolvarea acestora ar trebui să constituie o prioritate pentru cei care conduc destinele unei comunități. Cred însă că abordarea sectorială este neproductivă deoarece, așa cum spuneam, domeniile sunt interdependente, se influențează reciproc. Cu alte cuvinte, cred că, de exemplu, între dezvoltarea economică și stadiul cultural a unei localități există o strânsă legătură.

În calitate de primar al Zălăului, cred că este imperativ să ne implicăm serios în viața culturală, să o sprijinim, pentru că ea deschide noi orizonturi membrilor unei comunități. Apoi, în special față de tineri avem o datorie de a-i aduce aproape de cultură, să-i ajutăm să-și formeze un solid sistem de valori. În tineri trebuie să investim cultură; ei sunt viitorul comunității, iar viitorul se creionează în prezent. Nici unul din cei ce conduc destinele unei cetăți nu își poate permite să negligeze viitorul.

Spuneți că garanția unui viitor mai bun se câștigă în prezent...

R.C.: Da, așa este. Iar garanțiile sunt întărite dacă prezentul cunoaște investiții serioase în educație și cultură.

Caiete Silvane

mari au deja o infrastructură culturală bine definită și resurse pentru a o susține. Să ne amintim că acești poli de cultură sunt, în același timp, centre universitare puternice care „furnizează” cel puțin

R.C.: La Casa de Cultură municipală se desfășoară activitatea ansamblului Columna, foarte importantă dacă ne referim doar la faptul că 120 de copii au contact direct cu formele tradiționale

mediocritate care a invadat spațiul public prin programele subculturale difuzate de televiziuni. Mi-am spus mereu că omul nu duce cu sine nimic material, decât încărcătura sa sufletească, că satisfacțiile

Someș -Odorhei, o comună din Țara Silvaniei

Atestarea documentară și toponimia localităților comunei Someș Odorhei

Apariția relațiilor feudale a fost determinată de dezvoltarea internă a societății românești; rolul hotărâtor avându-l nivelul de dezvoltare a forțelor de producție. Aceasta presupune existența unei populații sedentare cu așezări permanente. Desigur că cele cinci sate ale comunei Someș Odorhei au apărut cu mult timp înainte de data la care ele sunt atestate documentar. Acestea își au originea în vechea formă a obștilor sătești, în cadrul cărora au apărut germele relațiilor feudale. Evoluția lor a fost influențată de lupta de apărare împotriva ungarilor care după secole de confruntări cu populația autohtonă, se vor înstăpâni asupra Țării Silvaniei.¹

Prima localitate atestată documentar în anul 1205 este Soimușul, sub numele de Solumus.² În acest an satul este pomenit de trei ori în Registrul de la Oradea. În unele lucrări numele localității își are originea în darea în șoimi, care se percepea de la țărani iobagi.³ Mai nou Ștefan Chișu a arătat că numele localității este de origine latină provenind din latinescul Solum = pământ.⁴ Cu ocazia unei acuzații pentru furt a patru iobagi în anul 1219, apare denumirea de Villa Solumus.⁵ De data aceasta satul este înscris ca fiind vecin cu Domninel. În secolul al XIV-lea este consemnat de două ori Solumus în 1397 și Villa Olachales Salumus.⁶

În secolul al XV-lea localitatea este înregistrată: Valselsum în 1423 și Kissolymos în 1499.⁷ Cu siguranță că în acest secol existau două sate, întrucât apare apelativul de diferențiere Soimușul Mic (Kissolymos). În secolul al XV-lea figurează în acte două sate: Nagy-Solumus în 1540 și Kissolymos în 1543. Tot în acest an mai apar denumirile de Solymos, Kyss Solymos, iar în 1549 cea de Nagy Solymos. După 1553 localitățile sunt consemnate cu numele de: Nagysolmos și Kyss Solymos⁸ pentru secolele al XVI-lea și al XVII-lea. Întrucât în timpul răscăleii curților Soimușul Mic este pustiit, de aici înainte apare o singură localitate: Solymus în 1715, Solymus în 1850, Solimos în 1854.⁹ Acest nume s-a perpetuat până astăzi.

Al doilea sat atestat documentar în 1219 este Domninel.¹⁰ În unele lucrări localitatea apare atestată în 1205, însă mai nou s-a renunțat la această dată, întrucât era confundată cu o altă localitate din județul Satu Mare. În 1219 denumirea satului este Villa Domlin, iar în 1290 Villa Domulin.¹¹ După unele informații la 1334 Domninel s-ar fi numit Possessio Tophlon.¹² Petri Moor explică numele localității ca fiind de origine slavă având rădăcină în cuvântul dom = casă în slavă.¹³ În secolul al XV-lea în acte acest sat apare scris astfel: Damulen (1423), Damleona (1472), Damjon (1475), Damiyanthelek, Damiyantheleke (1487).¹⁴ În secolul al XVI-lea este scris Damiyōn în 1554 și Dabylon în 1596, iar în secolul al XVII-lea Dablon (1611) și Dabyon (1618).¹⁵ Conscripția Klein din 1733 ca și cea P. Aron din 1750 îl consemnează Domninel, iar conscripția Bucov Dabylan. După anul 1850 apar denumirile: Domnynu, Domnin și ungurește Dabyon.¹⁶

Satul Înău este atestat documentar în anul 1387 cu numele Inō, cu ocazia eliberării unui act de moștenire al familiei nobiliare Jakcs.¹⁷ În 1423 este consemnat cu Villa Valachalis Inō.¹⁸ În secolele al XV-lea și al XVI-lea denumirea în acte este Inō, Ineu. Conscripția Klein în 1733 îl înregistrează cu numele de Inno, iar cea din 1750 Jenō. După 1850 apare cu denumirile de Inou, Inō, Înău.¹⁹ În privința

numelui acestei localități majoritatea celor ce s-au ocupat de toponimia Sălajului sunt de părere că derivă dintr-un antropomim (nume de persoană).

Someș Odorheiul este atestat documentar în anul 1387 cu numele de Szamos Udvarhely.²⁰ Grafia numelui este extrem de diferită de la un copist la altul: Udvarhely (1452), Odwarhel (1475), Udwarhely (1545), Odwarhely (1549), Udwarhel (1569).²¹ În 1715 este consemnat Udvarhely, iar 1760 - 1762 Szamos Udvarhely. După 1850 apar denumirile Odvarhely, Szamos Udvarhely, Odorhei, Someș-Odorhei.²² Numele localității vine de la cuvintele udvor = curte în slavă și hely = loc în maghiară, însemnând loc de curte. Aici existau două curți nobiliare de unde s-a păstrat toponimicul „la curte”.

Ultimul sat al comunei atestat documentar abia în 1549 este Bârșă.²³ Această localitate s-a format prin procesul de „roire” lângă satul Domnin, de unde și denumirea Dabjonu-falu (Domninel Nou).²⁴ Denumirea localității este diferită de la o perioadă la alta: Wyfalu (1549), Wýfalw (1595), Wyfalu (1628).²⁵ În 1733 apare denumirea de Bursza, iar în 1750 Barszo.²⁶ După conscripția Bucov satul este înregistrat cu numele de Bursza, Dabjon - Ufalu, Bursa, Bârșă.²⁷ Numele de Bârșă îi vine potrivit tradiției de la un cioban bătrân care își păstrea an de an oile aici, el fiind originar din Țara Bârșei.

În decursul timpului vatra satelor s-a schimbat fie din cauza condițiilor naturale: lipsa de apă, inundații, etc., fie din cauza intervenției stăpânului feudal. Unele dintre acestea au dispărut, cum a fost Soimușul Mic, ars din temelii în timpul răscăleii curților (1703-1711). „Bârșă Bătrână” a fost așezată în nordul satului de astăzi pe locul numit „vădișori”, iar Domninel pe Valea Tiznicului la vest de vatra actuală a satului. Înăul este așezat în apropierea Alunișului pe locul cunoscut mai târziu cu numele de Pustă.²⁸ Someș Odorheiul, de asemenea avea o altă vatră, pelocul numit astăzi „Pustă”.²⁹ Despre Soimuș s-a păstrat în tradiție stirea că „satul se întindea pe vale spre Jibou” și că locuitorii săi erau cunoscuți „ca bătași”, probabil pentru acțiunile întreprinse de aceștia în vederea apărării drepturilor obștii.³¹

Satele comunei Someș Odorhei pot fi încadrate în tipologia satelor de deal răsfirate, unde casele alternează cu grădinile și livezile, fiecare dintre sate fiind dispuse în lungul unor văi, care se varsă în Someș: Valea Soimușului, Valea Bârșei pe care erau așezate trei sate: Domninel, Bârșă și Someș Odorhei și Valea Înăului. Intravilanțele s-au extins mult după revoluția de la 1848, când prin patentele de împroprietărire (1853-1854), iobagii devin stăpâni pe fostele sesii, mulți construindu-și case în câmp.³² De aici se păstrează numele topice de „Pe Câmp” a unor părți de sat cum este în Domnin.

Numele topice din aceste sate pot fi împărțite după originea și vechimea lor în mai multe categorii, majoritatea sunt de origine latină: „Fânațe”, „Fețe”, „Coaste”, „Vâlcei”, „Gardul Tarinii” (în Domnin), „Cerăt”, „Făget” (în Soimuș), „Tocile”, „Fundătura” (în Bârșă), etc.. Altele sunt de origine slavă: „Lunci”, „Dumbravă”, „Dedițe”, „Poieni” (în Domnin), „Lazuri” (în Înău), etc.. În toponimia satelor au intrat și cuvinte de origine maghiară, pătrunse ca apelative în limba română și luate apoi ca nume topice: „Oidăhaza”, „Ierțașul Antii” (în

Domnin), „Tăul cel Mare”, „Tăul lui Iancău” (în Someș Odorhei), „Buiaca”, „Rături” (în Soimuș), „Ăcătău” (în Bârșă).

La numele topice vechi, legate mai ales de ocupația oamenilor, configurația și întrebuintarea terenului, mai există un număr mare de toponime noi legate de nume de persoane, schimbarea destinației terenului, porecle și amenajarea de noi gospodării țărănești ca de exemplu: „Răpa Chișului”, „Rătul Neamțului”, „Pârăul lui Huzdup”, „Laz”, „Curătură”, „Teglarie”, etc..

Locurile din vatra satului (intravilan) sunt axate pe poziția sau configurația terenului și mai puțin pe proprietatea cuiva: „Josani”, „Susani”, „La curte”, „Pe Vale”, etc.. În cazul numelor topice din hotar apar apelative legate de proprietate, alături de configurația terenului, la care deosebit și alte modalități de stabilire a reperului în câmp în funcție de: copaci, fântâni, bălți (tăuri), vii, livezi (pomării).³³

Cele mai importante nume topice care apar în documentele legate de comuna Someș Odorhei înainte de 1918 sunt:

La Bârșă: „Pe Vale”, „Ierțuși”, „Ăcătău” (loc pentru spânzuratoare), „În Dos”, „Coasta Roșie”, „La Moara lui Antone”, „Fundătura Florenilor”, „Tocile”, „Vădișori”, „În Toag”, etc..³⁴

În Domnin: „Jonasi”, „Susani”, „Bichiș”, „Oidăhaza”, „La Recea”, „În Rături”, „Dumbrava de vițe”, „Vilele Bătrâne”, „Pe Poduri”, „Fânețe”, „Fânețele Istocoeiei”, „Lunci”, „Față”, „Tiznic”, „Poieni”, „Dedit”, „Tigireaua”, „Coasta Vinții”, „Rătu Herții”, „Mormânturi”, „Berec”, „Pomi”, „Caponă”, etc.³⁵

Pentru satul Înău: „Ulița Mare”, „Pe Deal”, „Caba”, „Valea Roșie”, „Creangă”, „Pământurile Roșii”, „Valea Bisericii”, „Lazuri”.³⁶

Cea mai mare localitate Someș Odorhei are un hotar mult mai întins decât celelalte și în același timp mult mai multe nume topice: „Sălciș” (Fûzes), „Curte” (Udvar), „Cimitir”, „wesselenyi” (loc unde a fost conacul baronului), „Satul Pustii”, „Câmpul Mare”, „Rătul Țiganului”, „Pământurile cele Sătești”, „Loza”, „Valea Roșie”, „Pârăul lui Huzdup”, „Sub Cerăt”, „Rătul Birăului”, „Măruț”, „Tăuț”, „Pe Valea Șoimului”, „Sighet” (Insulă în albia Șoimului), „Tăul lui Belbe”, „Braniștea Lupilor”, „Capul lui Mișca” (deal), „Niaros”, „Teglarie”, „Sub curte”, „Creangă”, „Între hotare”, „Groapa Ursoailor”, „Crenguța”, „Groapa lui Moș Gheorghie”, „Pe țărnuți”, „Tăul cel Mare”, „Tăul lui Iancău”, „Valea Bârșei”, „Poieni”, „Valea Robibii”, „Valea Vacii”, „Făget”, „Fața Runcului”.³⁷

La Soimuș sunt înregistrate următoarele nume topice: „Valea Cuzeului”, „Buiaca”, „Fundul Gozului”, „Ierțașul Țiganului”, „Carui”, „Macoviștea”, „Pogacioaia”, „Maluri”, „Făget”, „Ierțașul Pascului”, „Șutaia”, „Fânețe”.³⁸

În secolul al XIV-lea satele Domnin, Înău și Soimuș sunt înregistrate ca Villa olachales (sate românești) întrucât populația acestora era românească.³⁹ Chiar dacă Someș Odorheiul apare înscris la 1388 ca Villa hungarialis (sat unguresc) el este un sat cu populație predominant românească, așa cum o dovedește sistemul de impunere și recensămintele din evul mediu. Toponimia, hidronimia și onomastica constituie dovezi de netăgăduit că toate cele cinci sate ale comunei sunt străvechi sate românești, care au înscris o pagină glorioasă în lupta românilor sălăjeni pentru dreptate socială, libertate și unitate națională.

Ioan CIOCIAN

Note

1. St. Pașcu, *Îstoria României, compendiu, București 1974*, p. 99-102;
2. C. Suciu, *Dictionar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II, București, 1967, p. 197; M. Petri, op. cit., vol. IV, p. 355;
3. K. Tagányi, L. Róthy, J. Pokoly, *Szolnok - Doboka varmegye monographia*, vol. I, Dej, 1901, p. 547; M. Petri, op. cit. p. 335;
4. St. Chișu, *Toponomia localității Șoimuș, manuscris*, p. 27;
5. XXX, Doc. I. Rom., C, a I, p. 101;
6. C. Suciu, op. cit. p. 175; E. Musca, *Repertoriul localităților din Salaj în sec. al XV-lea, în Acta Musei Porolissensis*, IX, 1985, p. 268;
7. Idem.
8. M. Petri, op. cit., vol. IV, p. 335;
9. C. Suciu, op. cit., p. 176;
10. Idem, p. 207, E. Musca, op. cit. p. 265;
11. XXX, Doc. I. Rom., C, a I, p. 101-107; B III, p. 319;
12. Idem.
13. XXX, S-a încercat și o explicație pornind de la latinescul dominium = domeniu;
14. C. Suciu, op. cit., vol. I, p. 207;
15. M. Petri, op. cit., vol. III, p. 253;
16. C. Suciu, op. cit., vol. II, p. 208; Arhivele Statului Zalau, Fond. Ion Ardeleanu-senior, cota 1963/1785, pachet 44, fila 4;
17. M. Petri, op. cit., vol. III, p. 576; C. Suciu, op. cit., vol. I, p. 438;
18. E. Musca, *Repertoriul localităților din Salaj în sec. XIV - XV, în Acta Musei Porolissensis*, VIII, 1984, p. 275
19. D. Stoica, P. Lazăr, *Schița monografică a Sălajului, Șimleu, 1908*, p. 251; C. Feneșan, *Izvoare de demografie istorică*, vol. I, sec. al XVIII-lea, Transilvania, București, p. 195-302;
20. C. Suciu, op. cit., vol. II, p. 140; M. Petri, op. cit., vol. IV, p. 391; S. Chișu, *Sensuri și semnificații în toponimia satului Șoimuș, II, în Acta Musei Porolissensis*, Zalau, 1993, p. 455-466;
21. Idem.
22. C. Feneșan, op. cit., p. 195-196; *Sematismul pe anul 1877*, p. 147-150;
23. C. Suciu, op. cit., vol. I, p. 83;
24. V. Butura, *Etnografia poporului român, Cluj-Napoca, 1978*, p. 61-64;
25. M. Petri, op. cit., vol. IV, p. 695;
26. C. Suciu, op. cit., vol. I, p. 83;
27. Idem.
28. M. Petri, op. cit., vol. IV p. 695-696;
29. XXX, Arh. stat. Zalau, Fond. I. Ardeleanu-senior, cota 1953/1785, pachet 44;
30. M. Petri, op. cit., vol. IV, p. 404;
31. D. Stoica, P. Lazăr, op. cit., p. 204, 279;
32. J. Kovacs, *Desființarea relațiilor feudale în Transilvania, Cluj, 1973*, p. 15-25;
33. V. Goicu, *Structura numelui de locuri în valea Almajului, în Studii de onomastica*, Cluj-Napoca, 1981, p. 58-68;
34. M. Petri, op. cit., vol. IV, p. 699; V. Hossu, Rastoci, *O istorie într-un sat, Cluj-Napoca, 1966*, p. 11-16; I. Ciocian, *Aspecte privind toponimia satului Domnin în Acta Musei Porolissensis*, nr. 12, Zalau, 1988, p. 320-321;
35. Idem, vol. III, p. 258;
36. Idem, p. 580;
37. Idem, p. 404;
38. Idem, p. 340;
39. St. Pașcu, *Voievodatul Transilvaniei, vol. II, Cluj-Napoca, 1972*, p. 458.

Biblioteci didactice sălăjene în preajma anului 1905 și rolul lor în cultivarea conștiinței naționale

În peisajul bibliotecilor românești ardeleni din cea de-a doua jumătate a sec. al XIX-lea și primei jumătăți a secolului al XX-lea, bibliotecile reuniunilor învățătoresci și cele pedagogice județene ocupă un loc aparte. Explicația constă în atât în numărul mare al lor sau în bogăția fondului de carte pe care îl dețineau, cât în rolul pe care l-au jucat acestea în configurarea unei mentalități pedagogice sănătoase în rândul cadrelor didactice, întreținând, prin informație, procesul de perfecționare și autocultivare a dascălilor. Aceste biblioteci au constituit "unul din cele mai active mijloace de trezire și de păstrare a conștiinței naționale".

În acest sens, nu trebuie cercetat prea mult trecutul învățământului românesc din Transilvania pentru a afla că, în Sălaj, la Șimleu Silvaniei, a luat ființă cea mai veche asociație învățătorescă - Reuniunea Învățătorilor Români Sălăjeni (1870, prescurtat RIRS), bazele fiind puse în 1869, de către "zeleșii bărbaiți" George Pop de Băsești, Andrei Cosma, Ioan Jarda și Ioan Nichita, dar activitatea acesteia va începe oficial de-abia cu data de 1 august 1870, sub conducerea vicarului Silvaniei, Demetriu Coroian, ca președinte, și a lui Ioan Jarda ca vicepreședinte. Din anul 1874, președinte este ales noul vicar al Silvaniei, Alimpu Barbulovici, iar ca vicepreședinte Gavril Trif, profesor ordinar la Preparandia de stat din Zalău.

În această perioadă, organizarea unor categorii sociale în reuniuni și societăți nu avea doar un simplu rost cultural, ci constituia o modalitate de apărare în fața "vitregiei vremurilor", fiind o formă de rezistență națională. Dintre acestea, afirmă același istoric I. Mușlea, "cele mai importante reuniuni sunt cele învățătoresci, atât prin numărul cât și prin calitatea lor, apoi prin mulțimea membrilor din provincie pe care îi adunau și cărora le ofereau lectură românească". Scopul profesional al Reuniunii Învățătorilor Români Sălăjeni era "promovarea învățământului popular între români, lărgind cunoștințele teoretice câștigate în preparandii ale învățătorilor prin autocultivare și întărindu-le prin praca câștigată în sănul reuniunii", în adunările căreia, de-a lungul anilor, s-a pus, nu de puține ori, "problema culturii învățătorului", iar prin statut s-a stabilit și înființarea unei biblioteci centrale a asociației, cu sediul la Șimleu, aceasta având, cu timpul, și unele biblioteci filiale.

Se știe că militantul cel mai aprig pentru înființarea de biblioteci populare, școlare sau didactice a fost Gavril Trif, ideea vitalizării lecturii constituia, de fapt, o direcție de acțiune permanentă pentru activitatea RIRS-ului. Astfel, pe la 1871-1872, sub conducerea "profesorului de limbă românească" Gavril Trif, în cadrul Școlii Normale din Zalău, "se înfighează" o societate de lectură - ceea ce a reprezentat un fapt îndrăzneț, la vremea aceea - sub numele de "Reuniunea preparandilor din Zalău" (după 1874-1875 numită "Cercul Georgiu Lazar"), cuprinzând 23 de tineri elevi români și dispunând de o mică bibliotecă cu 85 de volume. Reuniunea era abonată la nu mai puțin de șase reviste românești, adică: *Sezătoarea*, *Gura satului*, *Amicul familiei*, *Școala Românească* și *Noua Bibliotecă*. După anul 1881, anurile școlii nu mai pomenesc nimic despre această societate de lectură și nici nu se știe ce s-a întâmplat cu

biblioteca acesteia.

Pe la 1878, același Gavril Trif conferența despre "Lipsa și mijloacele creării bibliotecilor populare și școlare", iar în adunarea generală a RIRS-ului, ținută la Băbă, în 2 iulie 1889, "sub prezidiul" vicarului A. Barbulovici, în raportul susținut se prevedea ca: "Pentru înființarea bibliotecilor cercuale și procurarea unor foi sau cărți pedagogice române pentru biblioteci, începând din anul 1890, din taxele solicitate de fiecare cerc, pentru acoperirea speșelor procurării, să se folosească 20%". În ședința din septembrie 1881, ținută la Gurtelecu Șimleului, s-a dispus ca fiecare cerc filial al reuniunii "să procure pentru sine câte un exemplar din cutare foie pedagogică", de asemenea, s-a hotărât crearea bibliotecilor "școlare". Luând exemplul bibliotecii centrale a RIRS-ului, multe cercuri și-au pus problema înființării de biblioteci; așa au fost cele de la Băsești și Sărăud. De exemplu, în cadrul adunării cercuale Crasna, ținută în Ban la 29 octombrie 1885, s-a hotărât înființarea unei biblioteci cercuale, "alegându-se o comisie pentru elaborarea unui regulament al bibliotecii".

Din tabloul bibliotecilor românești din Transilvania, întocmit de I. Mușlea, reiese că, în perioada 1870-1914, au existat 18 biblioteci ale reuniunilor învățătoresci; cea a reuniunii din Șimleu Silvaniei fiind printre primele trei-patru înființate.

Alături de "promovarea și dezvoltarea învățământului" (reciproc - n. n.) a culturii învățătorilor români din Sălaj și deșteptarea interesului comune de cauza învățământului, unul din scopurile RIRS-ului a fost și cel privitor la "înființarea unei biblioteci". Paragraful 30 din Regulamentul acesteia prevedea chiar «datoriile bibliotecarului».

Care era cuprinsul bibliotecii RIRS-ului din Șimleu? La anul 1910, după *Memorialul jubiliar al RIRS-ului* de S. Oros, existau 93 de titluri, din care 63 erau în limba română, 23 în maghiară, 2 în latină, iar una în limba franceză. Bine reprezentat era Basiliu Petri cu cărțile sale: vestitul "Legendariu", *Instrucțiune pentru învățători* și *predarea cărților școlare* (Gherla, 1876), dar și *Sistemul metric*, vol. I-II, *Scriptologie sau metoda de a învăța scrisul citind*, (... 1872); Iosif Tempea cu *Stilistica limbii române*, *Amicul familiei* al lui Ion Fekete Negruțiu și *Organul pedagogic* al lui Ion Popescu; autorii citați fiind dintre cei mai cunoscuți pedagogi români ai timpului.

În colecțiile bibliotecii sunt prezente lucrările unor autori sălăjeni (S. Bănuțiu cu *Dreptul public al Românilor*, Iași, 1867; Dr. Cassiu Maniu cu *Considerațiuni asupra importanței acțiunii politice naționale* de exemplu), dar și tipărituri executate în noua tipografie "Victoria" din Șimleu Silvaniei: Dr. Dionisie Stoica și Ioan P. Lazăr cu *Schița monografică a Sălajului* (Șimleu, 1908), Aug. Vicaș cu *Douăzeci și cinci de ani din viața RFRS* (Șimleu, 1906), I. P. Lazăr cu *Carteia românilor: Căilindar pe 1904* (Șimleu, 1904), Dr. Coriolan Meseșanu cu *Pe vedere la frații de dincolo* (Șimleu, 1907), *Analele RIRS-ului* de Gavril Trif și Ion Pop Reteganul cu *Țipomicultura* și *Țipovești din popor*.

Biblioteca RIRS-ului din Șimleu mai cuprindea foarte multe gramatici ale limbii române, manuale de istorie a românilor și

geografii; foarte importantă fiind, în ordinea temei noastre, lectura în limba română, citirea autorilor români, ardeleni sau din celelalte provincii românești. Deși cu opere mai puțin reprezentative, îi avem aici pe T. Cipariu, P. Maior, Ath. M. Marienescu, dar și pe C. Bolliac, cu un volum de *Poezii*. Cele peste 200 de volume ale bibliotecii asociației, adăpostite în incinta Școlii confesionale române din Șimleu, au fost distruse complet în timpul primului război mondial (1919).

Cărți interesante se aflau și în biblioteca cercuală Băsești a Reuniunii Învățătorilor Români Sălăjeni, poate mai interesante și mai adecvate "cauzei învățământului" decât cele de la Șimleu. Găsim aici pe același V. Petri cu *Scriptologie*, *Sistemul metric*, *Școala practică* și *Plan de lecțiuni*; pe V. Gr. Borgovan cu *Îndreptar teoretic și practic* pentru învățământul intuitiv (Gherla, 1885, 1895) și *Metodul calculului în școala primară* (Gherla, 1878), Ioan Darius este masiv reprezentat cu manualele sale de fizică, geometrie, geografie și de istoria patriei. Menționăm apoi, pe Virgil Onițiu cu o *Limba română* și pe Gavril Trif cu *Carteia cond. (?) de calculațiune*. Se mai aflau printre cărțile bibliotecii din Băsești: *Poezii* de V. Alecsandri, *Programa pentru adunarea datelor la limba română* de B. P. Hașdeu, *Isprăvile lui Păcală* de Petre Dulfu și *Sentințele poetice* ale lui Petru Bran, precum și *Istoria literaturii române* de Ioan Lăzăricu. O *Istorie a pedagogiei*, prezentă aici, putea fi a lui V. Gr. Borgovan, a lui Petru Dulfu sau a lui Petre Pipos.

În concluzie, trebuie să subliniem că, înainte de un activism politic propriu-zis, a existat și s-a manifestat intens (înainte și după 1905) un activism cultural românesc, întreținut de către elitele locale, cu accent pe cultivarea conștiinței naționale, dublat mai târziu și de curentul de idei europene al activismului pedagogic.

Ioan OROS

I. Mușlea, Contribuții la cunoașterea bibliotecilor românești ale orașelor din Transilvania (până la Unire), Cluj, 1935, p. 4.

Ibidem, p. 16.

Ibidem, p. 16.

Școala Noastră, 1935, p. 332.

I. Mușlea, op.cit., p. 15.

S. Oros, op.cit., p. 29.

Ibidem, p. 28.

Ibidem, p. 35.

Ibidem, p. 95.

I. Mușlea afirmă că: "cea mai veche și mai interesantă dintre biblioteci este aceea atât de puțin cunoscută a Reuniunii Învățătoresci Georgiu Lazaru din Făgăraș, înființată încă în 1869 și cuprinzând pe învățătorii ortodocși dintr-o bună parte a Țării Olteniei". Biblioteca avea donații de la M. Kogălniceanu, I. Codru-Drăgășanu, Erascu și G. Barițiu (Vezi I. Mușlea, op.cit., p. 16).

Școala Noastră, 1935, p. 331 și urm.

Vezi S. Oros, op.cit., p. 121-124.

Școala Noastră, 1936, p. 332. Biblioteca pedagogică județeană a Asociației Învățătorilor Români Sălăjeni (noua denumire a RIRS) va lua ființă de-abia în 1925.

Ibidem, p. 125-126.

Tabelele cu inventarul bibliotecii cuprind doar: "Nr. cărții, Numele cărții, Autorul, câte volume" - la unele dintre nefiind trecut autorul. Titlurile scrise în paranteză dreptă au fost identificate și completate de către noi.

Biblioteca poate da viață comunității

Ca instituție de cultură cu rol de coordonare metodologică a bibliotecilor publice din Sălaj, Biblioteca Județeană „Ionuț Scipione Bădescu” - Zalău, urmărește și se implică în tot ce înseamnă transformarea acestor instituții de cultură (al căror merit și importanță sunt de multe ori uitate sau minimalizate) în adevărate centre de cultură și informare pentru comunitate. Dorim ca bibliotecile noastre să fie vii, să respecte, să adune, să păstreze și să transmită celor de azi și de mâine adevăruri despre noi și lume, despre tot ce mintea umană a creat de-a lungul timpului.

Se simte nevoia revigorării vieții noastre culturale. Biblioteca trebuie percepută altfel. Aici va trebui să găsim toată informația (cine are informație, are putere), din toate domeniile. Ar trebui ca un străin ajuns într-o localitate pentru prima dată-n viața lui să fie îndrumat spre bibliotecă, locul de unde să poată afla totul despre comunitatea respectivă (populație, tradiții, afaceri, situație economică, socială, știri diverse...etc.). Dar, pentru a ajunge aici e nevoie încă de schimbarea mentalităților, de multă muncă, de dăruire profesională, de înțelegerea faptului că trebuie să realizăm ceva și prin noi înșine nu doar cerând sprijin și motivând inactivitatea prin prea uzatul „nu avem fonduri.”

Duminică, 6 martie 2005, la Măeriște,

am constat cu mare satisfacție suflătoare, că se dorește schimbare pe toate planurile, inclusiv cel cultural. Domnul primar, Vasile Lazăr, cunoscând situația sediului în care funcționa biblioteca, a luat măsuri și a dăruit comunității un alt spațiu, într-un sediu nou, cald și primitor, renovat, luminos și situat (așa cum o cere Legea Bibliotecilor) în zonă foarte centrală.

Doamna bibliotecară, Eleonora Burcaș, un om și un profesionist deosebit a remarcat: „Repunerea în circuitul public a acestui frumos imobil, destinat copiilor, tinerilor și vârstnicilor este un prim, dar important pas dintr-un drum lung spre o bibliotecă modernă.

Mi se părea căndva mutarea într-un nou local ceva din domeniul fanteziei, dar iată că azi, ceva de nerealizat cândva s-a împlinit și asta prin strădania D-lui primar Vasile Lazăr și a consilierilor locali ai comunei Măeriște, aducându-le, pe această cale, mulțumirile sutelor de utilizatori ai comunei noastre. Biblioteca oferă toate facilitățile pentru accederea membrilor comunității la cultură, informare și bună petrecere a timpului liber.

Obiectivul de bază al bibliotecii publice îl constituie deprinderea utilizatorilor cu accesul la informația pertinentă, corectă și la obiect.

Conștientă fiind de faptul că funcția

esențială a unei biblioteci publice este aceea de centru informațional și educațional pentru comunitatea în care acționează, doresc să menționez și să apreciez strânsa colaborare cu școala și cu toți cei care au un cuvânt de spus în bunul mers al vieții culturale din această comună. Să nu uităm că «nu iaste altă și mai frumoasă zăbavă decât cititul cărților» - după cum spunea cronicarul Miron Costin”.

După toate intervențiile, în care s-a apreciat respectul pentru carte și valorile cuprinse în ea, a urmat un spectacol de excepție prezentat de elevi ai școlii din comună, mare accent punându-se pe tradițiile locale.

Colaborarea a fost într-adevăr extraordinară aici, pasiunea și dăruirea la fel, astfel încât toți cei prezenți au ajuns la concluzia că în mediul rural există cu adevărat talente, că respectul pentru tradiții este sfânt, că spiritul este nealterat și că, noi orașenii, ar trebui să trecem mai des "pe acasă", să culegem prospețime și sfințenie și să ascultăm doina sufletului românesc spusă cu mare drag de copii cu obraji îmbujorați, de înțelepții satului împovărați de ani și-nțelepciune.

Felicităm cu respect pe toți cei care s-au implicat în organizarea unei deosebite activități culturale, în mod special: Vasile

Lazăr - primar, consilierii locali, bibliotecara - Eleonora Burcaș, preotul satului - Eugen Burcaș (care a sfințit prin binecuvântate rugăciuni noul sediu), directorul școlii - Costel Oșan și Eugenia Oșan, profesoară de limba și literatura română la școala din comună. Activitatea desfășurându-se în pragul zilei de 8 Martie, toate gândurile frumoase și urările precum și programul artistic deosebit au fost închinare cu dragoste și recunoștință domnișoarelor și doamnelor, dar mai ales mamei din acest loc și de pretutindeni. Copiii, niște adevărați artiști, cu dăruirea și dragostea din ochii lor nevinovați, au reușit (cu toate că era o zi de iarnă autentică) să transmită celor prezenți, în număr foarte mare, atâta căldură încât sufletul tuturor era în primăvară.

Ne-am întors de la Măeriște mai bogați spiritual și am dori ca asemenea momente să fie cât mai numeroase. Se poate, dacă se dorește. Așa că, Distinsilor primari, consilieri și toți cei care conduceți destinele celor care v-au ales, vă rugăm dați viață comunității și lăsați să se manifeste talentele, puneți mai mare accent pe cultură, vă garantăm că este singura investiție sigură și foarte rentabilă. Să nu uitați că numai o populație sănătoasă spiritual poate obține rezultate remarcabile în toate domeniile.

Florica POP

Oferte muzeografice în afara muzeelor

Având în vedere că muzeele noastre se află în pragul marilor schimbări, pe drumul spre autofinanțare și spre transformare dintr-o instituție consumatoare de surse materiale într-una cu profit, trebuie să ne așezăm față-n față cu problemele muzeelor în general, să analizăm *produsul cultural pus în vânzare* de noi, a modului de prezentare și a necesităților unui astfel de comerț. Dar să nu credem că lumea capitalistă din țările vestice nu se confruntă cu aceleași probleme, adică a înstrăinării vizitatorilor față de muzeu și cu lipsa resurselor materiale, chiar dacă într-o altă măsură, decât noi; dar modul de abordare a acestei probleme e total diferit. De aceea credem că e bine să punem una lângă alta ceea ce oferim noi și modul de abordare și prezentare găsit la marile centre turistice ale lumii, nu numai din vestul Europei ci și în locurile unde turismul e capabil să asigure viață pentru un întreg oraș, ba în parte, putem să zicem, că unei întregi țări.

Egiptul și moștenirea faraonilor nu necesită o prezentare specială pentru nimeni, lumea îndepărtată a antichității fascinează din nou, și din nou, întreaga omenire. Mii de filme, cărți, prospecte turistice o prezintă *de la cap la coadă și invers* și totuși nu o cunoaștem. Faima și misterul acestor creații arhitecturale și artistice imense de pe malul Nilului atrag zilnic mii de turiști, care vizitează aceste locuri în ciuda căldurii, a mizeriei, a sărăciei și a stării de război din țările arabe învecinate.

Dar care sunt țintele vizitei?

Niște cimitire și temple golite în marea lor majoritate, dar care fascinează prin mărimea și specificul lor diferit față de cele găsite în alte locuri ale lumii, și de asemenea, nu trebuie să uităm de propaganda făcută comoriilor găsite aici.

Vizitând aceste locuri ne dăm seama că, de exemplu, Valea Regilor nu oferă o priveliște atât de fascinantă cum ne-am aștepta de la faima acesteia. În schimb, frescele din mormintele nobililor sunt mult mai bine păstrate și astfel și mai frumoase. În ciuda sticlelor protectoare, care deși separă frescele de aerul cald și umed (35-42 °C), plin de transpirația vizitatorilor, condițiile de conservare sunt totalmente nepotrivite și duc la distrugerea frescelor. În Valea Regilor, din 28 de cimitire sunt doar vreo 8 vizitabile, restaurarea periodică a frescelor în scopul împiedicării distrugerii totale fiind inevitabilă. Tot din această cauză a fost nevoie și de alte reglementări, precum e cea privitoare la numărul de vizitatori: cu un bilet de intrare - care la prețurile locale reprezintă o sumă extraordinar de mare - pot fi vizitate doar 3 cimitire. La cimitirul lui Tutankamon, în care niște ciuperce au atacat frescele, intrarea costă 20 de lire egiptene, prețul reprezentând două

Planșe și cordoana - Complexul Karnak

bar și chioșc cu cărți poștale și alte obiecte de suvenir - locul mai necesită o armată de supraveghetori, paznici înarmați la fiecare 100 de metri, ba chiar și așa-numiții *poliști turistici*, îmbrăcați în civil, dar înarmați, care asigură liniștea și siguranța vizitatorilor. În Valea Regilor, chiar și un minicar stă la dispoziția turiștilor pentru a-i duce în apropierea mormintelor. Înăuntrul complexelor planșele informative ajută orientarea în „timp și spațiu”, adică ajută la selectarea și găsirea mormintelor și templelor căutate.

Ghidajul este realizat atât de agenți turistici care conduc grupurile de-a lungul întregii zile, precum și de localnici, care așteaptă la intrarea complexelor pentru a putea oferi acest serviciu (normal, contra cost).

După cum vedeți, menținerea stării de conservare și de vizibilitate a acestor cimitire necesită eforturi materiale foarte mari; dar având în vedere că 80 % din locuitorii actualului oraș Luxor, fosta capitală antică Theba, trăiește din turism, aceste monumente, adevărate muzee în aer liber, reprezintă forța economică majoră a zonei.

Din punct de vedere muzeografic doresc să subliniez armonia perfectă în modul de

apropiat de climatul nostru? Cum am putea realiza noi un astfel de complex turistic? Ce se oferă în vest turistului însetat de *gigantism*, de un trecut *viu*, redat în mărime naturală? Cum se pune în valoare moștenirea trecutului, care nu încapă în vitrinele muzeelor?

Luând pe epoci aceste muzee observăm că accentul cade mult mai mult pe educarea copiilor, decât doar pe fascinarea prin originalitatea exponatelor. De exemplu, Muzeul Dinozaurilor din Austria prezintă imitația unor animale preistorice. Muzeul în aer liber numit *Freilicht- und Erlebnis-Museum Ostfalten (FEMO)* din Ostfalten, Elveția, prezintă fosile și urme geologice din epoca de gheață, ținând grupuri de vizitatori din categoria vârstei școlare.

Rămânând tot în Elveția, localitatea Avenches - fosta capitală a Helvetiei romane, Aventicum, se află pe vârful unui deal din Broye-Tal. Pe vremuri era un oraș, cu un număr de 20.000 de locuitori, care în anul 260 a fost distrus de triburile germanice. Casele clădite pe locul fostei capitale romane sunt și azi vizitabile. Ruinele romane scoase la lumină se află în partea estică a localității actuale. Având loc pentru 10.000 de vizitatori, amfiteatrul roman oferă și azi spațiu multor concerte și opere. În orașul Zürich, unde dedesubtul localității s-au găsit urme de ziduri și chiar și o baie romană, s-au făcut mari investiții pentru a se valorifica aceste bunuri culturale. În centrul orașului, unde clădirile actuale nu permit transformarea într-un loc turistic, spațiul acoperit dintre două clădiri unde trotuarul a fost înlocuit cu o pasarelă, face vizibilă baia romană. În alte locuri ghidul deschide calea de acces în interiorul clădirilor unde subsolul oferă spațiu, protecție și vizibilitate zidurilor romane și medievale. O modalitate foarte bine realizată estetic este decorarea intrării în *buncherul muzeologic* cu pietre de trotuar (ea aflându-se sub trotuar și clădirea învecinată); intrarea fiind greu de observat nu deranjează deloc panorama medievală a locului.

Pentru protecția portalului bisericii scoțiene din secolul al XII-lea Schottenkirche din localitatea Regensburg, Germania, s-a construit un hol din sticlă și oțel, astfel portalul putând fi văzut și totodată protejat de poluare și umezeală.

Ca-o posibilitate foarte realistă de expunere as aminti localitatea Mühldorf din Bavaria, unde centrul orașului medieval s-a păstrat. Localitatea nu are un mare turism, întreținerea unei muzee nu ar fi rentabilă și din această cauză relicvele de preț au fost transferate la muzeul din München. Totuși, se poate afirma că localitatea are un trecut viu și chiar fascinant. Centrul vechi al orașului este un muzeu viu, străzile înguste, casele, clădirile construite deasupra trotuarului, aplecate în arcade deasupra acestuia, rețeaua atmosfera unui timp istoric îndepărtat.

Primăria medievală a fost restaurată în anul 1926. Atunci s-au făcut imitațiile de uși în stilul celor din secolele XVII-XVIII, în spatele cărora se află sala veche de consiliu, cu arhiva având forma de dulap; o bucătărie medievală cu afumătoare, iar la parterul clădirii o închisoare de vrăjitoare cu ușă dublă de lemn masiv inspiră atmosfera trecutului. Spațiul îngust al odăii, adică ca 2/2 m, fără urmă de geam sau alt loc de aerisire, chiar și la lumină estompată a becului sugerează sentimentul apăsător al închisorii, care își făcea efectul fără impunerea vreunei torturi fizice. La câteva pași de la primărie, într-o clădire de locuit, capela barocă cu toată ornamentația sa originală încântă ochiul vizitatorului.

Ar mai fi multe exemple de dat, dar în genere, găsim același modalități de expunere: cordoane și sticle protectoare, sisteme de iluminat, reconstruirii parțiale și integrale, hărți și planșe informative, precum valorificarea trecutului după posibilitățile locului (amenajări interioare), și să nu uităm de informarea publicului despre existența unor astfel de oferte.

Dar întorcându-ne la ideea de unde am pornit, ar fi bine să analizăm posibilitățile ofertei noastre culturale sălăjene, raportându-ne la ofertele turistice locale. Dacă ne gândim bine, nici nu stăm atât de prost cum vrem să credem: fosta capitală romană Porolissum fiind una din rarele exemple ale lumii, peste care în epocile următoare nu s-a clădit o altă localitate medievală sau modernă, ci s-au păstrat ruinele romane. Biserici de lemn, biserici medievale, mănăstiri, tradițiile populare, ruinele unor castele nobiliare, o bibliotecă cu cărți vechi de parloniu, în incinta fostului Colegiu Reform, a cărui clădire datează și ea din secolul al XIX-lea, case vechi de locuit, ateliere ale unor meșteri sălăjeni și alte amintiri ale trecutului, așteaptă transformarea și valorificarea lor ca puncte turistice în circuitul național și internațional, realizarea necesitănd, în primul rând, o inițiativă, voință, oameni motivați, necesită timp, osteneală, efort, ajutor reciproc etc, și numai când toate acestea există, se pune problema fondurilor materiale, căci nici templele și mormintele faraonilor nu s-au reclădit numai din banii egiptenilor. Acum, fondurile europene avansează ideea de promovare a punctelor turistice. Dar, din păcate, impregnarea ideii de lipsă a posibilităților turistice este, încă, prea puternică pentru inițiativă mare, atâtă vreme cât nici localnicii nu cunosc oferta cultural-istorică a zonei iar copiii nu cunosc multe date despre istoria propriului oraș sau sat, cunosc puține lucruri despre personalitățile istorice, literare, artistice ale zonei. Multe sunt de făcut și sperăm că nevoia ne va învăța să ne ocupăm mai mult de oferta noastră culturală, că locurile istorice și culturale, ca puncte turistice, nu se nasc de la sine, ci se clădesc.

Pigai Réka

Teplul Luxor cu turnurile moscheiei din sec. 12

treimi față de suma plătită pentru vizitarea altor 3 cimitire.

Chiar în centrul orașului Luxor se află Templul zeului Amon, situat pe malul Nilului, care este reconstruit integral. Complexul are o lungime de 3 km, iar complexul templelor Karnak, situat pe marginea orașului, măsoară nu mai puțin de 400 de ha, din care doar o mică parte este vizibilă, săpăturile și reconstrucția complexului fiind încă în curs. Templele necesită și ele o permanentă îngrijire și o pază strictă, hoția, înșelăciunea și cerșitul nefiind, nici aici, un lucru necunoscut. Astfel, pe lângă amenajările făcute pentru a pune locul respectiv la dispoziția vizitatorilor - reconstrucții, cordoane protectoare în jurul statuilor expuse, înzestrarea cu reflectoare pentru iluminatul pe timp de noapte, toaletă,

expunere a urmelor diferitelor epoci, chiar și în cazul culturilor atât de îndepărtate în timp și spațiu, cum este lumea faraonilor, cultura romană și cea arabă medievală. Pe zidurile templului Amon din Luxor, scos la suprafață de la o adâncime de 7 m de sub nivelul de călcare, s-a clădit în secolul al XII-lea o moschee, care și azi e în funcțiune. Pentru a putea valorifica templul și s-a schimbat doar intrarea, iar în curtea templului o statuie romană amintește de epoca antică târzie a istoriei politice locale.

Acestea sunt condițiile și ofertele muzeografice găsite în locurile amintite din Egipt, zonă cu un climat foarte cald și uscat, unde lipsa umidității înțesănește mult gradul de degradare a obiectelor și zidurilor.

Dar cum se rezolvă aceleași probleme în locurile cu un climat mult mai umed, mai

Împotriva urii, puterea dragostei

Am terminat de curând de citit o poveste. Sau, mai degrabă, o aproape-poveste, destinată mai ales cititorilor aflați în pragul adolescenței. Mărturisesc că acesta a și fost motivul pentru care am deschis volumul: să prind pulsul literaturii pentru tineret, pe alte meleaguri, deoarece, cum ar spune nenea Iancu, acest segment de literatură este admirabil, e sublim, putem zice, dar la noi lipsește cu desăvârșire. În ultimul deceniu, americanii au ajuns la concluzia că scrisul pentru copii este, poate, cea mai importantă fațetă a literaturii. Înainte de a-mi ridica în cap autorii de main-stream, literatură polițistă, memorialistică, jurnalistică, poezie, critică literară, scriere religioasă, creativă, aventuri, etc., mă grăbesc să pun o întrebare mai degrabă retorică: cine citește main-stream, literatură polițistă, memorialistică, jurnalistică, poezie, critică literară, scriere religioasă, creativă, aventuri, etc.? Adulții, domnilor și doamnelor. Și unde învățăm a desluși tainele cititului și scrisului? Pe băncile școlii, la vârsta cea mai fragedă. Așa, dacă nu am avut bunici înzestrați cu darul poveștilor în acest de taină de dinaintea somnului. Sau părinți bătuți, ei înșiși, cu nărvul cititului. Poate peste unii chiar s-a răsturnat carul cu noroc și au avut parte de învățători cu graiul ca miera, de dascăli cu sufletul mare ori de dragoni de bibliotecă ori când gata să sară în ajutorul picului care băjbăia vrăjii în tainița miracolelor...

(Eu am avut parte de toate acestea, dar nu mă puneți la scoala: m-am născut cu călăi.)

Și cum de-a ajuns americanul la concluzia de mai sus? Păi, nimic mai simplu. Învăță copilul să citească, ajută-l să se deducă la nenumăratele lumi care se deschid în paginile cărților și vei avea, peste ani, piață de desfacere pentru o întreagă armată de cititori adulți, veșnic înfomețați după alte și alte produse literare. Business, domnilor.

Din păcate, standurile de carte autohtonă suferă multiplu. Abundă de cărți pentru copii de grădiniță, cărți viu colorate, bine scrise, în versuri și în proză și cu prețuri pe măsură. Prohibitive. Cumpărătorul intrat în librărie își poate clăti privirea pe sute de titluri, băștinase ori traduse, în timpul în care își numără îngrijorat bănuțul din fundul buzunarului. (Nu e vorba aici de pătura cumpărătorilor de carte la metru.) Îmbie apoi, artistic elatate, recomandările lecturilor obligatorii, mai puțin scumpe, Dumnezeu să-ți țină în sănătate pe clasicii decedați, care nu mai cer drepturi de autor. Se însură cuminți manualele - alternative, bată-le vina, dacă se poate, câte zece pe an de studiu, să nu mai știe nimeni, după ce învață de fapt elevul român. Critica literară și memorialistica abundă și ele. Poate că nu tot românul s-a născut poet, dar vai mie, partea exceptată s-a făcut critic ori s-a apucat să-și scrie amintirile de pe când era pionier sub știți-voi-cine. Și nici n-am pomenit de tonele de romane însoptite, destinate lelii Marișca, în vederea unei ore tihnite între spălarea vaselor și pregătirea cinei familiale. Karel Capek le numea romane pentru slujnice.

Eu am crescut cu Cireșarii, împătîmîndu-mă când după Tic, când după Victor. După cum mi-era vârsta. Sau brăzdam țara în lung și-n lat cu Cavalerii Danubieni, ori cu Cavalerii Ordinului Basarab, ori cu alți cavaleri ai vinului tămăios, grație penitei sugubete a lui Ioan Roman ori Ioan Dan. Tremuram pentru Pistruiatul. Cel din carte. Erau cărți comuniste? Național propagandiste? Fătîș anti-Apusene sau mai știu eu cum? Știu

eu, domnilor? Erau cărți frumoase, scrise cu dragoste, care mi se adresa mie, elev de școală generală ori de liceu, netezindu-mi pașii spre matematică.

Desigur, Cireșarii sunt un evergreen. Iar deunăzi am citit pe net că se retipărește seria *Cavalerilor*. În rest, însă, e tăcere. Adolescenții nu reprezintă pentru autorul român un *target* (piață de desfacere, nene Pruteanu), nici răcar unul emoțional. Oricum, se pare că e datat la jocurile mecanice, la manele și la filmele idioate cu care se întrec să-l intoxice televiziunile prin cablu. Iar la noi, noțiunea de luptă s-a demodat de prin 1989. Așa că nimeni nu se luptă pentru înțietate în sufletele adolescenților. Poate doar magazinele porno.

(Apropo, mie mi se pare îngrijorător fenomenul apariției unui număr tot mai mare de televiziuni prin cablu autohton, în detrimentul celor din afară. E și asta un fel de "nu ne vindem țara" de după 1989. Dacă e să fim tâmpiți, putem și singuri. No problem. Doar că, între timp, românașii i se ia dreptul la alegere. Film de acțiune - a se înțelege: săngeros - pe ProTV? Dai la Antena, la fel. La Prima, așijderea. La B1, idem. TVR unu și doi, Acasa, ProCinema? Showuri idioate copiate de prin alte părți, manele, talk-whatever-uri cu frumuseți care grasează încântate "agramaticalități". Teo și Cărcotașii? Tot mai vulgari. Ce mai rămâne? Ahhh, canalele de desene animate. Brrrr. Dintre sute de catarge, tocmai Cartoon Network și FoxKids. De parcă nu ar exista pe lume Children Channel. Sau cine știe ce altceva. Să dau pe Tv5? Păi, sunt anglofon. Nu înțeleg limba franceză, nici dacă e scrisă. (Bine, admit că pe asta am scris-o doar de formă.) Summa summarum, e jale.)

Așa că, neavând despre ce discută în zona cărții autohtone pentru tineret, m-am orientat spre vecini. (Noroc cu originea mea bilingvă. Habar nu au vorbitorii de o singură limbă ce pierd. Eu, cu franceza și rusa de pe băncile școlii, am învățat engleza din filme, de la BBC și din sus-amintite cărți de trei lulele, doar să-l pot citi în original pe Shakespeare. Deși, dacă stau mai bine să mă gândesc, mai degrabă pe Mark Twain. Și pe Jane Austen. Ori, Dumnezeu să-mi ierte păcatele, pe Nora Roberts.)

După cum spuneam, am deschis tomul neprietenos (peste 600 de pagini) din pură curiozitate. Titlul, *Gergo es az alomfogok* (*Grigoraș și hoții de vise*), destul de anost. Autorul, Boszormenyi Gyula, prea puțin cunoscut pe la noi. Începutul, o familie anostă: părinți recăsătorii, frați vitregi, un cartier anost budapesta, o casă de tip vechi cu țarc interior și apartamente în avansată stare de degradare, cu chiuvele care picură și ghene de gunoi urât mirositoare și un administrator fără vârstă care obișnuiește să zboare, în nopțile cu lună plină, pe spatele mănșului sub alb-ca-neaua, deasupra barei de bătut covoarele... Hopa! la stai, mi-am zis, înapoi o pagină! Și de aici, mai rău ca-n Lewis Carroll. Invitații la Congresul Internațional al Șamanilor, Magilor, Vrăjitorilor, nălcucilor și libarilor, nelipsitul actor-copil care cade în schemă ca musca în zăr, ner dorindu-și să fie personaj principal și vădit iritat de perspectiva de a fi lărat aiurea de lângă calculatoarele sale multi-ubite. El să creadă în aiureliile cu șamani, morți vii, arborele vieții și dragonul magic? As.

Ce mai. O întreagă colecție de artificii și bombe cu efect întârziat ori chiar imediat, magicieni strănși în conșclav pentru

a discuta departe de ochii curioșilor viitorului lumii, pentru a încerca să împiedice eliberarea Dragonului magic, ceea ce ar însemna, în lumea reală, dezvăluirea fenomenelor naturale catastrofale: alunecări de teren, tornade, cutremure, efect de seră...

Este evident din primele pagini că singurul care poate pune umărul la acest *job* este protagonistul, Gergő. Iar el nu dorește asta, pentru simplul fapt că *nu crede în puterea magiei*.

Ahh, bravi cititori de cinci volume Harry Potter. Sau Stăpânul Inelelor. Bineînțeles că am tras și eu paralelele care se cuveneau. Chiar pagină cu pagină. Kende, șamanul șef este frate geamăn cu Gandalf și cu Dumbledore. Cei șapte șamani de frunte sunt numai potriviți la căma caselor din Hogwarts. Gergő, frate bun cu Harry - deși nu vrea să accepte dintru început, este un foarte dibaci ucenic vrăjitor -, poate da mâna și cu Frodo, în avântul chinuit care îl face să urce treaptă cu treaptă, creangă după creangă, Arborele Vieții, un copac care poartă printre frunzele și crengile sale întregul univers, cu cosmos cu tot și cu sufletele celor trecuți în veșnicie incluse. Pe când Harry trebuie să facă față dușmanului în fiecare volum (ahh, răii ăștia care se încapățânează să nu vrea să dispară!), iar Frodo este amenințat tot timpul de puterile întunericii, de-a lungul drumului său, Gergő trebuie să se confrunte cu cel mai apig dușman al fiecăruia dintre noi: cu sine însuși și să-și învingă, rând pe rând, temerile, care culminează cu sentimentul vinovăției, deoarece un Gergő de șase ani, cândva, n-a îndrăznit să-și ia rămas bun de la tatăl său, aflat pe patul de moarte, ascunzându-se pe coridoarele spitalului.

În timp ce magii de frunte cad, unul după altul, într-o stranie visare, asemănătoare cu coma, pentru a-i da un ajutor ucenicului vrăjitor aflat pe tărâmul viselor, răul de serviciu, ascuns sub numele temut de Corbul (nu, nu am de gând să vă dezvălui identitatea lui) dezleagă chingile Dragonului original, pentru a-l determina să se arunce asupra lui și să aștearnă peste tot frică și jale. Evident că acest dragon nu poate fi răpus, el fiind la originea lumii, însă în lumea hoților de vise, după ce își cunoaște bunicii, Gergő își învinge în sfârșit demonii și astfel capătă puterea de a elibera magii, iar prin puterea lor unită dragonul este din nou ferecat și trimis să facă nani.

Există, printre multe similitudini, și o deosebire profundă între această povestire și celelalte două. În timp ce lumea lui Harry Potter se întinează din ce în ce mai mult (probabil că autoarea dorește să țină pasul cu cititorii săi, care cresc și încep să dea, ei înșiși, piept cu realitatea crudă, într-o lume bântuită de războaie și crime), în timp ce ura și deznădejdea curg nestăvilit prin paginile Stăpânului Inelelor, în tot cu perioada sumbră, a războiului mondial, din care și-a tras seva, cartea de față se termină într-un bonom happy end. În schimbul vieții, Corbul trebuie să se lepede de toate puterile sale magice, fiind apoi răpus de dragoste pământescă și trimis direct în chingile roz-bombone ale unei căsnicii cu totul și cu totul pământeste. Împotriva puterilor malefice, caraghioslăcul. Împotriva urii, dragostea.

Rămâne la latitudinea voastră să alegeți.

Simone Györfi

Execuția

Nici vorbă că războiul să se fi terminat, precum trâmăbuit generalii la tot pasul. Corespondenții de la fața locului trimiteau zilnic știri cu nemilumita despre ultimele ciocniri armate. Părțile aflate în conflict se omorau oriunde apucau. Era o stare mai nemiloasă decât războiul, deoarece împreună cu știrile ce anunțau moartea soldaților soseau și cele despre prizonierii torturați și siluiți ori despre victimele decapitate.

Soldatul fusese trimis ca însoțitor de bord și avea misiunea să asigure paza unui transport de alimente. Se îndreptau către o tabără de refugiați aflată departe, pe un traseu marcat de lupte crâncene. Ca să evite grenadele aruncate dintr-o parte într-alta, ocoliseră drumul principal, dar - spre nenorocul lor - se rătăciseră. Doar asta mai lipsea! E adevărat, ghinioanele se înșură scai după ei, toată dimineața, dar nu și-au închipuit nici o clipă că se vor potolici atât de curând în furtuna de nisip, cu radiatorul inferbântat. Au oprit motorul camionului, au stins lumina farurilor și au așteptat să se potolească urgia. Ascultau tăcuti, tensionați, cuprinși de tot felul de simțăminte, cum nisipul izbea în valuri table metalică a capotei. Blocați în mașina aproape complet îngropată, au încercat în zadar să ceară ajutor prin radio, baza n-a putut decât să-i îndemne să aștepte liniștiți.

Mercenarul își strângea în pumni mitraliera cu piedica ridicată și un glonte pe teavă. Stătea lângă sofer, un civil. Fără a-și ascunde teama, încercă să se concentreze pe sunetele din exterior. I se părea că fiecare zgomet anunță un atac inamic. Dar, încetul cu încetul, furtuna de nisip s-a potolit, izbiturile de afară s-au terminat, iar peste ei s-a întins o lumină chioară și o liniște adâncă. Stăteau neajutorați în mașina îngropată, conform ordinului primit de la superiori. Mai întâi, camionul ar fi trebuit degajat, iar apoi remorci și smuls din nisip, abia apoi ar fi putut să-și continue

drumul. Singuri, numai ei doi, n-ar fi putut face nimic. În cabină era o căldură sufocantă, iar aerul se împuțina. Să nu uităm nici de emoțiile din timpul zilei. Capacitatea de rezistență a soldatului fusese supusă unor încercări prea mari, așa că a adormit șezând, cu arma între mâini.

Visă că s-a întors acasă. Era din nou copil. Sus, pe culmea Harghitei, păștea animalele în ținutul brazilor uriași. Ajutat de Scai, căinele său, mâna fericit, de la un tușis la altul, câprioarele rătăcite pe pășunea acoperită cu iarbă verde și moale. Cerul era albastru și însoțit, aerul mirosese a rășină, vedea munții și văile: aceasta era lumea lui! Nu-i de mirare că abia prididea să inspire, aerul proaspăt. Priveliște! Îl trezi și alte amintiri. Simți în gură gustul mămăligii reci și al laptelui spumos, proaspăt muls, care, amestecându-se cu nelipsita aromă de ceapă prăjită a tocăniței, îi umplu gura cu salivă. Acum nu numai că răsufla pripl, ci și înghițea în sec. Alături, civilul îi arunca uneori câte o privire, în vreme ce ronțăia nepăsător kușkușul uscat și bea Cola.

Undeva, prin preajmă, se relasaseră luptele, deoarece sunetul îndepărtat al unor rafale de armă tulbura în răstimpuri liniștea de sub nisip. Dar soldatul nu le auzea. Dormea liniștit și se visa departe. Își revedea prima dragoste. Micul păstor de capre, ce trăise sus, pe versanții Harghitei, se transformase cu timpul într-un flăcău mândru și arătos. Să nu ne minunăm atunci că toate codanele din sat își pususeră ochii pe el, dar mai cu seamă fiica adoptivă a preotului catolic.

Se întâlneau în șopronul părăsit din stăpănele parohiei. Fata avusese inițiativa, era mai sigură pe sine și știa exact ce voia. În fapt, îl juca pe degete, dorise doar să-l ia în stăpânire, ca alteile să n-aibă parte de el. Principala rivală era fata vicelui, împreună cu care concursaseră ca să-l seducă pe fecior. Dar băiatul nu observase nimic, era îndrăgostit până la urechi și abia aștepta să

se facă seară, pentru a degusta delicile iubirii.

Această stare idilică n-a durat prea mult, deoarece fata vicelui i-a părât preotului, care i-a surpinse într-o seară. Să vezi atunci scandal! Părintele le-a interzis pe loc să se mai întâlnească. De necăz, flăcăul a fugit din sat și s-a înrolat ca mercenar în armata unei țări străine, să-și uite rușinea și amarul. În perioada de instrucție, nici nu prea avusese răgazul să-și amintească de toate acestea, deoarece eforturile fizice depuse erau atât de mari, încât seara pica în pat mort de oboseală. Dar acum, când devenise mai liber, nu putea să-și țină gândurile în frâu și revenea tot mai adesea asupra celor întâmplate.

Și cum dormea șezând în cabină, broboanele de sudoare i se prelingeau pe față, spălând particulele fine de nisip. Încercă să le steargă în vis, dar din cauza mișcărilor bruște, scăpă arma din mână. Zgomotul îl trezi pentru o clipă, apoi își văzu tovarășul care adormise și el, iar somnul îl cuprinse din nou. Mai bine s-ar fi abținut! Pentru că după terminarea furtunii, vrăjmașul a descoperit mașina care se șteia din mormanul de nisip și a încercuit-o. Au pățit-o ca și struțul care-și ascunde capul în nisip, deci nu-i de mirare că i-au luat ca din oală, fără nici o putină de ripostă, pe când dormeau mai bine. Pe civil l-au declarat căine trădător, l-au acuzat că s-a lepădat de Allah și l-au ucis pe loc, cu o rafală de pistol-mitralieră. În schimb, pe el l-au smuls din cabină, l-au legat la ochi, l-au aruncat într-un jeeep și, până să se dezmeticească din spaimă, au și întins-o de la fața locului.

În încăperea unde i-au dat jos legătura era un semiîntuneric cenușiu. În jurul lui se foliau tot felul de indivizi cu cagule pe fețe. Apoi, pe neașteptate, s-a aprins o sursă luminoasă puternică și i-au pus în mână un text pregătit dinainte, ca să-l citească. În spatele lui s-au aliniat tipii mascați, i-au pus cuțitul la beregată, ba simțea și țeva

unui pistol în dreptul tâmplii. Abia atunci își dădu seama că totul e înregistrat pe o casetă video.

N-a prea înțeles mare lucru din textul ultimatumului, îl citise mecanic, mânat de frică. S-a potolici și fu îmboldit cu un pat de pușcă să continue. Apoi realiză ce i se pregătește. Îl cuprinse panica și începu să tremure din tot corpul. Știa că cei care-l țineau legat își vor duce la capăt amenințarea dacă nu li se vor satisface cererile! De fiecare dată și-au omorât ostatecii. Totuși ceva îi zorea pe răpitori, deoarece de-a lungul zilei au reușit înregistrarea de încă două ori, dar de fiecare dată cu un text diferit. Reușise să priceapă doar că ultimatumul expira seara, când urma să fie executat. În mod obișnuit, își ucidau victimele prin decapitare. Întreșese cuvântul și-l repetase speriat în sinea lui.

Când s-au adunat din nou în jurul lui, a simțit că i-a venit sfârșitul. Lumina se aprinsese din nou, dar de această dată nu i-au dat un text de citit. I-au legat și mai tare mâinile și picioarele, iar o parte dintre teroriști i-au apucat cu putere. A mai simțit doar răceala lamei care-i apăsa beregata și, în mod ciudat, și-a amintit de o fază similară din copilărie, când retezase gâtul golaș al cocoșului sacrificat pentru prânzul de duminică.

Capul tăiat și înșăngerat a fost purtat prin fața videocamerei, după aceea l-au aruncat jos și au început să-l rostogolească prin țărână, suțându-l ca pe o minge. Soldatul a mai apucat să-și mai vadă sufletul sfărâmat, cum se desprindea cu un fluture de pe trupul decapitat, apoi se trezi că membrii din echipa de intervenție trimisă în ajutor băteau puternic cu degetul în geamul camionului.

Hajdu Attila

traducere de Györfi-Deák György

Titlul original: A kivégzés.

Apărută în: Hehehapa "Hártoape", an III, nr.

4 / octombrie-decembrie 2004, pag. 56-57.

O utopologie literară

Una dintre calitățile lui Cătălin Constantinescu este că știe să ne îndrepte atenția către amănuntele semnificative. În "Paradigme literare ale utopiei" (Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2004), cercetătorul pomește de la necesara încadrare în epocă, de la faptul că apariția "Utopiei" lui Thomas Morus (1516) a fost contemporană cu afișarea celor 95 de puncte pe poarta bisericii din Wittenberg de către Martin Luther (1517). La noi, Neagoe Basarab tocmai își sfințise biserica din Monastirea Argeșului (15 august 1517), în vreme ce răscoala țărănilor cruciați condusă de Dózsa György (Gheorghe Doja) fusese înăbușită în sânge (1514), iar Ungaria se îndrepta către dezastrul de la Mohács (1526). În Moldova, era pace: nepotul lui Ștefan cel Mare moștenise domnia tatălui său, Bogdan vodă cel Grozav, trecut la cele veșnice "în anii 7025 (1517), aprilie în zile 18, în ceasul cel dintâi al nopții, în târgu în Huși" (Grigore Ureche).

Prin urmare, prima lucrare ce prezintă o societate imaginară, prezentată ca un ideal moral, a apărut în zona crepusculară dintre Evul Întunecat și Epoca Luminilor. Scrierea a impus un model de succes, lucru marcat prin faptul că în răstimp de un secol Utopia s-a transformat dintr-un nume propriu într-un substantiv comun și a fost inclus în dicționare ca atare. Dar, ca și în cazul science-fiction-ului, utopiile pot fi interpretate în fel și chip, astfel încât fiecare cercetător a găsit o modalitate diferită de a le defini.

Cuvânt grecesc, Utopia înseamnă "locul de niciunde": Nicăieri. Thomas Morus a dorit să scrie o lucrare filosofică, după modelul "Republicii" platonice, unde s-a constatat și că conteste starea de fapte care a declanșat Reforma. Adâncindu-se în descrierea unei comunități imaginare, el a urmărit critica societății reale și a creat o operă literară inedită, pusă de la început sub incidența politicului și ideologicului.

În demersul său analitic, Cătălin Constantinescu vizează doar prezentarea aspectelor literare ale unui gen supus continuu unor transformări, mutații care au culminat cu apariția terifiantei panorame create de Aldous Huxley și George Orwell, pentru care a fost nevoie să se inventeze un nou termen: "dystopie" (loc silnic). Dacă până în secolul XX, scriitorii au propus soluții pentru problemele sociale, marile distopii precum "Minunata lume nouă" ori "1984" desființează "prospecțiile idilice ale viitorului" și țin să arate că un drum pavat cu bune intenții poate conduce de-a dreptul în lăd.

Utopistul a fost întotdeauna un gânditor inadapdat, care a condamnat tarele unei

societăți și a creat un univers paralel, o Arcadie din timpul "vârstei de aur". El a individualizat un spațiu cognitiv, l-a izolat pe o insulă, i-a conferit un grad de verosimilitate, păstrând însă o serie de ambiguități. Demersul utopic nu este dinamic, el este lipsit de acțiune, iar personajele au rămas vreme îndelungată la statutul de simple reprezentări alegorice, fără o psihologie sau o viață emoțională definită.

Lucrarea lui Thomas Morus apare ca un roman de călătorie realizat prin "extinderea verosimilului", dar reflectarea se face distorsionat, cu ironie și umor. Prima dintre cele șase plimbări ale lui Cătălin Constantinescu prin pădurea "de Nicăieri" ne poartă până la poarta comunității telemite descrise de Francois Rabelais în "Gargantuși Pantagruel".

Aici, teocrația face loc unei utopii popular-festive, unde autoritatea este pusă sub semnul carnavalului și suspendată. Rabelais consideră că sursa tuturor dezechilibrelor din societate este noțiunea de lucru interzis. Prin urmare, ciudatul ordin călugăresc de la Abația Thelême beneficiază de o libertate totală, trăiește conform legii: "Fă ce-ți place!"

A treia incursiune ne îndreaptă pașii către universul eminescian, unde întâlnim primele viziuni paradisiace din literatura română (Sărmanul Dionis, Cezara). La Eminescu, călătoria onirică a lui Dionis reprezintă atât o întoarcere la origini, cât și descinderea pe o gură de Rai, un spațiu al evaziunii romantice. Autorul consideră că insula lui Euthanasius nu reprezintă o integrare a nostalgiei paradisului individual ca parte a nostalgiei paradisului colectiv: "Motivul insulei în insulă este o supralicitare a izolării în care, prin intermediul peșterii, este posibilă coborârea în sine și căutarea esenței". La Eminescu, insula devine un "spațiu protector al idealității"; care transcende ordinea immanentă, un spațiu unde "personajele dobândesc o condiție superioară, imposibilă din perspectiva ordinii existente".

Ruptura romantică dintre real și ideal a subminat încrederea vizionarilor în instituții și progres. Odată cu tehnizarea vieții cotidiene, cu apariția mașinii cu abur și a forței mecanice, unii conducători au considerat că societatea a devenit stăpâna Naturii și a încercat să suprimă omul ca individ, înregimentându-l într-o colectivitate pusă sub deviza lui Ford: "Identitate, Control, Stabilitate" (Aldous Huxley) sau sub permanenta supraveghere a Marelui Frate (George Orwell). Incluziunea a două capitole rezervate celor mai negre previziuni întregeste firesc universul utopiilor literare și evidențiază cu scepticism cum tentația unui Paradis artificial ne poate frânge

BIBLIOTECA DE ISTORIE LITERARĂ

Cătălin Constantinescu

Paradigme literare ale utopiei

EDITURA UNIVERSITĂȚII "ALEXANDRU IOAN CUZA" IAȘI

zborul.

Ultima parte a cărții este dedicată, cu totul non-conformist, lui Mircea Eliade și "utopiei șamanice" (concept definit de Sorin Antohi). Trecând peste ispitele industrialismului, proza fantastică contemporană încearcă să recupereze formula originală ("prospețimea ontologică"). Eliade traduce literar experiența mistică a societăților primitive și-l repune în drepturi pe șaman, omul menit să asigure legătura dintre Cer și Pământ. Aici autorul consideră nimerit să-l citeze (cu o nedisimulată intenție polemică) pe Jean-Jacques Wunenburger (**Utopia sau criza imaginarului**):

"Examinarea continuităților și a discontinuităților, a mimetismelor ori a analogiilor dintre gândirea mistică și gândirea utopică ni se pare singurul fapt ce poate constitui punctul de plecare al

unei arheologii a utopiei".

De altfel, Cătălin Constantinescu a parcurs o bibliografie impresionantă, listă în care am descoperit o serie de lucruri inedite, cum ar fi "1985", un roman scris de Anthony Burgess, cunoscutul autor al distopiei "Portocale mecanice" ori "Aldous Huxley și căile inteligenței", un articol publicat în 1946 de criticul Silvan Iosifescu. Mi-ar fi plăcut să citesc "Voyages aux pays de nulle part" de Raymond Trousson înainte să fi scris "Bunica distopiilor", articolul despre "Flatland"-ul lui Edwin A. Abbott.

"Paradigme literare ale utopiei" ne semnalează un teoretician tenace, capabil să realizeze sinteze de anvergură, menite să continue explorările critice făcute anterior de Horia Aramă, Sorin Antohi, Alexandru Ciorănescu, Ion Hobana, Florin Manolescu, Mircea Opriță și mulți alții.

Györfi-Deák György

Din presa anilor '90

Un inginer cu două clase

Poate vă mai amintiți de o emisiune de acum circa 15 ani, la "Viața satului", când un țăran din satul Cizer, județul Sălaj, ne arăta cum, cu o antenă de concepție proprie, reușea să prindă în mod aproape constant peste zece emisiuni la TV. Ceva mai târziu, apare un articol despre el în "România pitorească", de unde îi aflăm numele, Petre Baboș al Șoitelui și mă hotărâsc să-i scriu, curios să află ce "drăconerie" a putut inventa. Locuiau atunci în Făgăraș și încă nimănui nu-i dăduse prin cap că și acolo se poate prinde Beogradul...

Mi-a răspuns. I-am încercat schița, sceptic, de ce n-aș recunoaște și, cu toate că am făcut câteva modificări, am vizionat de multe ori Suedia, Norvegia, Moscova, K.F.G.-ul, Italia, îndeosebi vara și dimineața. O recepție surprinzător de constant pentru condițiile unei propagări întâmplătoare, cunoscută de altfel amatorilor de asemenea performanțe.

Personalitatea lui m-a intrigat ani în șir. Mai târziu, i-am cunoscut un nepot în Timișoara, de la care i-am

aflat biografia, destul de zbuciumată.

Petre Baboș are... 2 clase și un volum de "Sfaturi pentru tinerii căsătoriți" singura carte din casă. Miner fiind, se îmbolnăvește de silicoză înainte de a avea anii de pensie. Zona este necolectivizată, dar statul nu-i dă pământ, deși are patru copii mari și doi mai mici. De aici un firesc sentiment de frustrare, care îi va aduce o serie de necazuri.

Deși, practic, nu are pregătire, în satul său este și ceasornicar și depanator radio TV. Acasă nu avea curent electric, dar și-a construit singur o centrală eoliană, după propriile sale idei, cu care alimentează un televizor "Sport" și câteva becuri. Nemulțumit de capriciile vântului, concepe un horn urias, în ideea de a-i folosi tirajul. Și, spre marea mea surpriză, una din ultimele sale "găselnițe" este un antidăunător nechimic pentru meri.

Astfel de oameni se nasc rar și inteligența lor este de neprețuit. Poate că școala ne-ar fi dat un specialist

de renume, poate l-ar fi închinat și mintea sa ar fi lenevit printre concepte sterile, nu putem ști. Cert este că acest om cu două clase este mai intelectual decât mulți alții cu patalamaua la mână, capabili doar să scrie despre "cosorul lui Moceanu", ori să-și vâre nepoții care, pe unde, o dat ajunși cu pâinea și cuțitul în mână. Dacă astăzi a ajuns primar în satul lui, acest lucru nu se datorează luptei pentru putere, ci curajului de a-i scrie lui Ceaușescu, făcându-l "măgar" (deși nu știu ce a avut cu dobitocul), de a încerca să o sprijine pe Doina Cornea cu forțele lui, fapte pentru care plutonierul major îl bate crunt într-o noapte. Nu s-a lăsat nici atunci, l-a dat în judecată și l-a urmărit, până a obținut destituirea lui de către procuratura generală.

Să sperăm că nu se va lăsa nici acum și își va conduce satul cu talentul pe care ingeniozitatea sa ne îndreptățește să i-l bănuim.

Constantin COZMIUC
Mozaic, an I, nr. 9 / 1990

Caiete Silvane

Andrei Pleșu, inedit. La Zalău

Vă prezentăm un document inedit, din arhiva Centrului Culturii Tradiționale Sălaj, în transcrierea lui Daniel Hoblea: Andrei Pleșu, la Zalău, la „Fondul Plastic”, în 1988, la vernisajul unei expoziții semnate de artista Ileana Micodin. Cuvântul de deschidere aparține Silviei Cosma. Vom continua publicarea unor documente inedite din arhiva Centrului Culturii Tradiționale Sălaj, în speranța că vom trezi „apetitul” pentru descoperirea Sălajului neideologizat de dinainte de 1990.

(D.S.)

Stimați tovarăși,

Încerc sentimente de emoție deosebită fiindcă suntem astăzi cu toții părtași la un eveniment deosebit, pentru viața galeriei noastre, a municipiului Zalău și, îndrăznesc să spun, chiar a județului Sălaj. Suntem astăzi bucurosi să deschidem o expoziție cum veți afla și cum v-ați dat seama de o valoare deosebită, expoziția Ilenei Micodin, căreia-i mulțumesc dintru început pentru amabilitatea cu care a răspuns invitației de a fi prezentă în galeria noastră cu această expoziție. Evenimentul este amplificat de prezența care ne bucură pe toți aici, la noi la Zalău a cunoscutului critic de artă Andrei Pleșu, căruia în numele Comitetului Județean de Cultură, al d-voastră a tuturor, îi mulțumim de asemenea că a făcut călătoria obositoare de la București până aici, dar ne bucură mult că este în mijlocul nostru astăzi. Este de asemenea prezentă la vernisajul acestei expoziții tovarășa Ana Lupaș, președinta Filialei artiștilor plastici din Cluj-Napoca, ne bucură de asemenea prezența unor prestigioși plasticieni din Cluj, din Bistrița, și prezența unor oameni de literă cum am înțeles la venirea mea aici. Mulțumindu-le încă o dată tuturor, mulțumindu-vă d-voastră, vă rog să-mi permiteți să adresez criticului Andrei Pleșu rugămintea de a ne vorbi în acest cadru.

Andrei Pleșu

Amintiri despre prezent se cheamă această expoziție, care îmi evocă în imaginiile ei ceea ce Ileana Micodin a reținut din experiențele ei de călătorie în Delta Dunării. Ciclu este însă mai amplu. Anul trecut s-a deschis la Bacău o expoziție cu același titlu, care de data aceea se referea la ambianța Tescanilor din Bacău și din câte-am înțeles din conversația cu Ileana Micodin, ea pregătește pentru anul următor un nou ciclu înăuntrul aceluiași episod, deci care va fi intitulat *Amintiri despre prezent*, și care se va referi la Bucovina în general. Despre ce e vorba atunci? Despre un efort turistic? Despre o încercare de reabilitare a unui gen tradițional care e peisajul? Sigur că, în principiu lucrul n-ar fi imposibil, pentru că există în plastica românească contemporană o mișcare de recuperare la ora asta a genurilor tradiționale, a peisajului de pildă: artiști ca Horea Bernea, Paul Cherasim, Horia Paștina din generația mai tânără, Sârbolescu și mulți alții. Nu mai târziu decât aseară, am văzut un foarte consistent atelier local, e vorba de Gheorghe Ilea, care și el, din altă perspectivă, cu altă atitudine, recuperează într-o secțiune a operelor lui, peisajul. Dar îndrăznesc să spun că, la Ileana Micodin, e vorba și de altceva. De altceva decât de un simplu gust al pitorescului, decât de un simplu inventar de frumuseți locale. Titlul generic al acestor cicluri, *Amintiri despre prezent*, arată că e vorba de o problemă cu un statut aparte în artele spațiului, și anume problema timpului. E o lungă tradiție, pe care n-o s-o putem evoca acum, în istoria teoriei artei, care leagă speculația asupra spațiului în artele plastice cu problematica legată de temporalitate. S-a vorbit în tot felul de feluri despre „muzicalizarea” spațiului, ca un efect al introducerii elementului timp în imagine, despre istoricitatea spațiului, despre elementele de limbaj plastic care implică o notă temporală, ritmul de pildă, fără de care nu există compoziție, tempo-ul unei imagini, care în dinamismul lui implică întotdeauna un element spațial. În orice caz, în expoziția Ilenei Micodin, dincolo de toate acestea, e vorba de un element de limbaj care este

nemijlocit legat de timp. Pentru că, dacă tema spațiului este forma, tema timpului este transformarea, este metamorfoza. Or, această expoziție este în bună măsură o expoziție care are ca temă metamorfoza. Câtă vreme forma nu intră în expansiune, câtă vreme forma nu intră în delir, nu apare elementul timp într-o imagine. Asta se întâmplă în această expoziție. Noi trebuie să remarcăm că, în vreme ce forma se percepe cu ochiul, și se poate analiza eventual mental, transformarea, metamorfoza se percepe cu imaginația. Goethe a scris o carte întreagă despre metamorfoza plantelor, care nu este o operă științifică, din punctul de vedere al botanicii contemporane, dar este o operă de imaginație. El și-a imaginat că tot ce vedem ca lume vegetală astăzi, este rezultatul unui proces de diferențiere a unei singure plante, o plantă originară care s-a multiplicat, s-a diversificat și a dat lumea vegetală atât de policromă în care ne mișcăm azi. Este un exercițiu de imaginație aici, asemănător cu exercițiul pe care îl face Ileana Micodin. Noi credem de obicei că imaginația duce în afara realului; or, imaginația poate duce în intimitatea realului, în nevăzutul lui, care nu-i mai puțin real. Baudelaire vorbea despre imaginație ca despre regina însăși a adevărului. E nevoie de imaginație ca să înțelegi lucrurile adevărate, nu e nevoie numai de spirit logic și de penetrația unui intelect abstract. În intimitatea realului pătrunde adesea Ileana Micodin când expune aceste lucrări de multe ori cu un aspect de țesut organic; e ca o viațetă văzută pe dinăuntru, în care umorile se percep sărbătorește, o expoziție în care fiecare centimetru pătrat este la intersecția dintre senzație și ceva care o depășește. De aceea, nu cade niciodată în descriptivism. Ea nu face peisaj în sensul povestirii unor senzații. E întotdeauna deasupra senzației imediate, fără s-o părăsească. Acuma, dacă e să ne gândim mai analitic cum apare timpul și tema metamorfozei într-o operă grafică, se pot spune rapid câteva lucruri. Întâi, așa spune ceva chiar cariera artistică a Ilenei Micodin. Până acum câțiva ani, ea găsește o formulă grafică care a consacrat o înăuntrul graficii românești, ca un artist matur, constituit, cu un loc foarte precis în ierarhiile gustului public și ale criticii. Putea să rămână în formula aceea și să aibă o prezență memorabilă în plastica noastră. Or, Ileana Micodin a preferat să intre în mișcare, a preferat să reincepă să caute, să recupereze o autenticitate care risca poate să intre în rutină și a devenit ea însăși un simbol al metamorfozei, adică al vieții. Pentru că, în fond, metamorfoza este semnul vitalității cuiva. Și un semn de vitalitate este și venirea ei la Zalău, efortul ei de a parcurge o întreagă distanță pentru a nu face o expoziție oarecare la București, unde s-ar fi reconfirmat de-a lungul unui sir mai lung de expoziții, ci pentru a se confrunta nemijlocit cu colegi de aici, cu publicul de aici, ca, așa cum o face cineva care dorește să progreseze, să reinvețe lucrurile să își deschidă comunicarea mai departe. Trecând la lucruri mai aplicate cum spuneam, linia însăși, așa cum o cultivă Ileana Micodin e un element de temporalitate a imaginii. Ea nu cultivă linia de tip închis, linia care aresează conturul într-o formă academică; ea nu caută linii pe spațiale ci ezită în jurul formei, aproximează elasticitățile formei, așa

încât putem spune că, la ea, linia nu este ceea ce este de obicei într-o lucrare de grafică un discurs, ci este mai curând o formă de coregrafie, un dans în jurul conturului compact al formelor. Apoi culoarea; în general culoarea poate fi trasă fie spre spațializare, dacă se procedează prin modelaj asupra ei, fie spre temporalitate dacă se procedează prin modulație. Iertați-mă dacă devin puțin pedant, dar e important să știm că o culoare modelată, deci plasticizată, dă mai mult o senzație de sculptură, de spațiu, de volum, în vreme ce o culoare modulată, cum se întâmplă mai ales de la impresionism încoece, este o culoare care implică un coeficient de temporalitate mai mare. Pentru că culoarea modulată nu e decât felul luminii de a intra în metamorfoză. Apoi, tehnica însăși la care recurge Ileana Micodin e un punct de vedere asupra temporalității. Grafica, cum știți, se pretează la serializare. Or, Ileana Micodin reimpune aceeași placă, dar asupra fiecărui imprimat intervine așa încât, ceea ce nu se întâmplă în mod obișnuit în grafică, de câțiva timp încoece, fiecare exemplar e un unicat. Și aici, ea încearcă să iasă din repetiția mecanică pe care procedeul grafic o implică uneori. Ea intervine, deci, în așa fel încât apare o nouă temă, așa spune, dar asupra căreia am să revin mai încolo, după ce precizez că până și subiectul literar al acestor imagini din Delta Dunării e legat de tema metamorfozei. Cină a făcut experiența Deltei (și e o întâmplare că eu personal am putut s-o fac ca unul care, ani de-arândul, am fost acolo) știe că Delta este un univers într-o perpetuă mișcare, un univers al metamorfozei, un spațiu în permanent regim de transfigurare. Acvaticul care domină în Delta este paradigma însăși a formei pasive, a formei care se transformă în permanență. Apoi nisipul, mlaștina, pământurile mișcătoare, plaurul, un fel de stufăriș compact care plutește amplu și lent în apele Deltei, așa încât peisajul se modifică la propriu, ceea ce face dificultatea celor care, fără experiență, se mișcă în acest spațiu. Te poți rătăci ușor în Deltă. E foarte puțin pământ, foarte puțină materie densă și stabilă acolo, și e foarte puțină materie stabilă, mămăntoasă în grafica Ilenei Micodin; mai curând apar dintre elemente focul, alături de apă, un fel de flăcări pe apă, ca în amurgurile Deltei, care predomină asupra unei întregi secțiuni a acestei expoziții. Apoi lumina... În Deltă, fiecare zi are o biografie din cauza unei regii de lumină schimbătoare de la o clipă la alta. Lumina se reflectă acolo când în aer, când în apă, când în solzii peștilor, când în aripile păsărilor. Este o lumină mereu modificată și sintetizată în carnea vegetală triumfale din Deltă. Un aspect tropical care reapare în fiecare din imaginile Ilenei Micodin, un aspect sărbătoreț. Și sărbătorețul este și el o temă a timpului. Sărbătorețul ține tot de timp, dar de data aceasta implică un efort de organizare ritmică a lui. Dacă timpul e doar curgere, atunci metamorfoza este moarte; dacă timpul e ritm, atunci metamorfoza este o formă de vitalitate. Or, Ileana Micodin introduce în compozițiile ei nu numai un concept al ritmului, dar și un concept al stabilităților care sunt de alt ordin decât fizic, sunt de ordinul valorii. Dacă ea își intitulează ciclul acesta de expoziție *Amintiri despre prezent*, este pentru că ea preferă să se refere la prezent privindu-l din afara lui și privindu-l în numele unei exigențe. Ca prezentul să fie memorabil, ca să putem avea amintiri despre prezent, trebuie să punem noi în el ceva memorabil, trebuie să introducem noi memoria în cuprinsul timpului. Mai întâi să ținem minte ce s-a întâmplat. Delta Dunării este un spațiu care dispare. Nu facem analitică agricolă, nici sociologică, dar Delta Dunării dispare. Și e

important că un artist simte nevoia să păstreze memoria unui spațiu în stare de dispariție, arătând că un artist se poate implica în orice și e dator s-o facă; că artistul nu este un om izolat și neant la ce se întâmplă în jur, ci e un om plin de răspunderi. E o întrebare gravă dedesubtul acestor imagini, întrebarea dacă pentru a avea, pentru a produce amintiri despre prezent, avem în general, fiecare dintre noi, suficientă răspundere. În fond, a veni în prezent cu exigențele unei judecăți viitoare, aceasta e chiar o definiție a răspunderii. Asta înseamnă să fii responsabil, să nu faci nimic fără să te gândești cum o să fie văzută fapta ta din perspectiva generațiilor care vin. Privitor la timp și la problema prezentului să-mi îngăduiți o scurtă digresiune. O tradiție speculativă îndelungă, care vine de la Sfântul Augustin, a stabilit că prezentul e singurul timp real. Trecutul nu există decât în măsura în care, în clipa de față, mă gândesc la el, iar viitorul nu există decât în măsura în care, în clipa de față, proiectez ceva. Mie mi se pare că experiența noastră istorică ne obligă să răsturnăm toate acestea augustiniane. Prezentul este singurul dintre cele trei moduri ale timpului care nu este, în sine, real. Există trecutul ca depozit, ca tradiție, e palpabilă câtă vreme este; există viitorul ca tribunal, ca principiu al unei judecăți viitoare, dar prezentul încă nu există, decât dacă noi îl transformăm în materie primă pentru un tribunal viitor. Prezentul nu e decât o provocare, nu e decât o solicitare, și e neant dacă îl privești în afara acestei exigențe. Suntem obsedați de tema actualității, dar nu facem nimic ca actualitatea să dureze, ca actualitatea să aibă șansele de a deveni eternitate. Nu de tema actualității trebuie să fim obsedați, ci de tema răspunderii, cum spuneam, și de tema unei judecăți care, cu siguranță, va avea loc cândva. Așa spune în încheiere că Delta, cu care ne ajută Ileana Micodin să ne întâlnim, este metaforic vorbind un fel de anti-Ardeal. Dacă ne-am obișnuit să gândim Ardealul ca pe un spațiu al structuri, al ordinii, al rigorii, al pământului ferm, chiar dacă disputat, Delta este dimpotrivă, un spațiu al disoluției, al lichidului care cucerește totul, al deformării, și Delta devine astfel un avertisment pentru Ardeal. Ea este și o eventuală formă de educație, de corectură, pentru că rigiditatea, rigoarea poate să devină scleroză dacă nu accept un principiu al metamorfozei înăuntrul lui. Dar este și un risc asupra căruia Delta atrage atenția, riscul inconsistenței și al destrămării. E cazul să ne întrebăm, provocați de Ileana Micodin, dacă nu cumva riscăm o „deltificare” a Ardealului, dacă nu cumva Ardealul riscă să devină pământ mișcător, plaur. Și dacă nu e cazul să ne înțelegem răspunderea refăcând rigorile intime ale Ardealului, păstrând și recuperând forța lui structurantă, aceea pe care lumea românească i-a acordat-o întotdeauna. O expoziție care ne duce la asemenea gânduri, o expoziție care introduce un asemenea coeficient de gravitate în imagistica ei, o expoziție care trebuie aplaudată, pentru care îi mulțumim Ilenei Micodin, pe care o vom vedea cu plăcere și, poate, cu un cearcăn de melancolie și de culpabilitate. Vă mulțumesc!

Silvia Cosma: Îl rog, stimați tovarăși, pe criticul de artă Andrei Pleșu să-mi permită, ca în numele meu și al d-voastră, să-i mulțumim pentru ce ne-a spus și cum ne-a spus și să-l asigurăm că vom fi mai mult decât bucurosi dacă va reuși să treacă peste acest lung drum și obositor de la București până la Zalău și să fie mai des prezent în mijlocul nostru. Îi mulțumesc încă o dată artei, o rog să-mi permită să o felicit, să-l doresc putere de muncă, sănătate, să poată să ne bucure și pe noi și pe mulți, mulți alții, în continuare cu ceea ce va reuși să creeze. Și cu aceasta declar deschisă expoziția!

Taina spovedaniei - Examinarea conștiinței

Cartea "Taina spovedaniei", apărută la Editura "Viața Creștină" din Cluj-Napoca, reeditează lucrarea apărută în 1928 la Blaj, întocmită de Iuliu Maior. Se vorbește aici despre ce este pocăința - taina a Legii celei Noi -, despre sacramental pocăinței și despre faptul că nu trebuie să fie de rușine să ne spovedim păcatele, aceasta fiind un pas important spre iertarea păcatelor. Cel care, din rușine, sau din alte motive, nu-și mărturisește vreun păcat de moarte, face un alt mare păcat. Cui putem să ne spovedim? De câte ori să ne spovedim? Care sunt foloasele spovedaniei? - Iată câteva întrebări la care răspunde această carte. Am ales să ne oprim la ce trebuie să facă un credincios pentru ca spovedania lui să fie bună. Altfel spus, ce trepte trebuie să "urce" creștinul responsabil care crede în taina spovedaniei. "Taina spovedaniei" ne spune ce trebuie să facem ca spovedania noastră să fie bună: 1. Examinarea conștiinței; 2. Părerea de rău; 3. Propunerea de îndreptare; 4. Mărturisirea păcatelor; 5. Îndeplinirea canonului.

Dorim, din considerație pe care le veți ghici, să reproducem primul capitol.

I. EXAMINAREA CONȘTIINȚEI

Poate oare vreun medic să trateze pe cineva, înainte de a-l cunoaște boala? Bineînțeles că nu. Întâi îl consultă cu atenție, și numai după ce l-a stabilit diagnosticul începe să-l trateze. Așa suntem și cu bolile sufletului. Mai întâi trebuie să le cunoaștem și numai după aceea putem începe tratarea lor.

Iar boala sufletului este numai așa o vom putea cunoaște dacă ne vom cerceta cu deamănuntul conștiința. Dar tocmai această cercetare ne lipsește celor mai mulți dintre noi. Sunt oameni care cunosc bine cele mai ascunse taine ale firii, care cercetează și calculează mișcarea stelelor și a planetelor, care cunosc bine corpul omului și al animalelor, care cercetează măruntaiele pământului și adâncimea mărilor; însă nu-și cunosc propriul suflet aproape deloc. Acești oameni sunt asemenea zidurilor care zidesc o casă fără temelie. Și sunt alții, care citesc sute și mii de cărți, dar în cartea sufletului lor n-au citit poate niciodată, cu toate că în lumea cealaltă din toate celelalte cărți nu vor duce nici o singură carte, afară de aceea care este conștiința lor.

Și, de fapt, a ne cunoaște pe noi înșine este cel mai greu lucru din lume. De aceea, însuși Pitagora, unul din cei mai mari filosofi ai Greciei Antice, a poruncit învățăcelilor săi să încerce a se cunoaște cât mai bine pe ei înșiși: "Cunoaște-te pe tine însuși", era îndemnul lui, iar aceste cuvinte le-au scris și învățăcelii lui pe o vestită biserică păgână. Marele filosof roman Cicero mărturisese într-una din vestitele sale cărți: "După obiceiul pitagoreilor mă gândesc și mă examinez și eu în fiecare seară ce am făcut, ce am vorbit peste zi". Același lucru ni-l povestește și Cicero, cât și cunoscutul filosof roman Cato. Marele scriitor roman Seneca spunea: "Îmi fac silă, și zilnic mă judec pe mine însumi - seara, când s-a stins lumina și ai mei se odihnesc domind. Atunci las să treacă pe dinaintea ochilor mei întreaga zi și examinez toate cuvintele și faptele mele; nimic nu ascund; mă pedepesc dacă constat că am greșit și îmi zic: ferește-te de a mai face aceasta". Citind acestea despre păgânii cei vechi, care nu ne vom simți rușinați noi, creștinii, care suntem prelaeși ca să ne examinăm conștiința?

Prorocul și regele David zice, în psalmul său de pocăință: "Fărădelegea mea o cunosc și păcatul meu înaintea mea este purădă. Și noi, numai așa ne vom putea pocăi, dacă vom cunoaște mulțimea fărădelegilor noastre și dacă pe acelea le vom avea pururea înaintea ochilor noștri.

Examinarea conștiinței o vom începe, ca orice alt lucru, cu o rugăciune, pentru că fără ajutorul lui Dumnezeu nu putem face nimic. Sufletul nostru este întunecat de mulțimea păcatelor. Precum nu putem afla un ac pierdut într-o odaie întunecoasă, așa nu putem afla nici păcatele, dacă nu aprindem în sufletul nostru lumina Spiritului Sfânt. Dar nici în plină zi nu vedem tot ce este în odaia noastră, însă îndată ce străbate prin geam o rază de soare, vedem sute de mii de firele de praf plutind prin aer. Să înțelegem și noi să intrăm în geamul sufletului nostru rază de soare a Spiritului Sfânt, și vom observa numaidecât nu numai păcatele cele mari, ci și pe cele mărunte.

Rugăciunea cea mai potrivită pentru chemarea în ajutor a Spiritului Sfânt este: "Împărate ceresc", dar e bine ca, pe lângă aceasta, să mai zicem și următoarea rugăciune: "Dumnezeule, Spiritule al Adevărului, luminează-mi mintea ca să-mi pot cunoaște toate păcatele; întărește-mi, Bunule, voința, ca să le pot plânge din inimă, să le pot mărturisii sincer și să am tăria de a putea începe și trăi o viață nouă. Dăruiește-mi,

Dumnezeule, harul Tău cel preasfânt. Amin".

Iar pentru ca să nu fim conturbați de nimeni, să ne retragem undeva în singurătate și acolo, liberi de orice griji și de orice zgomot, să ne rugăm din toată inima, iar apoi să ne examinăm conștiința.

Cum să ne examinăm conștiința

Omni păcătos este asemenea unui bolnav; cu cât starea bolnavului este mai deznădăjduită, cu atât se crede mai aproape de scăpare; la fel și păcătosul, cu cât este mai aproape de iad, cu atât se crede mai curat și mai nevinovat.

Aceasta se datorează faptului că prea mult ne iubim pe noi înșine, prea mult ținem la avere, la neamul omenesc din care ne tragem, la frumusețea, la statură, la cunoștințele și la inteligența noastră. Sunt o seamă de oameni care țin atât de mult la ei înșiși, încât făuresc virtuți chiar din păcate. Unii sunt asemenea mamelor care n-ar accepta la copiii lor o singură greșală pentru tot binele din lume, pentru că-i iubesc cu mult egoism. Dacă, de pildă, îi spui că copilul ei minte, îți răspunde "Așa, dar de unde, numai vi se pare, el este inteligent". Dacă îi spui că acesta este prea lăcom, se apără și-ți răspunde: "Doamne, cum mai sunteți și dumneavoastră, copilul meu e sănătos, deci trebuie să mănânce bine". Din copiii unor astfel de mame nu se vor alege oameni de omenie niciodată, ci niște oameni slabi și pierdevăra.

Să ne ferim deci de dragostea egoistă, dacă vrem să facem o mărturisire bună și completă. Să ne purtăm, dimpotrivă, ca dușmani față de noi înșine, și să nu ne scuizăm nici un păcat. Să facem asemenea dușmăniei care nu numai că nu ne scuiză de nici un păcat, ci, dimpotrivă, mai caută și nod în papură.

Pentru ca să nu uităm nici un păcat, să luăm pe rând cele zece porunci dumnezeiești, cele cinci bisericăști, păcatele capitale, cele împotriva Spiritului Sfânt, cele strigătoare la cer și cele străine, apoi îndatoririle pe care le avem în slujba pe care o facem, și să ne întrebăm care păcat l-am făcut și de câte ori. E bine să ne folosim de așa-numita oglindă **spovedașă**, pe care o poate face un om, sub formă de întrebări.

Dacă am săvârșit **păcate de moarte**, adică de acelea prin care pierdem harul sfinților, și astfel sufletul nostru este ca mort pentru rai, trebuie să ne întrebăm și de câte ori l-am făcut. Dacă nu ne aducem aminte de câte ori l-am făcut, să ne dăm seama că le-am făcut cam de atâtea ori pe lună, pe săptămână sau pe zi. Că nu e totuna că am furat o dată în an, ori în fiecare săptămână, sau chiar în fiecare zi.

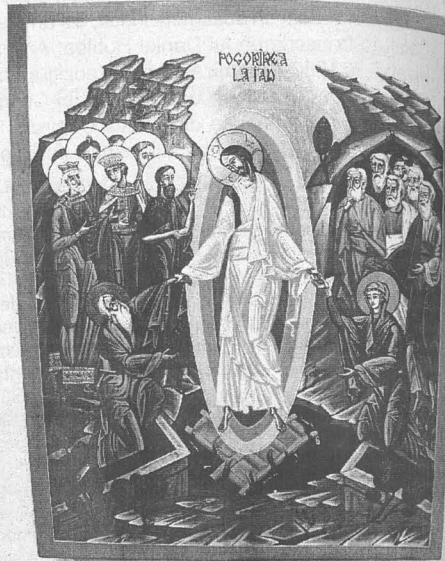
Păcatele ușoare nu suntem datori să le examinăm, e foarte bine însă dacă le examinăm și pe acelea. O seamă de oameni însă fac tocmai contrariul, ei își spun în mărturisire toate păcatele ușoare, iar cele grele le trec cu vederea. Aceia sunt asemenea fariseilor care strecoară iântarul și înghit câmila (Matei 23, 24).

Astfel se explică cum o seamă de oameni care se spovedesc în fiecare săptămână, nu se fac cu nimic mai buni decât au fost înainte.

Să nu uităm apoi, că sunt unele împrejurări care schimbă păcatul. De pildă nu e de ajuns să-mi dau seama că am furat, când am făcut pagubă mare aproapelui meu ori când, servitor fiind, îl fur zilnic pe stăpânul meu, ci că: am furat făcând pagubă cam de atâtea sute, ori mii de lei, și am furat zilnic atâtea de la stăpânul meu. Cel ce a intrat noaptea în casa cuiva și, bătând rău proprietarul, i-a furat averea, nu poate spune la mărturisire numai atât: "Am furat", ci el nu numai că a furat, ci a și răpit. Cel ce în zi de post a mâncat carne înaintea unora care cu siguranță îi vor urma pildă, nu e destul dacă se spovedește zicând: "Am furcat legea postului", pentru că el a dat și exemplu rău. Și iarăși, când din biserică, nu e de ajuns să spun simplu: "Am furat", ci "am furat din biserică", pentru că a fura din biserică e și sacrilegiu. Bătând pe tatăl meu sau pe mama mea, nu e de ajuns să spun: "am bătut pe aproapele meu", ci "l-am bătut pe tata ori pe mama".

Pentru ca examinarea conștiinței să nu ne facă prea mare greutate, e bine să ne-o examinăm în fiecare seară.

Lite ce spune în privința aceasta Sfântul Ioan Gură de Aur: <<Uite, tu ai o carte în care notezi toate cheltuielile de peste zi; să ai și o carte în conștiința ta, în care să-ți notezi păcatele zilnice! Înainte de a te culca și înainte de a te fura somnul, ia-ți cartea ta, care este conștiința, și adu-ți aminte de păcatele tale, ce ai păcătuit cu cuvântul, cu fapta ori cu gândul! Pentru că aceasta o poruncește prorocul care zice: "Mănițați-vă, dar nu păcătuți; de ceea ce spuneți,

în inimile voastre să vă pară rău". Dacă ziua n-ai avut vreme, că a trebuit să-ți vezi de afaceri, când te culci, nimeni nu te mai conturba, nimeni nu mai bate la ție, vorbește deci cu inima ta și cu sufletul tău: "Suflete al meu, iar am irosit o zi. Ce bine, ori ce rău am făcut în ziua aceasta?" Și dacă ai făcut ceva rău, propune-ți că în viitor nu-l vei mai face! Varsă lacrimi, aducându-ți aminte de păcatele tale; roagă-te lui Dumnezeu, și apoi adormi numaidecât! Dacă ti-ai recunoscut păcatele tale înaintea Domnului, dacă ti-ai făcut calculele cu tine însuși, și te-ai rugat lui Dumnezeu de milă, vei dormi liniștit".

Un mare învățat, Scaramelli, ne dă, tot în privința aceasta, următoarele sfaturi: N-ai băgat de seamă cu câtă răvnă și punctualitate își încheie un bun gospodar calculele zilnice? În fiecare zi își cheamă servitorii și-i întreabă, cât și pe ce au cheltuit. Apoi examinează personal toate cheltuielile făcute, nu cumva au fost zadarnice ori peste măsură, ori nu cumva au fost prea zgărcite, ca toate să meargă în regulă. Întocmai așa trebuie să ne facem socotelile și cu sufletul nostru. În lumea mică pe care o purtăm în noi înșine, înțelepciunea este poruncitoare, puterile sufletului și simțurile sunt servitorii care o ascultă. Ea trebuie să-și examineze mai întâi conștiința și să o întrebe dacă gândurile de peste zi nu cumva au fost usuratice, dușmănoase, necinstite, și pentru a le-a dat rău liber. Trebuie apoi să cheme voința, care va avea să dea seama, nu cumva a făcut ceva nepotrivit cu legile dumnezeiești. Va întreba ochii - nu cumva au privit ceva necuvincios; limba - nu cumva a fost prea liberă, vătămătoare, necinstită, dușmănoasă, răutăcioasă. Apoi va lua pe rând la întrebări urechile, simțul pipăitului, cerul gurii și mâinile, și fiecareia îi va cere socoteala.

Examinarea zilnică a conștiinței ne va scuti de păcate de moarte, ne va păstra conștiința curată și ne va conduce la desăvârșire. Sfântul Apostol Pavel zice: "De ne-am fi judecat pe noi singuri, nu ne-am fi osândiți" (I Corinteni 11, 31). Și, într-adevăr, așa este. Dacă ne-am examina zilnic conștiința, nu am fi amenințați nicicând de chinurile iadului. Să ne examinăm deci zilnic, și cu cea mai mare răvnă conștiința; să nu lăsăm nic o cută a sufletului nostru nerăscălită; să căutăm, chiar dimpotrivă, mai ales cutele acelea ale sufletului nostru care se deschid mai greu. Să nu ne înșelăm pe noi înșine, mai cu seamă să nu încercăm a-l înșela pe Dumnezeu.

Pagină realizată de
Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Despre post

Prin post, noi înțelegem o abținere - de la anumite mâncări și băuturi. Învățătura de credință ortodoxă dă următoarea definiție postului: "Postul este înfrânarea de la toate mâncărurile sau, la caz de boală, numai de la unele, de asemenea și de la băuturi și de la toate cele lămușii și de la toate faptele cele rele, pentru ca să poată creștinul să își facă rugăciunea lui mai cu înlesnire și să îi fie milostiv Dumnezeu".

Mulți au zis, în decursul timpului, mai ales în cadrul propagandei ateiste, că postul este o prostie, că el constituie o chinare inutilă a trupului. Total fals și neadevărat. Postul nu este nici pe departe o chinare a trupului și nu urmărește aceasta căci "trupul este locaș al Duhului Sfânt" (I Cor 6, 19), ci, dimpotrivă, postul este complementul cumpătării, asigurând o disciplinare a ființei, o fortifiere depotrivă a sufletului și a trupului ceea ce înseamnă de fapt echilibrul ființei noastre cu urmări atât de benefice privind sănătatea integrală trupească și sufletească.

Viața este cel mai mare dar pe care ni-l-a dat Dumnezeu și de care trebuie să avem cea mai mare grijă. Orice facem și știm că nu folosim vieții - sănătății noastre, constituie un atentat asupra vieții și este un mare păcat. Ori bine știm că abuzul de orice fel duce la

degradare fizică și morală cum atât de frumos spune Sfânta Scriptură: "În nici o desfătăre să nu fii nesățios și nu te arunca asupra mesei pline; că din mâncarea prea multă vine boala și necumpătarea ajunge la îngreșare. Mulți au murit fiindcă au mâncat prea mult, dar cel cumpătat își va sporii viața." (Înțelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah 37, 29-31).

Ori postul ne ferește de abuzuri, întărește trupul și curățește sufletul, păstrează sănătatea trupului, dă aripi sufletului și sporește viața. Riscurile de îmbolnăvire sunt mult mai reduse la cel care postește. Este știut că sănătatea organismului depinde de echilibrul ce există în procesele de asimilare și dezasimilare (metabolism). Într-o alimentație ușoară procesul de dezasimilare se produce fără nici o dificultate. Într-o alimentație excesivă bogată în carne și grăsimi, multe organe sunt supuse la eforturi ce depășesc puterile lor. Ori această forțare duce la obosire, la uzare a lor, provocând o serie de boli de nutriție, ca obezitatea, diabetul și alte boli. Remedii împotriva lor este POSTUL. Cel ce postește are șanse sporite de a nu-i impune medicul dietă sau regim alimentar.

Dacă ne întrebăm cum trebuie să postim, Biserica ne învață, deoarece a rânduit încă de la început anumite perioade de post legate de evenimente deosebite din istoria mântuirii. După asprimea lui, postul poate fi de mai multe feluri:

- 1) **Ajunare desăvârșită**, adică atunci când nu mâncăm și nu bem nimic cel puțin o zi întreagă.
 - 2) **Postul aspru sau uscat**, adică ajunarea propriu-zisă, atunci când mâncăm numai după apusul soarelui mâncăruri uscate (pâine și apă, fructe uscate, semințe etc.).
 - 3) **Postul obișnuit sau comun**, când mâncăm la orele obișnuite dar numai "mâncăruri de post", adică ne înfrânăm de la "mâncărurile de dulce" (carne și pește, brânză, lapte, ouă, vin, grăsimi).
 - 4) **Postul ușor**, adică atunci când putem citi în calendar că este dezlegare la vin, pește, icro și untdelemn.
- După lungime postul este de două feluri:
- 1) **Post de o zi;**
 - 2) **Post de mai multe zile.**
- a) **Posturile de o zi sunt zilele de miercuri și vineri** în tot cursul anului, în amintirea Sfinților Petri și Pauli.
- b) **Ziua înălțării Sfintei Cruci (14 septembrie)**, în amintirea patimilor Domnului pe cruce.
- c) **Ziua Tăierii Capului Sfântului Ioan Botezătorul (29 august).**
- d) **Ajunul Bobotezei (5 ianuarie)**, se ajună în orice zi ar cădea, iar a doua zi se ia agiasma mare pe nemâncate.
- 2) **Posturile de mai multe zile:**
- a) **Postul Sfinților Paști**

- b) **Postul Crăciunului**
- c) **Postul Sfintei Mării**
- d) **Postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel** (după învățătura de credință ortodoxă).

Desigur că nu trebuie să ne angajăm la un post care întrecă puterea noastră deoarece postul este pentru om și nu omul pentru post. Dar nici să nu lenevim. Fiule, pentru felul tău de viață cercetează-te pe tine însuși, vezi ce e rău și ce nu ți se potrivește. Căci totul nu ți se potrivește tuturor." (Înțelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah 37, 27-28).

Postul este o cerință a firii umane. Ca dovadă, a fost practicat încă din vechime ca mijloc de sporire a vitalității. Înteleptul legiuitor grec Licurg a deprins tineretul spartan la o aspră înfrânare, educând un popor de oameni viguroși. Medicul grec Hipocrat (460-377 î.Hr.) a reușit să-și păstreze sănătatea până la adânci bătrânețe. Întrebându-l prietenii cum a ajuns la această stare generală a sănătății fizice și intelectuale, caz rar întâlnit, Hipocrat le-a răspuns următoarele: "La mâncare și băutură am respectat regula cumpătării și niciodată nu m-am sculat de la masă sătul".

Dar postul nu trebuie să însemne numai o abținere de la anumite mâncări și băuturi, ci o schimbare de atitudine în raporturile noastre cu semenii. Să lepădăm pe omul cel vechi, rob păcatului, și să zidim făptura cea nouă, desăvârșită și învăluită în dogorile Duhului Sfânt.

Preot Ioan GHIURCO

Malaxorul de știri culturale

Cu ajutorul Rompres, a fluxului său gratuit de știri culturale (un gest cam rar în mass-media noastră), vă prezint în continuare un „rezumat” (condimentat cu „ghiduşile” specifice conicarului cultural) al principalelor evenimente culturale din ultima perioadă, din țară. Și pentru a ne „ghida” mai bine propriile semersuri intelectuale.

S-a dus și Adrian Marino

Nu numai Ministrul Culturii și Cultelor, Mona Muscă, a deplâns moartea marelui cărturar Adrian Marino. Muscă a subliniat, prin dispariția acestuia, România pierde unul dintre ultimii săi savanți de factură enciclopedică. Prestigiosul istoric, teoretician și critic literar Adrian Marino s-a stins luna trecută, la Cluj-Napoca. Născut la Iași în anul 1921. Licențiat (1944) al Facultății de Litere la Iași și București. Între 1944 și 1947 a fost asistent suplinitor la catedra de Istoria Literaturii Române, condusă de G. Calinescu. A debutat în 1939 la „Jurnalul Literar”. A obținut titlul de doctor în filologie în 1946, cu teza „Viața lui Alexandru Macedonski”. Arestat în 1949 pentru activități ilegale în cadrul TUNT (Tineretului Universitar Național Țăranist), pentru multiplicare și difuzare de texte ale „Școlii de cadre”. A fost închis până în 1957, după care a fost deportat în Bărgan, în satul Lătești, alți șase ani (1957-1963). Nu va avea drept de semnătură până în 1965, când debutează, la 44 de ani, cu „Viața lui Alexandru Macedonski”. Este reabilitat juridic în 1969. A fost distins cu premii ale Academiei Române și Uniunii Scriitorilor. Între 1971 și 1972 a urmat o specializare în Elveția. Între 1973 și 1980 întemeiază, redactează și conduce prima revistă de studii literare în limbi străine de circulație: „Cahiers roumains d'études littéraires”. În 1985, obține Premiul Herder. Publică în țară și străinătate volume de teorie literară și comparativă. Este primul autor al unui amplu studiu despre Mircea Eliade, „Hermeneutica lui Mircea Eliade” (1980), versiunea în limba franceză în 1981. Cele șapte volume „Biografia ideii de literatură” (1987-1989) reprezintă prima enciclopedie românească literară completă. Este cel mai tradus critic literar român. După 1989 a publicat doar cărți de ideologie proeuropeană și proliferară și critică de idei: „Evadări în lumea liberă” (1993), „Pentru Europa” (1995), „Cenzura în România” (2000), „În dialog cu Sorin Antohi” (2001). A fost membru al Senatului Alianței Civice.

Andrieș, rețetele lui Mircea Micu și un pic de MTV

În România și Canada s-a lansat concomitent DVD-ul dedicat lui Alexandru Andrieș. Fundația Artistică „Aurel Mitran” a lansat la Teatrul Excelsior, DVD-ul care cuprinde concertul lui Alexandru Andrieș

și prietenii săi „50/30/20”, prezentat în noiembrie 2004 la Sala Palatului, același produs fiind lansat în aceeași zi și în Canada, de un prieten al muzicianului. Concertul a fost prilejuit de trei aniversări din 2004 ale lui Alexandru Andrieș: 50 de ani de viață, 30 de ani de activitate concertistică și 20 de ani de activitate discografică. Pe DVD sunt 22 de piese din concert, secvențe de la repetițiile din data de 2 noiembrie 2004, precum și o serie de fotografii cu Alexandru Andrieș (voce, chitară) și cei șase prieteni cu care a cântat - George Baucă (chitară solo), Maria Ioana Mîntulescu (voce), Cristian Solescu (saxofon), Mircea Tiberian (pian), „Eugen Tegu (bass) și Tudy Zaharescu (tobe). Între timp, Mircea Micu și-a lansat „Rețete pentru tot românul”. Apărută la Editura Fundației Internaționale pentru Cultură și Știință „Mihai Eminescu”, ilustrată de Florin Pucă, prezintă „cărțuile”, cum o numește însuși autorul, reuneste peste 60 de „rețete”, tablete de scriitori prezentate la Radio București pe parcursul anilor 2003-2004. Având declarat un ilustru predecesor în persoana lui Păstorel Teodorescu, Mircea Micu îmbină în „rețetele” sale, într-o savuroasă limbă românească, talentul de scriitor și gazetar cu acela de „bucătar ratat”, personajele sale fiind, deopotrivă, confrăți din lumea artelor, dar și cunoscuți figuri de pe scena politică dâmbovițeană. Poate interesează: Fani muzicii românești își pot vota până în 28 aprilie artiștii favoriți nominalizați pentru câștigarea uneia din cele 14 categorii ale Premiilor Musicale MTV România, a anunțat președintele MTV România, Adrian Anghel. Lista celor cinci nominalizați pentru fiecare categorie este disponibilă pe site-ul www.mtv.ro și va fi, de asemenea, promovată pe postul MTV, votarea urmând să se facă online pe același site sau prin trimiteră a unui SMS la numărul 1234.

Borges, www.cultura.ro, Caragiale pe DVD

Editura Polirom va începe în curând să publice opera completă a celebrului scriitor argentinian Jorge Luis Borges, a afirmat directorul editorial „Polirom”, Denisa Comănescu, la lansarea antologiei în limba română a poeziilor lui Borges, desfășurată la Institutul Cervantes.

Denisa Comănescu, care este și coordonatorul seriei de literatură universală a „Bibliotecii Polirom”, a precizat că au fost cumpărate deja drepturile de autor, iar traducerea va fi a lui Andrei Ionescu, cel care a tălmăcit din spaniolă și poeziile ediției antologice „Poezii” de Borges, lansată în prezența unui public avizat, cu participarea ambasadorului Republicii Argentina la București, Adrian Guillermo Mirson, a unor scriitori și critici literari. Ministerul Culturii și Cultelor (MCC) a lansat oficial pagina sa de internet,

«www.cultura.ro», realizată în colaborare cu ABT&Co, fiind prezentate principiile ce au stat la baza acestui proiect nou. Cele două principii de bază ale paginii de internet a MCC sunt transparența instituțională și oferta de informații utile pentru public, site-ul reprezentând astfel «un instrument prin care MCC dă seama de felul în care își desfășoară activitatea pe bani publici», iar informarea cu privire la «atribuțiile, programele, proiectele și activitățile MCC și ale instituțiilor subordonate poate deveni un instrument folosit de consumatorului și producătorului de cultură». Interesant, ciudat: La școala din localitatea buzoiană Podgoria a avut loc lansarea Integralei Caragiale pe DVD, proiect inițiat de Comisia Națională a României pentru UNESCO. Este prima școală în care se lansează întreaga operă a clasicului pe un astfel de suport.

Lucian Boia la Humanitas, Nichita Stănescu la Muzeul Literaturii

La Editura Humanitas au apărut recent trei volume semnate de Lucian Boia - «Istorie și mit în conștiința românească», «Jules Verne» și «Mitologia științifică a comunismului». Cărțile au fost editate în seria «Boia». «Istorie și mit în conștiința românească» este cea mai cunoscută carte a lui Lucian Boia, apariția acesteia, în 1997, însemnând «un adevărat șoc cultural» și deschizând calea unor ample revizui istoriografice. Autorul face «distincția netă între istoria care a fost și diversele ei reprezentări, inevitabil adaptate, deformate și adesea mistificate, în funcție de perspective schimbătoare ale prezentului și, îndeosebi, de jocul ideologiilor», după cum susține editorul. În «Jules Verne», Lucian Boia își propune să pună în lumină «formula umană și literară specifică» scriitorului vizionar, precum și modul cum lumea secolului al XIX-lea, cu valorile, proiectele și prejudecățile ei, se oglindește în opera lui Jules Verne. Investigația «originală și convingătoare» este consacrată, mai întâi într-o ediție franceză și apoi în aceasta, românească, împlinirii a o sută de ani de la moartea lui Jules Verne. Despre «Mitologia științifică a comunismului», ca o concluzie, editorul susține că ceea ce a urmat, de fapt, comunismului a fost, nici mai mult nici mai puțin, decât schimbarea lumii din temelii: «Totul trebuia să devină altfel - societatea, omul, natura; construcția mitologică prin excelență, însă o mitologie care (în spiritul secolului al XIX-lea care a generat-o) s-a dorit a fi știință, și numai știință, până în cele mai mici detalii (...). Meritul lui Lucian Boia este de a fi adunat pentru prima dată diversele segmente ale imaginării comuniste, supunându-le unei interpretări de ansamblu. Apare astfel, în întreaga sa splendoare, scaldat în umor negru, seducător și grotesc proiect al cărui rezultat a fost exact opusul așteptării radiosferei preconizată». Editura Muzeul

Național al Literaturii Române (MNL) a lansat în rotunda instituției omonime primele două volume din ediția integrală, cronologică, îngrijită de directorul muzeului, criticul literar Alexandru Condeescu, care ne promite un Nichita Stănescu cu totul nou relevat prin poezia lui «de serton» din anii 1950-1960. Volumele, cu un studiu introductiv («Un poet în timpul vieții sale») și repere biografice semnate de îngrijitorul ediției, strâng în cele 540 de pagini prima jumătate a creației stănesciene - poezia din perioada 1953-1970, respectiv vol. I (1953-1965), vol. II (1966-1970). Potrivit lui Alexandru Condeescu, individualitatea ediției o reprezintă criteriul strict cronologic, renunțându-se la împărțirea textelor editate în antume și postume și situând fiecare poem la locul său în creația poetului, după timpul real al compunerii lui în intervalul vieții autorului. «În felul acesta ne este relevant, cel puțin în prima parte a creației, până în 1967, un alt Nichita Stănescu», spune Alexandru Condeescu. «Vom vedea că poetul scria un cu totul altfel de poezie decât ceea ce știm că a tipărit în anii 1960, chiar și în primele două volume - «Sensul iubirii» și «O viziune a sentimentelor» -, volume frumoase de altfel, dar care nu puteau să pună în valoare decât partea solară, oarecum sărbătorească a liricii sale, în timp ce poemele grave, ale neliștilor, spaimii, nu doar în sensul tristeții, ci mai ales al profunzimii nu puteau fi tipărite din rațiuni ideologice ale vremii. Acest Nichita Stănescu ni se relevă abia după «Elegii», astfel, în «Dreptul la timp» (1965) apărând poeme scrise de el în 1957. Imaginea poetului e astfel mult mai aproape de realitatea creației, decât de conjunctura timpului», a spus Alexandru Condeescu. Încă două volume, care vor întregi integrala poetică Nichita Stănescu, vor apărea cel mai probabil până în 13 decembrie, când se comemorează ziua trecerii poetului în neființă, ediția incluzând și un volum de proză, publicistică, interviuri, scrisori, anchete literare. O ediție selectivă «Ordinea Cuvintelor», cu o prefață și o cronologie semnate de Alexandru Condeescu, îngrijită de același critic literar, a apărut cu acordul poetului, din nefericire postum, la Editura Cartea Românească în anul 1985. Aceasta a rămas doar la năzuința de a fi definitivă, din cauza faptului că moartea prematură a poetului a lăsat-o în stare de «șantier literar», oricât de înaintate erau lucrările de antologare. Fiind singura ediție cu aspirații de integralitate, ea a «modelat» timp de două decenii viziunea asupra operei stănesciene, până la apariția în pragul mileniului a integralei volumelor de versuri antume (Nichita Stănescu, «Opera Poetică», ediție îngrijită de Alexandru Condeescu, Editura Humanitas, vol. I, 1999, vol. II, 2000). Recent, Editura Univers Enciclopedic a editat, sub egida Academiei Române, o amplă ediție critică în cinci volume (poezie și proză) a operelor lui Nichita Stănescu.

Daniel SĂUCA

Mulțumim colegilor din mass-media sălăjeană - de la Astral Telecom, Graiul Sălajului, Magazin Sălăjean, Sălăjeanul, Tândală - pentru sprijinul acordat în promovarea revistei noastre.

(D.S.)

Caiete Silvane

ISSN 1454 - 3028

Adresa redacției: Zalău, Piața Iuliu Maniu, nr. 4, Sălaj, România
Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com
www.caietesilvane.ro

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între Consiliul Județean Sălaj; Prefectura Sălaj; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenuclul literar „Silvania” și Centrul Culturii Tradiționale Sălaj.

Colectivul de redacție:

Cristian Contraș - director
Daniel Săuca - redactor șef
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Ileana Petrean - Păușan, Elena Musca - redactori
Ana Mariș - culegere
Marius Soare - tehnoredactor

Tiparul realizat la Tipografia SC Graiul Sălajului SA Zalău, B-dul Mihai Viteazul, nr. 77, Sălaj
tel./fax 0260616981

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale și factorii poștali, precum și prin S.C.DAMCO S.A. Prețul unui abonament pe o lună este de 15.000 lei (1,5 lei noi).

Caiete Silvane

Serie nouă, Anul I, Nr. 3, aprilie 2005

Despre testamentele lui Iuliu Maniu

Despre personalitatea lui Iuliu Maniu, despre activitatea sa depusă în slujba țării sale, s-au pronunțat istorici și oameni de cultură cu sentințe de toate categoriile. Cu lumini și umbre, cu plusuri și minusuri, Iuliu Maniu rămâne în conștiința românilor, și în special a locuitorilor din Țara Silvaniei, un model de conduită morală, de patriot și iubitor de țară.

Conștient că orice început are și un sfârșit, Iuliu Maniu s-a gândit încă devreme la clipa despărțirii sale de familia sa, de țara și neamul său. Prima mărturie documentară datează din anul 1932. Testamentul din acel an a fost redactat la biroul notarial al lui dr. Valer Vicaș din Șimleu Silvaniei și purta numărul de înregistrare 54/1932 din 9 aprilie. Așadar, la 59 de ani, Iuliu Maniu își redactase primul testament pe fondul unei perioade foarte frământate. România se găsea într-o profundă criză economică, alinându-se și ea perioadei de criză prin care trecea întreaga comunitate economică mondială. În plan politic momentul ales de Iuliu Maniu pentru a-și redacta testamentul - însemna o perioadă de instabilitate politică în interiorul Partidului Național Tărănesc.

* Testamentul a fost depistat în fondul documentar creat de către notarul public dr. Valer Vicaș și păstrat în arhiva Judecătorei orașului Șimleu Silvaniei, fiind preluat la Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale încă înainte de anul 1989. Deși, în urma desigilării plicului, se cunoșteau prevederile actului testamantar redactat de către Iuliu Maniu, la 9 aprilie 1932, totuși - datorită orientărilor ideologice care au marcat istoriografia românească până în decembrie 1989 - conținutul nu a fost adus la cunoștința opiniei publice și a specialiștilor.

În anul 1993, când se împlineau 120 de ani și 40 de ani de la nașterea și respectiv

moartea omului politic, Iuliu Maniu, Inspectoratul pentru Cultură al județului Sălaj în colaborare cu Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale au organizat, la Șimleu Silvaniei, un simpozion-evocare și o expoziție documentară. Cu acest prilej, în cadrul expoziției au fost expuse pentru specialiști și publicul larg, pentru prima dată, cele două testamente redactate de către Iuliu Maniu în anii 1932 și 1941.

De menționat este faptul că prima semnătură scrisă a existenței celor două testamente a fost făcută de către doamna Elisabeta Marin, de la Direcția Județeană Brașov a Arhivelor Naționale, într-un articol publicat în anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău (*Acta Musei Porolissensis*, Zalău, vol. XVII/1993, pag. 359-600). Apoi, ele sunt publicate, pentru prima dată, în coloanele săptămânalului *Dreptatea* (organ editat de P.N.T.-C.D.), seria A-V, nr. 23/2-8 martie 1994. Ultimul testament, cel din anul 1941, avea să fie republicat de către Claudiu Pădureanu în *România liberă* (ediția de Transilvania) la 14 martie 2005.

Prevederile primului testament au fost anulate nouă ani mai târziu de un alt testament - practic ultimul testament care s-a păstrat de la Iuliu Maniu, redactat la Brașov, la data de 9 februarie 1941.

Revenind la primul testament acesta se distinge prin partea sa referitoare la genealogia familia Maniu, cu referire la Simion Bărnuțiu, Iuliu Coroianu, frații Boilă și alții. Din textul testamentului moștenitorii sunt nepoții acestuia, însă moștenirea era "împovărată" de unele prevederi. Practic administrarea averii revine surorii sale sora Cecilia, căreia îi revenea uzufruct viager asupra întregii averi, apoi imobilele intrau în posesia Capitulului

greco-catolic din Oradea, unde urma să se organizeze sub administrarea aceleiași surori

un ordin de călugărire. Este foarte posibil și credem cu siguranță că în intervalul dintre cele două testamente care ni s-au păstrat, Iuliu Maniu a mai redactat și alte testamente, care din păcate nu s-au păstrat sau nu au fost descoperite până la această dată. Despre existența mai multor testamente amintesc

însuși Iuliu Maniu la punctul 6, din partea a II-a testamentului din 1941: "prin acest testament sunt invalidate testamentele mele anterioare".

De ce a fost nevoie de al doilea testament? Este cunoscut faptul că la 30 august 1940 s-a pronunțat Diktatul de la Viena. Județul Sălaj a fost cedat Ungariei horthyste. Majoritatea fruntașilor români sălajeni s-au refugiat din teritoriul ocupat, sau au fost expulzați. Același lucru i s-a întâmplat și notarului public dr. Valer Vicaș. Arhiva creată de el a rămas pe teritoriul ocupat. Iar aici se găsea și testamentul redactat în anul 1932 de către Iuliu Maniu.

Momentul ales de Iuliu Maniu pentru redactarea testamentului din 9 februarie 1941, survine într-un moment dificil pentru România și evoluția sa politică. Efectele celor câteva luni de guvernare legionară și rebeliunea legionară au constituit un avertisment demn de luat în seamă pentru membrii clasei politice care se simțeau amenințați. Așadar, orașul Brașov nu a fost ales în mod întâmplător de către Iuliu Maniu.

Lecturând prevederile ultimului testament redactat (nu este exclus ca Iuliu Maniu să-și mai fi redactat și după această dată alt testament), constatăm că el trasează liniile principale și de conduită morală care au caracterizat viața politică și personală a lui Iuliu Maniu. Caracterul riguros, hotărât, fără echivoc, modestia care l-au caracterizat pe Iuliu Maniu, reiese și din acest testament.

Datorită faptului că săptămânalul *Dreptatea* avea un tiraj limitat și o arie de răspândire redusă, considerăm că este util să republicăm, pentru cititorii sălajeni, și nu numai, conținutul testamentului redactat de către Iuliu Maniu la 9 aprilie 1932.

Doru E. GORON
Călin SABOU

No. 54-1932
not. publ.

Proces verbal

Dresat către Dr. Valer Vicaș notar public cu reședința în Șimleu Silvaniei, la 9 aprilie, Nouă aprilie, 1932 și Șimleu-Silvaniei, în chestia preluării și păstrării oficiale a unui testament.

Prezenți subsemnații: S-au prezentat înaintea noastră Dnul Dr. Iuliu Maniu, domiciliat în Bădăcin, cunoscut de noi personal și în prezența continuă, comună și neîntreruptă a martorilor chemați ca martori ai actului, a Dlor: Handlery Coloman și Victor Andrei funcționari de bancă domiciliați în Șimleu-Silvaniei, Dl. Iuliu Maniu mi-a predat un plic închis sigilat în dos cu 3, trei sigiluri și subscris de Dânsul, comunicându-mi, că în plic se găsește testamentul Său, scris în întregime și subscris de Dânsul cu data zilei de azi recerându-ne al lui în păstrare oficială.

Subsemnatul notar public după interogatoriul cu privire la dispozițiunile 8-lui 21 al legii XVI din anul 1876 - în urma acestei recerări, am luat în păstrare oficială testamentul privat închis, l-am șnăruit în prezența depozitarului și-a martorilor actului la procesul verbal prezent.

Subsemnatul notar public certific și în special, că la dresarea actului prezent s-au respectat întru toate dispozițiunile art. 83 din legea XXXV:1874.

Drept care am redactat acest proces-verbal.

După citire, interpretare și aprobare procesul verbal s-a încheiat.

D.c.m.s.

ss. Dr. Valer Ancean
notar public
L.S.

ss. Iuliu Maniu
ss. Handlery Coloman
ss. Victor Andrei

Testament

Pentru cazul morții mele deplin sănătos și nesilit de nimeni dispun următoarele:

I. Suflul mi-l închin Atotputernicului Dumnezeu cu adâncă gratitudine pentru milostivă sa ocrotire de care m-a împărțășit.

II. Privitor la averea mea:

1) Întreaga grădină din comuna Bădăcin situată în sat așa cum o folosim azi o testez bisericii gr.cath. române din Bădăcin cu menirea să se edifice pe ea biserică, casă parochială, școală și o casă culturală potrivit comunei Bădăcin. În cavoul acestei biserici se vor așeza osemintele moșilor mei Demetriu Coroianu cândva vicar forane în Șimleu apoi canonic în Gherla și soția sa Iuliana Pop și toți descendenții lor; a moșilor mei Teodor Maniu și Elena Bărnuțiu, a lui Simeon Bărnuțiu, a părinților mei Dr. Ioan Maniu și Clara Coroiu și

a tuturor descendenților lor și a soților lor. Întreaga această grădină o va folosi preotul gr.cath. din Bădăcin în afară de locul ocupat de edificiile susnumite și de curtea lor strict necesară. Preotul va servi câte un parastas la ziua morții părinților mei, a lui Simeon Bărnuțiu, a unchiului meu Iuliu Coroianu, a mea și a părinților și surorilor mele pentru odihna suflului celor numiți mai sus în acest punct și a unchiului meu Grigore Pop, fost protopop în Dorolț și sori tatălui meu Sofia. Îndată ce se va zidi biserica, grădina va trece în folosința preotului fără considerare la uzufructurile statorite în cele de mai jos.

Mă voi născu (strădui - n.n.) ca încă în viața mea să se ridice aceste edificii. Dacă nu voi reuși rog pe erezii mei, să le ridice lei. Această rugămintă însă nu stabilește pentru lei un obligament juridic. Vor face ce vor putea.

2) Grădina din comuna Tur de lângă Blaj (Țiur, localitate

componentă a orașului Blaj - n.n.) o testez bisericii române gr.catholice din Tur care să va administra după regulile bisericii noastre sub numirea "Fundăiunea Dr. Matei Pop locotenent, fost legionar român în Italia". Venitul lei se va folosi jumătate pentru preotul local gr.cath. român, iar jumătate pentru a se cumpăra și distribui cărți elevilor de la școala română confesională în lipsa acesteia, de la cea de stat. Preotul va servi în fiecare an în ziua morții nepotului meu Matei Pop, un parastas pentru odihna suflului celor numiți în p. 1.1. Aceasta grădină din a cărei venit 5% se vor capitaliza iar tot la 20 ani să vor aflătura la averea ridicată, va intra în folosință bisericii imediat după moartea mea.

3) Erezii mei universale asupra întregii mele averi despre care nu am dispus în mod separat prin acest testament vor fi nepoții mei iubii Livia Boilă, născ. Pop, Dr. Ionel Pop și Clarița Boilă născ. Pop, toți locuitori în Cluj.

4) Întreg fondul uzufruct din Bădăcin și Șimleu este al sori mele Cornelia asemenea și mobilele din case asupra cărora nu am dispus altfel în acest testament.

5) Toate imobilele din Șimleu, Bădăcin și Lompirt cu toate drepturile ce le aparțin vor fi ale iubitorilor mei strănepoți Romul Boilă jun., Iuliu Boilă, Ionel Pop junior, Matei Boilă și Ionel Boilă în părți egale. Sora mea Cornelia va avea dreptul să numească de coarendă tot în parte egală cu ceilalți pe nepoata care eventual va grijii de ea la bătrânețe. În caz dacă careva dintre ei ar deceda fără erezii descendenții partea lui va trece la ceilalți aici numiți. Împărțirea concretă a acestei averi între ei o va face sora mea Cornelia împreună cu nepoții mei Livia Boilă și Dr. Romul Boilă, Dr. Ionel Pop și Clarița Boilă și când cel mai tânăr va ajunge de 21 ani de sine întâlăs fără a atinge drepturile de uzufruct stabilite în cele ce urmează.

6) Toate minele mele cu proprietățile mobile și imobile, cu toate drepturile ce le aparțin, vor fi ale copiilor nepoților mei Livia Boilă n. Pop, Ionel Pop și Clarița Boilă n. Pop între sine în părți egale. Decedând careva fără descendenți partea lui va trece la ceilalți. Minele și proprietățile din Săcele și Băisoara vor fi ale vărului meu Iuliu Coroiu și ale nepotului

Testament
Pentru cazul morții mele deplin sănătos și nesilit de nimeni dispun următoarele:
I. Suflul mi-l închin Atotputernicului Dumnezeu cu adâncă gratitudine pentru milostivă sa ocrotire de care m-a împărțășit.
II. Privitor la averea mea:
1) Întreaga grădină din comuna Bădăcin situată în sat așa cum o folosim azi o testez bisericii gr.cath. române din Bădăcin cu menirea să se edifice pe ea biserică, casă parochială, școală și o casă culturală potrivit comunei Bădăcin. În cavoul acestei biserici se vor așeza osemintele moșilor mei Demetriu Coroianu cândva vicar forane în Șimleu apoi canonic în Gherla și soția sa Iuliana Pop și toți descendenții lor; a moșilor mei Teodor Maniu și Elena Bărnuțiu, a lui Simeon Bărnuțiu, a părinților mei Dr. Ioan Maniu și Clara Coroiu și a tuturor descendenților lor și a soților lor. Întreaga această grădină o va folosi preotul gr.cath. din Bădăcin în afară de locul ocupat de edificiile susnumite și de curtea lor strict necesară. Preotul va servi câte un parastas la ziua morții părinților mei, a lui Simeon Bărnuțiu, a unchiului meu Iuliu Coroianu, a mea și a părinților și surorilor mele pentru odihna suflului celor numiți mai sus în acest punct și a unchiului meu Grigore Pop, fost protopop în Dorolț și sori tatălui meu Sofia. Îndată ce se va zidi biserica, grădina va trece în folosința preotului fără considerare la uzufructurile statorite în cele de mai jos.
Mă voi născu (strădui - n.n.) ca încă în viața mea să se ridice aceste edificii. Dacă nu voi reuși rog pe erezii mei, să le ridice lei. Această rugămintă însă nu stabilește pentru lei un obligament juridic. Vor face ce vor putea.
2) Grădina din comuna Tur de lângă Blaj (Țiur, localitate

meu Iuliu Daci ambii locuitori în Cluj. A-și dori ca acestea să treacă dacă să poate imediat după moartea mea în proprietatea și posesiunea acestora din urmă întrucât contracte anterioare nu ar împiedica acest lucru. Dorință, iar nu obligament juridic.

7) Sora mea Cornelia va avea drept de uzufruct asupra întregii mele averi din Șimleu, Bădăcin și Lompirt, sora mea Elena va avea

Subsemnații martori testamentari chemați anume pentru acest scop, certificăm, că Dl. Iuliu Maniu domiciliat în Bădăcin, cunoscut de noi personal, a declarat, că acest testament, care cuprinde în sine dispozițiunile sale ultime, este scris în întregime de Dânsul și la semnat în prezența noastră continuă comună și neîntreruptă, totodată certificăm, că acest adaos al testamentului s-a șnăruit la actul testamentului tot în prezența noastră comună și neîntreruptă.

Dat în Șimleu Silvaniei la Nouă aprilie - Unamie nouă sute treizeci și doi.

ss. Coloman Handlery
martor testamentar

ss. Victor Andrei
martor testamentar